

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

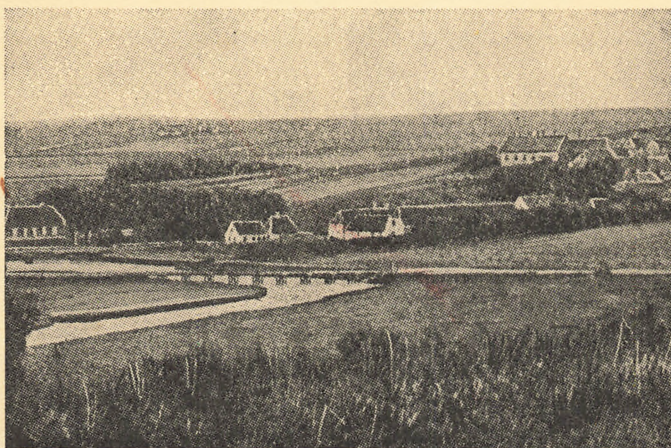
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Skivebogen

Historisk Aarbog for Skive og Omegn

Skive for 100 Aar siden med den lave Hovedbygning paa Skivehus til venstre for Haven, hvor Ladegaarden laa indtil 1793. I Midten Bomhusene og Brogaarden med det nederste af Østergade. Herover ses det gamle Dr. Schous Sygehus i Sønderbyen, nu borte, med Plantagevej førende ned til Liselund, hvor den nye Banegaard nu ligger. I Forgrunden ses Hestetrækbanen over Aaen til Havnen, før Sallingbanesporet kom til. (Af Maler, Fotograf og Lakerer J. J. Mortensen med Atelier paa Skive Mark bag Gæstgivergaarden („Royal“).

SIDSTE AARS LOKALLITTERATUR

- Jeppe Aakjær: Fra min bitte Tid (med Akvareller af Maleren N. Mølgaard Andersen, Skive). 1966, 26 Sider, 8 Kr. Mathiassens Bogtrykkeri, Roslev.
- Kirsten Aakjær: Stedet, man vender tilbage til (Fly). „Skivebogen“ 1966, S. 39—51. „Skive Folkeblad“s Bogtrykkeri.
- Henry Bailum: Da Jens Langkniv huserede paa Hjerl Hede (om Filmen „Jens Langkniv“). „Jul i Skive“ 1966, S. 30—31. I/S Holms Bogtrykkeri, Skive.
- Vilh. P. Beck: Et Hundrede Aars Minde (om Jeppe Aakjær). „Jul i Skive“ 1966, S. 10—11. I/S Holms Bogtrykkeri, Skive.
- Vilh. P. Beck: Saaledes opstod de fem sallingiske Stationsbyer. „Skivebogen“ 1966, S. 64—66. „Skive Folkeblad“s Bogtrykkeri.
- Solvejg Bjerre: Jenlefesterne (Jenle fra Barndom til Nutid). „Skivebogen“ 1966, S. 67—87. „Skive Folkeblad“s Bogtrykkeri.
- Gem de gamle Fotos fra Skive — de kan fortælle Historie. „Skive Folkeblad“ 24/9 1966.
- Christian Glatved: Paa Skive Teater og andre Steder med „Jeppe paa Bjerget“. „Jul i Skive“ 1966, S. 20—21. I/S Holms Bogtrykkeri, Skive.
- Fru Gotfred: Fra min grønne Tid derhjemme i Skive. „Jul i Skive“, S. 18—19, 1966. I/S Holms Bogtrykkeri, Skive.
- Caspar Hasselriis: Caspar Hasselriis fortæller om sin Barndom i Skive, hvor han blev Æresborger. „Jul i Skive“ 1966, S. 4—8. I/S Holms Bogtrykkeri, Skive.
- Charles Jensen: Tyvernes glade Skive, en livlig By i en livlig Tid (ved Poul Bjarni). „Jul i Skive“ 1966, S. 25—27. I/S Holms Bogtrykkeri, Skive.
- Robert Jensen: „Jyllands Brevkiste“ (om Bogen udsendt ved 75 Aars Jubilæet i Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg). „Skivebogen“ 1966, S. 109—116. „Skive Folkeblad“s Bogtrykkeri.
- kea: Aakjær — demokratiets Grundtvig (100 til Hundredaarsfest paa Digtergaarden Jenle). „Skive Folkeblad“ 11/9 1966.
- kea: Fra Høvdingeborgen „Nissum“ til Herresædet „Østergaard“. „Skive Folkeblad“ 19/9 1966.
- kea: I Læ bag Tjørnekraattet fortælles Historie (om Kjærgaardsholm). „Skive Folkeblad“ 14/7 1966.
- kea: I 323 Aar gemte Junget Kirke paa sin store Hemmelighed (om Albert Skeels jordiske Rester). „Skive Folkeblad“ 30/8 1966.
- kea: Jens Hvas til Kaas. „Skive Folkeblad“ 26/11 1966.
- kea: Lange Johanne paa Kaas. „Skive Folkeblad“ 31/12 1966.
- kea: Minder fra en Dronnings Kamp (Dronning Margrethe og Gammelstrup Hede). „Skive Folkeblad“ 13/5 1967.
- kea: Tidens Tand gnaver i Svenskehulen paa Fur. „Skive Folkeblad“ 9/5 1967.
- kea: Tyge Krabbe i Vanskeligheder. „Skive Folkeblad“ 14/1 1967.

SKIVEBOGEN 1967

SKIVEBOGEN

HISTORISK AARBOG FOR SKIVE
OG OMEGN

58. Bind 1967

I KOMMISSION HOS JUNGS EFTF. - SKIVE

UDGIVET AF

Historisk Samfund for Skive og Omegn

REDAKTIONSUDVALG

Pens. Førstelærer J. C. Krogh, Skive
(Redaktør) Telf. 1466

Litterat Otto L. Sørensen, Skive
(Kasserer) Telf. 1315

Pastor emer. Johannes Bang, Skive
(Formand) Telf. 256

Skive Folkeblads Bogtrykkeri 1967

Det gamle Hjørnehus ved Torvestræde med Bindingsværksgavl og Tegltag omkring 1920, hvor Bødker Søren Jensen boede til hen i 1890'erne.

I Huset nedenfor, med den høje Trappe, havde forhen Frøknerne Munksgaard Pigeskole.

Fra de ældre Skibetider

Om Beboerne paa et gammelt Gadehjørne, der blev nyt
for 40 Aar siden

Af Otto L. Sørensen

Den første, der i Aarene kort efter forrige Verdenskrig lod nogen større Ejendom opføre i Skive, var den i Byen velkendte Frøken *Annine Michelsen*, som indtil for kort Tid siden inden Bortforpagtningen drev Topp's Konditori, men endnu selv driver Selskabslokalerne paa 1. Sal.

Hendes taarnhøje Bygning havde som mange andre Huse i Byen sin Forgænger, der i al Beskedenhed nævnes ved Byens første kendte Brandtaksation i Aaret 1682, som et gammelt forfaldent Sted med to smaa Lejevaaninger udi, beliggende paa Hjørnet af Torvegyden eller Torvestræde med lidt Have- eller Kaalgaardsjord til. Hele Herligheden, der ses som værende under Formynderskab

Axel Rosenkrantz de Lasson, der som Ejer af den gamle Amtstuegaard i 1806 lod opføre Huset nr. 4 i Østergade med den høje Trappe. Han fødtes paa Bjørnsholm i 1740, blev Ejer af Astrup og døde i Skive 1813.

af den velhavende Købmand *Lauritz Winde* i Vestergade for sin salig Brodersøn, var slet og ret ansat til 100 Rd.

Efter *Windes* Død i 1702 hengik adskillige Aartier, før man efter de store Bybrande omkring 1750 samt de paafølgende 10 Aars Skattefrihed atter ser Stedet vurderet i 1760. Det tilhørte da endnu denne kendte Windeslægt, repræsenteret ved Købmand *Rasmus Winde* i Adelgade, udgørende de sædvanlige 10 Fag Hus, men nu med forhøjet Vurdering til 150 Rd., selv om her slet ingen Beboere fandtes, for Købstaden var blevet stærkt af-folket.

Men en halv Snes Aar senere, nemlig i 1771, nævnes som Ejer Amtsforvalter *Michael Uttrup*, der dog selv boede skraas overfor i Amtstuegaarden, det nuværende

Udsigt fra Skovstien eller Torvegade ved 1880 med Bødker Søren Jensens Hjørnested ved Torvegyden. Til venstre Træer i Postgaardens Have. Bag Huset med Storkereden skimtes Raadhusets Kvist.
(Efter Tegning af Frk. Charlotte Fæster, Skive).

Hotel „Royal“, der var en mægtig og omfattende Dobbeltgaard, som flere Gange, helt privat, overgik fra den ene Forvalter til den anden. Her paa Lag var det, at Sallings Skatteopkrævning ordnedes i Kornafgifter, saa her forefandtes mægtige Kornlofter foruden Landbrug, Kreaturhold, samt flere tilhørende Lejevaaninger, bl. a. omtalte Hjørnested ved Torvestræde.

Uttrup kom til Embedet i 1767 og sad her blot i 5 Aar.

Musikdirektør Carl Møllers Bopæl, hvor nu nederste Del af Topps Konditori er. Ved Laagen ses Skrædder Th. Jacobsen og Hustru, som ved 1911 boede her. (Charles Nielsen fot.).

Han var gift med *Eleonora Hedevig Hastrup* fra Eskjær, men hvorledes han for øvrigt har slaaet sine Folder i Skive, ved man ikke særligt om. Ved hans Død i 1772 giver hans Overordnede ham imidlertid det Skudsmaal, at han var en sober, af alle elsket agtet Mand, der bragte med sig til Tjenesten en Formue paa 6-7000 Rd., men dog dermed faa Aar efter kom til kort, at det ventelig var ham selv en Aarsag til hans tidlige Død. I 1773 udstedtes der saa Proklama i Stervboet og holdtes Auktion over Amtstuegaardens todelte Kompleks med Frugthave og 3 Fiskedamme foruden hans store, ogsaa tilhørende Gaard ved Nørreport, hvor Købmand *Svindt* forhen boede.

Tillige nævnes her et Hus med tilliggende Plads paa 9 Fag Bindingsværk med Straatække, nemlig Hjørne-

Stegers og Bryggers i Bødker Søren Jensens nedrevne Bindingsværkshus, hvor nu Topps Konditori ligger.

stedet ved Torvegyden, hvorom det hedder: „at alt nærmere kunde tages i Øjesyn“. Samme Ejendomme og Hjørnstedet overgik nu til den kommende Amtsforvalter, forhv. Sekretær *Laurits Schierbeck* fra 1773. Den nye Besidder holdt vel Pinen ud i Skive i 15 Aar, men saa var han ogsaa mør og bad Regeringen om en naadig Afløsning. Det var nemlig stadig gaaet ned ad Bakke for ham, da Købet af Gaarden havde følt til hans Tegne-

bog. Omsider forpligtede han sig til at sælge alt til Eftermanden i Embedet for en Sum af 3830 Rd., hvori det stod ham, og træt af Besværet lod han sig i 1787 udnævne til Amtsforvalter og Ridefoged m. m. paa Bornholm.

Han efterfulgtes i Amtstuegaarden af *Lars Morsleth*, der kom som forhv. Sekretær fra Rentekammeret i Hovedstaden. I hans Tid er Lejehuset ved Gydens Hjørne stadig paa sine 9-10 Fag Bindingsværk, men har nu tillige faaet et Korshus ind i Gaarden, desuagtet sættes alt i Vurderingen blot til de sædvanlige 100 Rd.

Han blev ved Embedet i 7 Aar, men i det 6. efter Tiltrædelsen opdagedes et Underslæb hos ham. Han begreb slet ikke denne Kasseangel, der var fremkommet paa 7500 Rd., navnlig ikke da baade han og Konen altid havde levet sparsommelig og paa ordentlig Maade. Han hældede til den Antagelse, at det var hans Fuldmægtig, en Købmand fra Byen, der var Skyld heri.

Alligevel dømtes *Morsleth* til af sin Ejendom at udrede Beløbet, forlod Byen og lejede sig 1796 ind i Aarhus. Hernede syntes han rent at have mistet Forstandens Brug, ansøgte om Understøttelse fra Skive Fattigkasse og bliver ved med her at sende Regeringen en Række fromme Tiggerbreve, der indbragte ham Smaasummer nu og da, fra 15 til 50 Rd., saa omsider døde han her i Aarhus i Aaret 1800, efter at have oppebaaret en ugentlig Understøttelse af 4 Rd., siden han fratraadte Embedet i Skive.

Hen i Aaret 1806 kom saa en ny Ejer i Amtstuegaarden, der forlængst var nedlagt som saadan, og det var den tidligere Godsejer paa Astrup, *Axel Rosenkrantz de Lassen*, som efterhaanden blev Ejer af baade Gammel- og Ny Skivehus, samt alt hvad der laa paa den Strækning af Adelgade, som nu naar fra Hotel „Jylland“ hen om Slotsgadehjørnet og ned til Stedet, hvor nu „Skive Folke-

Eleverne i Frøknernes Munksgaards Skole i 1880'erne. Foran fra venstre: Nicoline Toft, Datter af Købmand T. i Vestergade, Magdalene Sørensen, Datter af Eddikebrygger S. ved Nørreport, Sine Lund, Datter af Kømand L. i Østergade, Johanne Tørring, Datter af Repræsentant T. i Nørregade, og Emilie Vorbech, Datter af Fotograf V. i Slotsgade. Mellemsste Række fra venstre: Viktoria Jensen, Datter af Slagtermester J. i Nørregade, Thyra Munksgaard, Datter af Prokurator M. paa Torvet, Kirstine Olesen, Datter af Isenkræmmer O. paa Torvet, og Cecilie Schou, Datter af Dr. S. i Torvestræde. Bagest fra venstre: Mathilde Meulengracht, Datter af Branddirektør M. i Frederiksgade, Marie Schou, Datter af Dr. S. i Torvestræde, og Dorthea Christensen, Datter af Rebslager C. i Vestergade. (Bernhard Vorbech fot.).

blad“ har opført sin Bygning. Det var ogsaa ham, der ved at opføre et Hus udnyttede den ledige Plads i Østergade paa Hjørnedets Grund, det senere Østergade Nr. 4, med sin høje Stentrappe førende op til et Par Lejevaa-ninger. I Statsbankerottens Tid ved 1811 saa han sig

nødsaget til at afhænde noget af, hvad han ejede, saa Torvegdehjørnet overgik snart til en af Byens foretagsomme Haandværkere, Tømremester *Jens Møller*, der lod samme gaa videre til *Søren Post*, der sad her ved 1827 og havde Vognmand *Chr. Bjerg* som Lejer.

Herefter nævnes saa Bødkermeister *Søren Jensen*, hen i 40'erne, som ejende Hjørnestedet. Han var født i Resen i 1813, og vi træffer ham første Gang i 1848, da han var Medunderskriver af en Adresse til Kongen om, at Rektor *Olsen* fra Viborg maatte vælges som Repræsentant paa Rigsdagen for Skive By, og ikke Landboernes Kandidat, saa heraf ses, at han som bypatriotisk Borger tilsluttede sig Bymændenes Interesser.

Han nævnes ogsaa i 1857, da han blev Medstifter af Den gamle Borger- og Haandværkerforening, hvor han gennem flere Valgperioder sad i Styrelsen, samtidig med at han flittigt passede sit Bødkeri med Forfærdigelsen af Tønder, Dritler, Baljer, Kar og Stripper m. m. Men han fik dog ogsaa Stunder til lidt Adspredelse, som da han i 1866 var med til Skydning i Det borgerlige Skyttelaug og vandt Trediegevinsten ved *Møller Mørups* Skud.

Man har et Billede af hans Hus ved 1880'erne, tegnet af Skibonitten, Frøken *Charlotte Fæster*, man ser Gavlen med Bindingsværk samt de omkringliggende Huse, saa som det senere *Balling Engelsens* Hus i Torvegade, dengang kaldet Skovstien, og et Hus i *Olesens* forrige Gaard med Storkerede, samt Taget og Kvisten af Raadhuset, foruden et stort Træ ovre ved Postgaarden, ret et hyggeligt Prospekt med gammeldags Hygge.

Bødkeren havde et Par smukke Døtre, hvoraf *Sine* blev gift med Købmand *Jens Riis* i den senere Selchaus Gaard i Nørregade, og *Trine*, der fik Købmand *O. C. Godskesen* i den senere Vinhandler Traps Gaard i samme Gade. Bødker *Jensen* boede her til 1893, da han gik bort, 79 $\frac{3}{4}$ Aar af Alder, og hans Hustru, der stadig havde til

Topp's Konditoris fireretagers Bygning, opført 1926—27
efter Tegning af Arkitekt H. Toft Hansen.
(Lysreklamen ses paa Side 17).

Huse her, fulgte ham i Graven en Del Aar efter. Saa flyttede *Chr. Mikkelsen* ind, som allerede havde etableret sig i 1873, 28 Aar gl., baade som Skrædder og Marskandiser, og blev velkendt i Staden. Kom han paa Værtshus, nød han kun den samme Genstand, og altid staaende, ikke Tale om at man kunne formaa ham til at tage Plads, for han skulde gerne naa noget mere paa sin Runde.

Hans Kone var fra Hejlskov, og for Resten, en Tante til forhv. Musæumskustode *Anton Ramsdahl*. En af Ægteparrets pæne Døtre blev gift med Glarmester *Burchardt* i Thinggade.

Til Skrædder *Mikkelsens* sidste Dage her i Bindingsværkshuset ved Raadhusstræde var Indretningen meget gammeldags med aaben Skorsten i Køkkenet og med Trævask samt med Trærende som Afløb ud til Gaarden.

Den gamle Tid var nu ved at udrinde for Hjørnestedets Vedkommende, snart skete der det, at tidligere omtalte Frøken *Michelsen* erhvervede det. Hun stammede fra Thy, hvor Faderen var Haandværker i Ydby, men da Fabriksvarerne kom frem og bemægtigede sig Markedet, opgav han sit Fag og gik over til at drive Landbrug, hvor baade Kone og Børn hjalp til. Det var imidlertid ikke noget, der faldt i den unge Annines Smag, hun ville ud i Verden for at tjene og lære og kom paa slig Vis her til Skive, hvor hun i Løbet af et Par Aar formaaede at udkøbe Frøken *Anna Topp* hendes Konditori, der da havde til Huse ved Gyden i Torvegade. Da saa Skive Kommune i 1923 havde det aldrende Hus ved Torvestræde til Fals, var hun naaet saa vidt, at hun ved Flid og Paapassenhed kunne faa sin Drøm opfyldt om at faa eget Hus og Hjem og købte alt paa Grunden, hvortil ogsaa hørte det lille Hus, Nr. 4, i Østergade, for ialt omved 25.000 kr.

Den 14. Maj i 1926 paabegyndtes Nedrivningen, hvorefter den nu staaende, himmelstræbende Bygning opførtes

efter Tegning af Arkitekt *H. Toft Hansen* for en Sum af henvend 200.000 Kroner.

Den kom til at ligge et godt stykke tilbagetrukket, saa Stræde og Fortov fik en tilbørlig Bredde. Alt var derpaa færdig til Indflytning hen i Juni 1927.

Frøken *Michelsen* hev selv Flaget til Tops paa det imponerende Hjørnekompleks, hvor der blev et flot Konditori, smagfuldt udstyret, og hvor der i Funkishallen serveres en vel-smagende Kaffetaar med lækre Kager, bagte hos Topp. Nok et Funkisrum kom til, hvor Solen festligt kunne lyse gennem de store Glasruder fra Haveanlægget i Gaarden.

Nogle Aar herefter havde man en slem Ildebrand, men Brandmændene, der kom i fuld Gallop, fik snart Bugt dermed, og da Ildebranden

døde hen havde det brandsikre Loft staaet sin Prøve, saa Biblioteket, der havde til Huse ovenpaa, var uskadt. Alt blev snart udbedret af de raske Haandværkere, saa det pæne Hus atter var brugeligt. Ved Opførelsen var der nok blevet sparet her og der, men nu blev der Raad til en Slags Overbygning med Topp's Vartegn prangende paa Toppen, en elektrisk oplyst Muslingeskal, med en lysende Perle i, der syner langt væk. Selv en Gang ny Brolægning som Forløber for den kommende Asfaltbelægning fik Torvestræde, som alt fra 1906 henregnedes til Torvegade.

Det var ikke den eneste Rystelse, man kom ud for, thi ogsaa hen i Besættelsestiden fik Bygningen en slem

Forhv. Købmand H. B. Kloch, Beboer af Østergade Nr. 4 fra 1879—1905.

Sinkadus i Form af en Bombe, der rystede alt og fik Ruderne til at blæse ud, ikke blot her, men i hele Nabolaget, en ren Ynk at se paa.

Frøken Michelsen, der altid har haft stor Udlængsel, har i sine Dage foretaget mangfoldige Rejser og hjemført diverse Erfaringer, der kom hende tilgode i Bedriften. Ofte tog hun fri og begav sig fra Land til Land for at studere fremmed Skik og lære mangt et Trick. Ja, hvor har hun ikke været? Lad os bare nævne Tyskland, Frankrig, England, Holland, Belgien, Rusland, Indien, Japan og Grønland, ja, saagar Amerika via Nordpolen.

Herhjemme fik hun tillige Stunder til at have Tanke for sin By, hvor hun nu var vokset fast og ydede den milde Gaver, saaledes et Tilskud til Udbedring af Krucifikset i den gamle Kirke, det var dengang, Lærer *Bjerregaard* sad i Menighedsraadet; ligesom hun i Pastor *Friig-Pedersens* Tid skænkede den nye Kirke en ny fin Messehagel. Hendes kirkelige Interesser bevirkede ogsaa, at hun skænkede en af Sølvalterkalkene til Skive søndre Kirke ved Opførelsen, ligesom hun ved mangfoldige Lejligheder har udvist Godhed mod flere Institutioner og mod Folk med Behov for Hjælpsomhed.

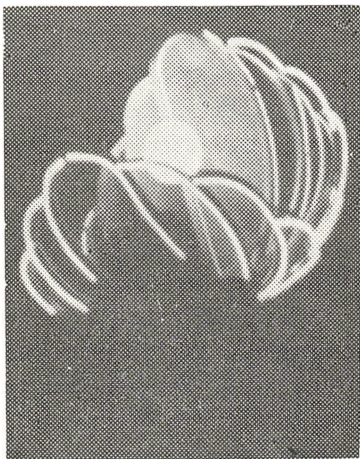
For kort Tid siden er nu selve Konditoriets Drift bortforpagtet til Konditor *Børge Jensen*, der kom hertil fra Thisted, mens Frøken *Michelsen*, som sagt, endnu selv tager sig af Selskabslokalerne paa 1. Sal til Brug ved Modtagelse af større Selskaber, her i det Hus, der blev hendes faste Borg — en Frugt af eget Værk!

LEJEVAANINGEN I ØSTERGADE

Som et lille Tillæg til forannævnte Hjørneejendoms Beskrivelse maa passende kunne slutte sig en Omtale af de Beboere, der kendes i den lille Lejevaaning i Østergade, som *Axel Rosenkrantz de Lasson* lod opføre allerede i 1806.

Blandt disse bør særlig nævnes Frøknerne *Christine* og *Christiane Munksgaard*, hvis højere Pigeskole engang i 70'erne og 80'erne havde Lokale her. Skolen beskrives som følger af en af Eleverne, *Mathilde Meulengracht*, Branddirektørens Datter. Vi sad her om et stort aflangt Bord med Bænke omkring. Midt for den ene Langside stod Lærerens Stol mellem Duksen til højre og Fuksen til venstre. Der var ikke noget, der hed Rygstød paa Bænkene eller anden Blødsødenhed, der nu ødelægger Ungerne. Vi vaskede os ikke i Marmorkummer, som der gøres nu, men i et fælles Blikvandfad; vi havde kun et Frikvarter, som vi tilbragte i den lille, smalle Gaard mellem Skolen og Plankeværket ind til Naboen, Dr. Schous Have; en Rendesten ned gennem Gaarden gjorde intet Skaar i vore Lege. Som Hjælpelærerinder var der Frøken *Holm*, Datter af Postmesteren, Frøken *Tora Harder*, den senere Fru Tobaksfabrikant *Henckel*, og Frøken *Harpøth*, den senere Fru Lærer *Givskov*. Vi lærte godt, hvis vi da selv vilde, og vi havde en Del Hjemmearbejde, uden derfor at tage Skade paa Sjæl og Legeme.

Saavidt om Skolen, der senere overgik til Frøknerne *Emma* og *Emilie Sørensen*, inden de flyttede Skolen op i Frederiksgade.

Den smagfulde Lysreklame over Topps Konditori i Østergade i Skikkelse af en Muslingeskal med lysende Perle ses viden om som et kendt Vartegn i den dunkle Nat.

Her i Huset kendes ogsaa fra 1879 forhv. Købmand *H. B. Kloch*, en Klitfogedsøn fra Gl. Frederiksdal paa Silkeborgegnen, som gennem 28 Aar havde haft en ret betydelig Forretning med stor Kornhandel oppe i Vestergade i den senere hestbechske Gaard, nu Vestre-Kafferisteri, indtil han hen i 77 maatte kvittere den paa Grund af Tidernes Ugunst.

Han blev saa i Stedet Repræsentant for flere velestimerede Kolonialfirmaer og for Assuranceselskabet „Guardian“, og dette Firma repræsenterede han saa længe, han levede, hvorefter det overgik til hans Søn, Købmand *Hans Th. Kloch*, ialt i 60 Aar. I adskillige Aar efter betalte gamle *Kloch* af paa den Gæld, han havde paa draget sig, og saavel i Modgang som Medgang nød han megen Agtelse i Byen.

Paa sin sidste Bopæl her i Østergade døde han Juleaftensdag 1905, 79 Aar gammel. Han havde lige fejret Guldbrudbryllup, hvor det kom paa Tale, at Guldbrudgommen tog Skive med Storm en Aftenstund for 64 Aar siden.

Han kom vandrende paa sine Ben fra Silkeborgegnen med Bylt paa Armen, med tomme Lommer, men med Mod og Lyst til at gaa paa, nemlig for at staa i Lære hos Købmand *P. Lund* oppe i Vestergade, hvor han selv med Tiden blev Chef. Det var i de gode gamle Dage, man roser saa stærkt, endskønt de ikke var en Døjt bedre — maaske snarere daarligere — end nu. Jernbanen kendtes ikke, end ikke af Navn i Skive, og Staden var en Lilleputby med 1200 Indbyggere. Under disse primitive Forhold befandt Byen sig altsaa, da *Kloch* kom hertil med sine store Forventninger.

Her fandt han sin Livsledsager, *Severine*, en Datter af den forlængst afdøde Drejermester *Melgaard*, en hyggelig og dygtig Dame, der havde staaet sin Mand bi og opdraget en stor Børneflokk, som kastede Solskin og Glæde i deres Barndomshjem.

Musikdirektør Carl Møller med sit Orkester i Skive 1879—84, som bl. a. bestod af Violinisten B. Liebetau, Klarinettisten C. Ehlers, Baassistenten C. Jensen og Trompetisten Chr. Møller, Broder til Musikdirektøren.

Hun var da, sine 74 Aar tiltrods, sjælden rask og livlig, og det gamle Ord om, at 7 Gange 10 er Støvets Aar, kunde hun ikke skrive under paa. Hendes Mand havde Tidens Tand gnavet mere paa.

Af deres Børn kan nævnes *Cathrine*, den ældste af Flokken, der blev gift med Papirposefabrikant *Wilhelm Langhoff*, der startede Forgængeren til Schades Papirvarefabrik oppe ved Gangstien bag Svigerfaderens forrige Gaard.

Ogsaa i samme lille Hus i Østergade 4 havde Musikdirektør *Carl Møller* sin Bolig fra omkr. 79—84. Den i Byen saa kendte Skikkelse var Snedkersøn fra Grenaa, hvor han fødtes i 1845.

Allerede som Dreng beskæftigede han sig med Musik og havde sit eget Drengeorkester. Men da han var 15 Aar, gjorde han Springet til Direktør og dirigerede for første Gang sit „rigtige Orkester“ paa Grenaa Teater, og nu

varede det ikke længe, før han beherskede Omegnen med Musik.

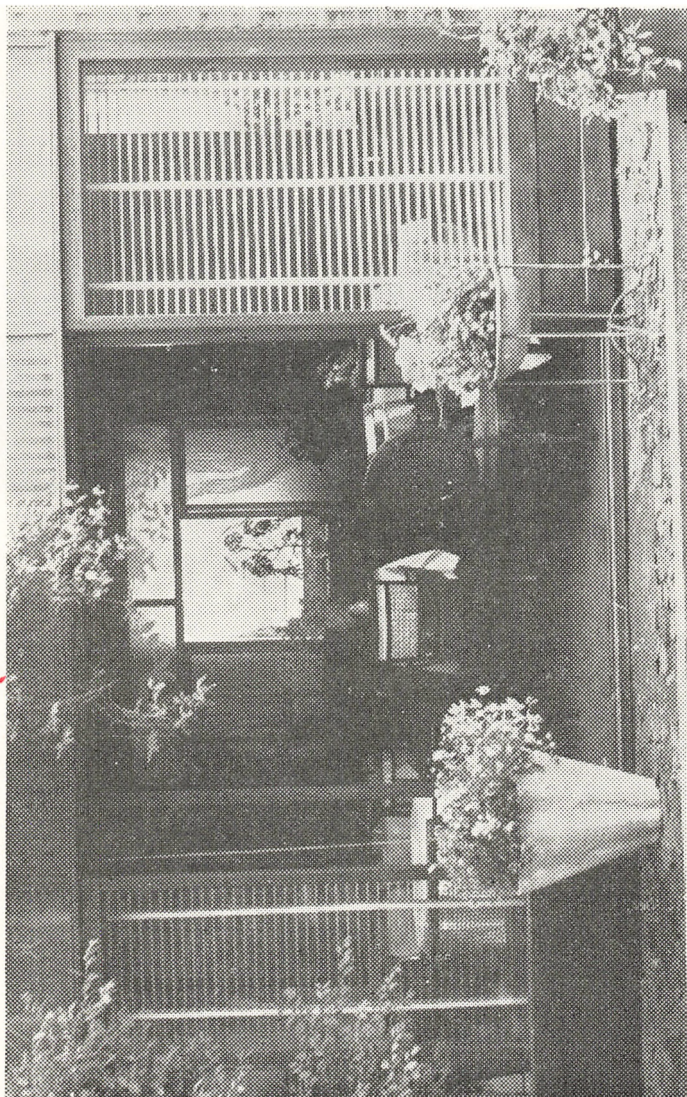
Det lille Grenaa syntes ham dog snart for trangt, og da han i 1879 blev tilbudt Stillingen som fast ansat Musikdirektør i Skive, lønnet af Kommunen med en Gage af 1000 Kroner, hvilket var mange Penge dengang, slog han til og rejste hertil. Der fortælles nok, at han for Gagen blot skulde sørge for, at Musiklivet blev holdt igang. Andetsteds fra vides imidlertid, at han androg om 300 Kroner aarligt i 5 Aar mod at forpligte sig til at levere gratis Musik Nytaarsmorgen, Kongens Fødselsdag og Grundlovsdagen, men fik kun bevilget 300 Kroner foreløbig for første Aar mod med sit Orkester at musicere 6 Gange i Løbet af Sommeren, foruden de ovennævnte Gange.

Han fik dog langt mere at gøre ved Bazarer, der var mange af, paa Teatret og ved Koncerter i Anlæg og Skov, og det ses da ogsaa, at han havde spillet i Skoven mindst 12 Gange paa et Aar.

Her sørgede han gerne for at spille nogle af sine egne Kompositioner, saasom: „*Hilsen til Skive*“, March, „*Tordenskyen*“, Fantasi a la Fuga, „*I Midnatsstunden*“, Tenor-Horns Solo, og „*Salut fra Krabbesholm*“, Gallop.

Men trods alt blev Skive heller ikke hans blivende Sted. Raaderummet var for trangt, saa hen i 84 flyttede han til Aarhus og tog sine bedste Musikere med sig. Heriblandt var den særdeles dygtige Violinist *H. Liebetau* (en Bror til nuværende Trykker *Liebetau Hansens* Bedstemor), Klarinettisten *C. Ehlers*, *Carl Jakobsen*, samt Trompetisten *Chr. Møller*, der var Bror til *Møller* selv.

Naar han dernede i „*Vennelyst*“ i Aarhus spillede „*Skudt Kragen*“ eller „*Av, mit Ben!*“ og „*Petroleums-marchen*“ vilde Jubelen ingen Ende tage. Han var hurtig i Vendingen til at komponere og tillige en Knag som Forretningsmand, oprettede sit eget Musikforlag og en meget

Et blik fra Gaarden ind i Topps Konditoris elegante Havestue.

søgt Musikskole, for han skulde jo leve og havde 16 Børn, hvoraf de tre ældste, *Mozart*, *Weber* samt *Carl* blev

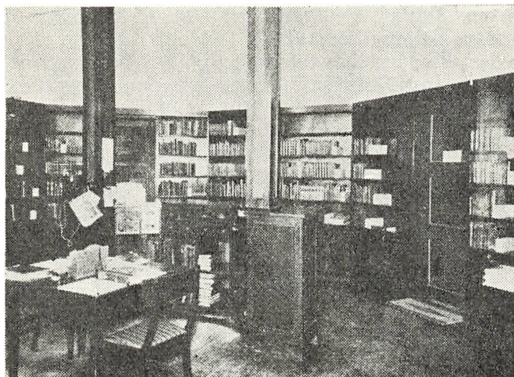
Hen mod Besættelsestidens Slutning fik Topps Konditori, Folkebiblioteket paa 1'ste Sal samt det overfor liggende Hotel „Royal“ foruden mange andre Bygninger her paa Lag Ruderne knuste af en tilrettelagt Bombe. („Skive Folkeblad“'s fot.).

Musikere. *Carl Møller*, hin gamle, døde i Aarhus 1919, sine 74 Aar af Alder.

Paa oftomtalte Sted i Østergade var ogsaa hen i 90'erne lidt Værtshushold, hvor den snedige Troldkarl, gamle *Lærke* fra Lærkenborg i Tastum, gerne gav Audiens og var Raadgiver paa mange Omraader. Det var ham, der engang fik Besøg af et par Piger fra Himmerland, hvilke han lumskeligt havde udspioneret lidt i Forvejen, hvorfor han straks ved deres Ankomst kunde meddele: „Jeg kan se, I trænger — og jeg har ventet Jer længe — jeg vidste, I vilde komme“. Blot hans sædvanlige Humbug med Evne til at bilde Folk Alverdensting ind.

Den sidste Beboer her i Nr. 4 var omkr. 1918 Maskinstrikker *Anders Jensen*, der var noget krævl, saavel paa den ene Arm som paa et af Benene, men trods det udmærket bestred sit Haandværk. Han delte Hus med

Udlaanslokale med Skranke paa Skive Folkebibliotek
ovenover Topp's Konditori.

Thorvald Jacobsen, der var født i Jebjerg 1852, og i 1899 fik Borgerskab i Byen som Skrædder.

Saavidt om Beboerne i den lille Vaaning, som Byggherren *Axel R. de Lasson* opførte, men snart i 1811 skilte sig af med, inden han 1813 gik bort midt i Statsbankerotens Dage med alle deres Trængsler.

Det er, hvad de gamle Dokumenter og Beretninger beretter om de Vaaninger, der for 40 Aar siden gik op i Topp's Konditoribygning. De gamle Notater maa der være Troldereri ved. De er saa vanskelige at blive kvit, naar man engang er kommet i Lag med dem, de tryllebinder, de magtstjæler, de griber, morer og bevæger. Thi det er jo Mennesker, der berettes om. Det er svundne Slægter i dagligt Liv, i Hverdag og Fest, der træder saa levende frem.

ANVENDTE KILDER

Jeppé Aakjær: „Da Skive havde Amtstue“, i „Langs Karup Aaens Bred“, 1929.

Niels P. Bjerregaard: „Skive (gamle) Borger og Haandværkerforenings Jubilæumsskrift“, 1932.

Niels P. Bjerregaard: „Annine Michelsen. Thy — Topp via Rom — New York“, 1943.

„Bogen om Skive“, redigeret af *Charles Thiesen*, udgivet ved Skive Bys Jubilæum, 1926.

Diverse Artikler i „Skivebogen“ og „Jul i Skive“ af Artiklens Skribent, samt Notater i forskellige, egne Register.

Peter Schou: „Handelen i Skive gennem Tiderne“, Skive Handelsstands Jubilæumsskrift, 1933.

Skive Købstads Brandtaksationsliste 1682—1790, m. m., paa Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg.

Artiklens Forfatter, forhv. Boghandlermedhjælper, Litterat *Otto L. Sørensen*, Skive, er født sammesteds 1891 som Søn af Købmand *Andr. Sørensen* i Nørregade.

Er Redaktør af „Jul i Skive“ og Medredaktør af „Skivebogen“, samt Kasserer og Æresmedlem i Historisk Samfund for Skive og Omegn.

Bonde- og almuesindet hos Marie Bregendahl

Af forfatteren *Carl Raaschou*

Som vor egns hyldest til forfatterinden Marie Bregendahl i hundredeaaret for hendes fødsel, bringes nedenstaaende undersøgelse i hendes hjemstavnlitteratur, og fremragende menneskeskildringer heri.

Jydsk bondesind.

Et emne, der gennem en forholdsvis nyere tid i dansk litteratur har været ude for mangehaande behandlinger gjort ud fra forskellige forudsætninger, og hvilken behandling har da været den rette, den dybest forstaaende? Herom vil der kunne tvistes, kun er dette ene avgjort sikkert, at udefra beskuende maa behandlingen blive uden værd, det maa ske „indefra“, er da ogsaa blevet dette omend vidt forskellig. Behandlingskurven fra Blicher opad over Pontoppidan, Skjoldborg, Aakjær, Bregendahl, Jørgen Nielsen, Johs. V. Jensen, Hans Povlsen, Erling Kristensen, Hans Mølbjerg og flere endnu — her de udpræget „folkelige“ forfattere uden egentlig kunstnerisk formevne udeladt — har kun kunnet skabe et ret broget billede av den jydsk bonde. Hvem tør da læseren fæste størst tillid til?

Vi kan spørge vore egentlige bondepsykologer udenfor digterkredsen og da med god fortrøstning lytte til professor Peter Skautrups mening her. Denne mand er selv bondefødt, bondeopdraget, saa et noget udvidet foredrag

„Bondesind“ udsendt paa bogmarkedet vil vi ikke gaa meget fejl av ved at tage til efterretning. Skautrups bondekarakteristik, som det nok blir svært at gøre begrundede indvendinger imod, vil kunne samles i en række punkter, saaledes:

Formaalet at sikre sig. (Forraad).
 Nytteværdi, det fordelagtige.
 Traditionsbundetheden.
 Ensretning bestemt av fælles kaar og vilkaar.
 Reservation, tilbageholdenhed.
 Uvilje mod selvavsløring overfor andre.
 Mening *modsat* det sagte, ironien.
 Fromhed som en slags forsikringspræmie til de højere magter.
 Ærlighed, ordholdenhed for selv at møde det samme.
 Uimponerethed overfor andre.
 Uvilje mod forhasten sig, sindighed.
 Slægtsfølelse, samhörighed.
 Skæbnetro ud fra egne handlinger.
 Livets og tilværelsens enkelthed.

Og saa gælder det da at møde den digter, som mest muligt ligger paa linje med denne bondekarakteristik i sine menneskeskildringer fra bondens egentlige verden — men hvem? Her er Marie Bregendahls fortællinger fra Sødalen intet mindre end et fund. Denne digter har andre fortællinger, men i denne fortællingskreds er der lisom foretaget en elementær vurdering, er skabt en samlende bondens verden stor nok til at rumme, hvad bonden under sin vandring fra vugge til grav møder og kommer ud for. Fortællingerne fra Sødalen er et helt verdensbillede, lad samme verden saa være en lilleputverden saa meget, det skal være, der blir alligevel tale om en krystallisering av det altomfattende til noget meget smaat, men alligevel et helhedsbillede en nærmere undersøgelse og eftertanke værd. For menneskene i Sodal-sognet gælder det fællesskabet som det særegne personlige, det gælder herunder den tidsmæssige forandring og udvikling trods alt, det gælder avstanden mellem mennesker avgjort av kaar og

Forfatterinden fru Marie Bregendahl fra Fly, hvor hun fødtes
for hundrede år siden: 1867.

vilkaar, som det ligeledes gælder samhörigheden i det
livsavgørende — sagt kort, det gælder *alt*.

I alt dette fra Sødalen møder vi avskygningerne følgende av forskellighederne gaarde, bol og hytter imellem og menneskene her. Bondesindet er derfor ikke rendyrket, det maa løbe ud i almuesindet, hvor vilkaarene betinger det, men til den anden side vokser bondesindet aldrig op til storsind og overlegenhedsfølelse, demokratiet er menneskelig grundlov. Et fremmedelement i dette menneskesamfund som præstegaarden og hvad dens er virker ikke forstyrrende paa ligevægtstilstanden, denne verden udenfor sognets egen er her nu engang og maa være her ikraft av sin uundværlighed, den godtages, agtes og faar sit — til en vis grænse. Marie Bregendahl, bondedatteren, har kendt det altsammen, har sét og forstaaet mere end andre, derfor lytter vi, naar denne digter fortæller.

Sindet mod andre.

Fortællingerne fra Sødalen indledes med beretningen om jægermesterfrøknen fra nabosognet, Alvilda, der gennem barn- og ungdomsaarene saa at sige hørte Sødalens præstegaard til. Denne særprægede unge kvindes maade at omgaas Sødalens unge paa, hendes opsøgen denne ungdom og blanden sig med den uden dog alligevel at blive som een av deres, blir som et formidlende led mellem præstegaardens „dannede“ verden og saa det øvrige sogn. Paa sin egen maade blir Alvildas forhold til Sødal-folket et vist jævnløb til den gamle provsts eget forhold til menighed og sognebørn. Iøvrigt havde denne livs- og menneskekloge prælat ikke „formidling“ behov, han kender sine sognebørn indtil deres inderste nerve — paa sin vis. Fra modsat side virkede derimod frøken Alvildas mellemkomst avgørende til, at den menige mand fik lisom et dybere indblik i det fællesmenneskelige, der jo da ogsaa levede i „de dannedes“ kreds. Den gamle provsts medmenneskelige forstaaelse var den kloge, livserfarnes, den unge kvindes var det unge kvindelige instinkts.

Alvildas samvær med de unge i Sødalen var kærkomment. Hun jog medfødt undseelse og træghed hos bondeungdommen i indbyrdes omgang paa flugt, forstod lisom at skabe en friere livsglæde end ellers kendt hos denne Sødalens ungdom. Ved et par lejligheder, som altid siden huskedes, traadte denne unge kvinde op imod almenindstillingens ufornuft og uforstand. Første gang var ved en rig gaardmandsenkes bygge- og høstgilde. Her var indbudt gæster saavel fra „fornemme“ kredse som fra bøndernes egen og da ogsaa fra den lavere almues, selv fra de udskudtes. Under dansen optræder en ung tater som en kavallér, alle de unge piger unddrager sig at danse med, ja, fra en side av løber avvejen for. Men da danser frøken Alvilda fra præstegaarden med denne uglesete unge tater, danser en dans, som i sig selv er en myndig tilrettevisning til alle de andre unge piger, en tilrettevisning, de andre unge piger lydigt modtager.

En anden næsten tilsvarende tilrettevisning fra denne frøken Alvilda gælder selve Sødal-folkene, tilmed en del av de ældre. Hændelsen da var en grov gøren løjer med een av sognets forsumpede stakler. Uforstanden og ubetænksomheden ved denne lejlighed gik i sig selv ved den unge frøkens optræden. Hvad som saa at sige knyttede sig til den unge præstegaardsfrøken direkte, blev som et mellemværende mellem hende og saa Sødal-folket for sig, i sig selv ændrede dette intet ved befolkningens indstilling overfor andre iøvrigt. For Sødalen er og blir frøken Alvilda noget ekstraordinært, og netop som saadant udenfor det jævne og almene har digteren her villet fortælle Alvildas skæbnehistorie. Og saa kommer alligevel samme skæbnehistorie paa sin egen maade til at angaa alle i dette avsides Sødal-sogn.

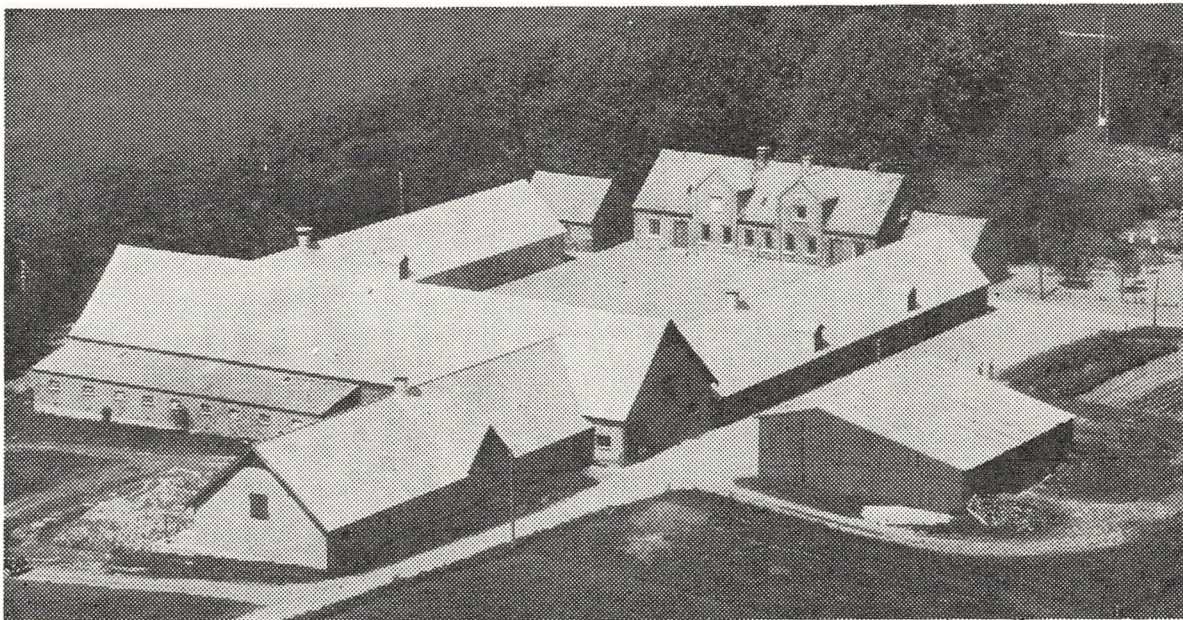
Da Alvilda sjæleledbrudt og ganske tabt fodfæstet i sin menneskelige tilværelse vender tilbage til sin tidligere verden i Sødalen og til præstegaarden her, griber hendes

tunge skæbne alle. Hun er da blevet svigtet av den mand, hun imod saa mange advarsler og næsten i trods har givet sig hen til, har givet alt, hvad en ung kvinde er istand til at give. Gaven blev ikke værdsat. Alvilda gav alt og tabte alt og havde da intet tilbage, som kunne bære resten af livet. Saaledes blev frøken Alvildas tragedie, og den rørte alle. Og nu, mens alles tanker kredser om den unge kvinde, fortæller saa Marie Bregendahl, hvordan Sødalens mennesker her ved at ofre deres opmærksomhed og deltagelse til denne ulykkelige nødvendigvis tillige forsøger at forstaa et andet menneske udenfor deres egen kreds, sé ind i andres forhold — og her staa vi ved et avgørende forhold i denne digtning.

Sødalens Tosse-Kathrine er tosset. Ved siden herav har hun sine øjeblikke, hvor hun er længere fra det normale for mennesker end ellers, øjeblikke, hvor hun virkelig forekommer andre rigtig tosset paa den vis, at hun maa-ske er den allerklogeste. I saadanne stunder er det stakels kvindfolk „synsk“, gennemlever og fortæller, hvad hun paa sin maade og ad egne veje har sét og hørt, men uden selv har forstaaet dette. Og da taler Kathrine som folk fra „den fornemme“ verden, er ganske og helt borte fra sin egen verden. Sødalsfolkene lytter og lytter, men forstaaer bare ikke alligevel. Alle de fremmedes ord og tanker gaar den jævne mand og kvinde forbi, kommer fra en verden, man ikke kender og aldrig har oplevet, thi *saa* meget fik alligevel ingen ud av frøken Alvildas omgang med dem førhen. Det var hende, der naaede ind til deres verden, ikke omvendt — akkurat som selve den gamle provst igennem alle sine aar blandt dette folk.

Alligevel er Sødal-folkets sindelag godt og velvilligt overfor enhver udefra, som selv kommer dem god og velvillig imøde. I tilfældet med frøken Alvilda blev dette god-sind aldrig vist den præstegaardsgæst, der blev denne unge piges fæstemand, hans viste sindelag forbød det.

Gården Bregendal i Fly, Marie Bregendahls fødehjem nær ved Karup å og på grænsen mellem de fede, lerede jorder og den udstrakte, magre hedeflade.

Candidat Hacke mødte og høstede kun Sødalens modvilje, og i alt dette som i vel alt det øvrige, der sker i dette sogn, lever der een mand her, som forstaar og sér mere, end alle andre i sognet sér og fatter — bonden i Damgaard, Jørgen, med den skæve ryg og med det sære graadsvangre smil, en mand og et menneske, Marie Bregendahl netop har skabt som hende uerstattelig, een, hun altid i alle anliggender har brug for for at faa sin egen mening tolket, sit eget syn klarlagt. Jørgen Damgaard er mere end selve Sødalen og alt, hvad dens er, skønt alt dette jo ejer hans fulde hjerte. Hans sind favner mere end indenfor hans egne sogneskel, thi det er jo denne uundgaaelige sindets grænse hos aandeligt stavnsbundne mennesker, dette grænseskel ud mod verden udenfor, digteren her i sin lille fortælling om frøknen fra Sødalens præstegaard har villet vise os. Paa sin maade kommer dette sind mod andre gang paa gang til at gribe avgørende ind i skildret handlingsgang i disse fortællinger fra dette saa stærkt avgrænsede jydske sogn. Saa at sige med mesterhaand har Marie Bregendahl allerede ved indgangen til sit omfattende epos ridset denne sindelagsgrænse op.

Ungdomssindet.

I fortællingen „Blandt de unge“ har igen Marie Bregendahl igennem sine skildringer en fast optrukket skæbnetraad løbende, denne gang knyttet til den unge pige, Else ved Bækken. En Viborg regimentsmusiker kaster sine øjne paa Else allerede, da hun kun er sytten og hjemmegaaende. Typisk „sødalsk“ er i denne fortælling denne purunge piges forlegenhed og brist paa fortrolighed overfor den fremmede unge mand netop fordi, han er fremmed. Havde det her været een av sognets egne unge mænd, ville vel denne tilbageholdenhed have været ukendt. Her møder Marie Bregendahl os med dette ikke at være paa lige fod som noget avgørende, denne gang

altsaa hos ungdommen. Denne foreteelse er hos denne digter saa at sige noget lovbundet, et særpræg og en ejendommelighed gaaende igen og igen som en arv fra slægt til slægt. Men da saa her den unge pige lisom overvinder sin hævning, naar til at løse sig selv ud overfor det fremmedartede, er det i virkeligheden det samme, som om hun har løsnet sig fra sin egen natur i Johs. V. Jensen'sk forstand, har tabt fodfæstet, er ude paa glidebanen og sin tunge skæbne ivold.

Om denne unge Sødal-piges videre skæbne grupperer sig nu de øvrige unge i hjemsognet mer eller mindre i skyggen av Else ved Bækken's forliste ungdom. Selve forliset anes kun ved fortællingens slut, da ogsaa her Jørgen Damgaard sér og forstaar det, der sker og som videre vil ske. Aarle Paaskedags morgen er Jørgen Damgaard oppe før alle andre paanær dem, som ikke i denne nat har været i egen seng. I dette tidlige morgengry er det, Jørgen fra sin egen ladeluge sér Else ved Bækken løbe, som løb hun for livet hjem ad stien udover markerne. I Jørgen Damgaards udbrud for sig selv: „... aah, bitte Else — ! Dig ville jeg nu saa meget gærne, det skulle gaa godt... ja, ja...!“ er digterens egen mening med denne kvindeskildring givet. Denne unge pige løber jo i den aarle vaarkvæld fra sin egen ungdom blandt Sødalens andre unge — hun er ikke mere „blandt de unge“.

Men nu tiden blandt de unge i Sødalen — hvad fortæller Marie Bregendahl om denne? Det drejer sig her om tiden mellem 1864—85, og dette tidsrums ungdom er vel stort sét forrige slægtleds ungdom om igen uden nogen egentlig avvigelse, som det havde været langt, langt tilbage i tiden. Stadigvæk leves ungdommen lisom i skyggen av de ældres indstilling til liv og vilkaar. Om føje aar, naar de unges ungdomstid er tilbagelagt og de selv blandt de gifte og voksne, vil deres egen indstilling blive som de ældres nu overfor dem. Heri vil der ikke ske nogen æn-

dring, ogsaa i dette er der en egen lovbundethed, som det kun er givet een og anden at kunne sé tværs igennem, een som Jørgen Damgaard. Ja, der er jo ogsaa tredjegangs-enken, Hanne ved Højen, hun er ogsaa gransynet baade i egne og i andres forhold. Ved den ungdomserfarne storbondedatter Martha fra Møllergaardens triste endeligt kan samme Hanne sige, at Marthas mor, storbondeenken Christence, har kørt sin egen datter vel haardt, ikke givet ungdommen de friere tøjler, rigtig ungdom ikke kan være foruden. Faar ungdommen ikke lov til selv at gøre sine erfaringer, vil der ligge besvær til dem sidenhen som voksne, det gælder ikke mindst de unge kvinder.

Ungdommens egne erfaringer! Hvilke er da vilkaarene for disse erfaringer? Stiltiende og saa at sige selvfølgelig staar det forrige slægtled nu som ældre til en vis grad solidarisk med det slægtled, der følger efter dem, solidarisk overfor *fremmed* indblanding. Et betegnende eksempel her er besøget i Sødal-sognet av „ham Statistikkere“, der ukaldet kommer til dette avsides sogn for at gøre studier i befolkningens moralske tilstand. Hidtil har man her i Sødalen altid kunnet klare moralen selv uden fremmed indblanding, her skal ingen uvedkommende stikke næsen i noget. „Statistikkere“ møder fra en side av kun kolde skuldre. Paa samme maade forholder det sig, da en beklagelig historie med en skikkelig tjenestekarl blir kendt mand og mand imellem. Een eller anden har ukaldet bragt historien for politiet, og da er det een av sognets egne, som paa en maade faar forbryderstemplet sat paa sig. Da giver solidariteten mellem sognets ældre og unge sig udslag deri, at den formastelige anmelder faar en korporlig avstraffelse og derefter er bandlyst fra sognet. I dette ligger, at til den ene side godkender det ældre slægtled de unges ungdommelige ret til en vis traditionel frihed netop som unge. Som modsvar modtager de unge denne

indrømmelse under ansvar ved at gaa ind under slægtens krav, ved at vedgaa arv og gæld.

En egen indstilling hos Sødalens unge piger viser Marie Bregendahl os ogsaa, nemlig denne, at en ung pige ikke gør sig skrupler ved at tage mod kæle- og kysseri av hjertens lyst, naar og hvor hun finder behag deri, men under dette passer hun paa ikke at avskære sig selv fra et av slægt og omgivelser godtaget gifte, et gifte, hun saa sandt ikke regner med vil bringe hende den fornøjelse, hun nu forud under sig selv. Maaske vil denne indstilling kunne sés som enslags kynisme, er det vel egentlig ogsaa, men den har den egenskab ikke at krænke sognets „officielle“ samvittighed. De to unge kvinder i Sødalen her, Else ved Bækken og Martha i Møllergaarden, tager konsekvenserne av deres ungdoms „forsyndelser“, som har været kærlighed og kærlighedens uforbeholdne hengivelse. De slaar ikke fra itide og redder sig over i et acceptabelt ægteskab, derfor blir deres tunge skæbne uavvendelig. De to unge pigers sind her er ikke forskelligt fra andre unge pigers udover, at de ikke evner at avskrive deres ungdoms kærlighed, drømme og inderlige haab.

Ungdommen i Sødalen er opfødt og opfostret til hverdagens ensformighed, men med sindets — og kødets — dybeste drift mod avvekslingen, som ligger i de festlige stunder og oplevelsen av disse saa intenst som muligt. Aarets højtider bringer avveksling i det hverdagslige, gildernes festlighed det samme, eller vel endnu mere og da ikke mindst bryllupsgilderne. Hverdagens slidsomme trummerum kræver avslapning, hvile og nøjsom fornøjelse om ikke i andet saa i fyraftnernes sene fristunder. Heller ikke de ældre avslaar avvekslingen paa deres vis, men de unge kræver fest, og hos ungdommen er vel modsætningen mellem fest og hverdag trukket langt skarpere op, end tilfældet er hos de ældre, dette ligger ret naturligt. Hvorom imidlertid alt er, saa er og blir det dog hverdagen

og dens arbejde, der betinger, at de festlige indslag i tilværelsen kan forekomme; omvendt er det ogsaa disse festlige stunder i bondens liv og tilvær, som gør hverdagen med alt, hvad dens er, til at bære. En digter som Marie Bregendahl har forstaaet dette og har evnet at vise os det i sine fortællinger. Vi sér, hvor det unge sind henter sin styrke ogsaa overfor al resignation i haab og drøm. Ikke saanær altid, maaske endda kun sjældent, bringes en ungdoms lykke i havn med et godtageligt ægteskab, her er stadigvæk den gamle bondes klan-aand den stærkeste. Den, som prøver at træde denne klan-aand imod, som Martha i Møllergaarden og Else ved Bækken prøvede det, maa selv eje styrke til at bjærge livslykke hjem, og hvem har saadan styrke, og uden Sødalens uskrevne lovs beskyttelse er de prisgivet.

Løftet og tynget sind.

Else ved Bækken's historie føres videre i næste fortælling, „I fest og trængsler“. For denne unge Sødal-pige er den næsten ansvarsfrie ungdomstid forbi, feststunderne finder for hendes vedkommende deres modstykke i trængselstiderne. En dag stilles hun overfor at modtage det tilbud for livet, hun som ægte Sødal-pige maa og skal tage imod, men hun afviser uden vaklen. Hermed er hendes skæbne avgjort, hun er ude af den ungdomskreds i hjem-sognet, hun aldrig mere vender tilbage til.

Ellers indledes denne tredje fortælling i samlingen med en videre fortællen om de to unge næsten som en fortsættelse av fortællingen forud. Iblandt Sødalens unge hersker og gælder alligevel de samme love og vilkaar fremdeles. Disse vilkaar raader paa sin vis de unge imellem uden enhver medfølelse eller medlidenhed, det er i virkeligheden en haard lov, som hersker her. De, som blandt de unge ikke magter dansen eller omgangstonen, blir uden barmhjertighed skubbet tilside ved de festlige sam-

vær, med mindre rent social position værner dem herimod og mod at blive oversét. Dette var saaledes tilfældet med datteren fra Møllergaarden, enestedatteren dér. Venskabets hos de unge har Marie Bregendahl egentlig kun skildret for de unge pigers vedkommende, forholdet mellem unge mænd har denne digter ikke ud fra kravet til sig selv om dyb fortrolighed med emnet ment at kunne magte. Særtegnende for de unge pigers vedkommende er det dog, at fortroligheden her ogsaa har sin grænse, der gives fra fortællerens side ikke adgang til det allerhelligste, til det strængt personlige. *Saa* langt gælder venindfortroligheden ikke hos nogen eller for nogen.

Paa en vis maade og til en vis grad er „I fest og trængsler“ en Bregendahl'sk skildring av karakteren hos een av Sødalens unge mænd, Mikkel i Møllen, men denne „karakterskildring“ er dog noget for sig. Denne Mikkel er sét med de unge pigers øjne, er vurderet ud fra de unge pigers følelser paa den maade, at det ikke i almindelig forstand drejer sig om en psykologisk studie i en ungs mand's sind og tilvær blandt andre unge — igen en klog begrænsning hos fortællersken. Som kvinde stiller hun sig her paa de av hende skildrede unge pigers side i vurderingen av det mandlige studieobjekt, og sine unge piger kender forfatterinden tilbunds.

I fortællingen er der ofret Mikkel i Møllen et helt avsnit, og alligevel naar vi ikke videre end til et indblik i hans hele karakter saa vidt, en ung pige er istand til at præstere dette indblik. Den eneste avvigen fra den almindelige ungpige-vurdering av Mikkel har vi hos Lise fra Højen i hendes hele holdning overfor kvindebedaareren. Til modsat side, den mandlige ungdoms vurdering, er al stillingtagen overfor Mikkel næsten kollektiv i sine udslag, og stort sét er bedømmelsen av denne unge Sødalkarl overladt til læseren selv, fortællersken har paa sin egen maade her ryggen fri.

Det er i denne fortællings afsnit, „Provstens Agnete“, vi møder en skildring av *festen* som saadan, ikke av Sødal-boernes festligheder sig selv imellem, men av den fest, som kommer til dem udefra og føles som noget ganske særegent, noget opløftende baade sét og oplevet med egen hverdags verden som baggrund. En saadan fest virker som en art aabenbaring, som jo da ogsaa Provstens Agnete selv lige fra barn av har været dette for sødalboerne, en aabenbaring fra en større og bedre verden. Den første gang, Provstens Agnete bringer sognefolket aabenbaring, er ved indvielsen av kirkens nye orgel, som hun selv spiller paa, en sjælenes opløftelse av hidtil ukendt omfang. Dette var som en sindets og sjælenes fest i inderligste forstand, saa hvad blir da ikke senere den unge provstedatters ægteskabelige forbindelse med den agtede højtstaaende fremmede officér! For den jævne sødalboer er alt, som har forbindelse med Provstens Agnete og hendes bryllup, en festlig opløftelse i sind og tanke, ingen feststemning er hidtil kendt i samme grad. Hvad er imod dette Sødalens egne bryllupsfestligheder fra tid til anden! Det blir derfor igennem Provstens Agnete, Sødalens mennesker kommer til at opleve festen over al forstand, den fest, der kom til dem, lyste for dem som et bud fra en stor og ukendt verden. Og hvem havde vel ved en slig fest tanke for, at ogsaa i denne anden fornemme verden levede der mennesker, der som alle andre havde deres hverdag uden fest?

For de unge piger i Sødalen var alene forestillingen om og synet av provstefrøknens brudeudstyr — ikke mindst de ti dusin salveter — egnet til at løfte sindet helt op i den syvende himmel. Gjaldt det ydermere tanken paa natkjolerne, svimlede det. Med alt dette *kunne* ægtefolk umuligt have det med hinanden, som man selv kendte til det, her slog fantasien slet ikke til. Og endelig oven i alt dette ville det jo bagefter være uigenkaldeligt,

at Provstens Agnete nu var taget fra Sødalen og fra dem alle. Hun ville være rejst til en verden, andre herhjemme ikke var istand til at gøre sig nogen virkelig forestilling om, men hun ville aldrig blive glempt, heller ikke den fest, hun nu tilsidst beredte sit sogn og sognefolket, ville kunne slettes ud i mindet.

Een av de unge Sødal-piger, der skulle have haft denne bryllupsfest oplevet sammen med alle de andre unge piger i sognet, var Else ved Bækken. Hun fik det ogsaa paa sin egen maade som fjærn tilskuer med et næsten umenneskeligt tynget sind. Den unge pige var da langt inde i sin trængselstid, som hun i skæbnesvangert letsind og i dybeste kærlighed havde beredt sig selv. Mellem de unge ugifte og saa de gifte kvinder i Sødalen var der altid lisom draget et usynligt skel. Aldrig saa snart gik en pige over i de gifte kvinders kreds, saa var paa stedet al tidligere kvindefortrolighed fra pigetiden borte. Det, som nu var den gifte kvindes, kunne der ikke tales med den ugifte om, mens det, som stadigvæk var den ugifte piges, ikke kom de gifte kvinder ved. Saaledes var her de overleverede vilkaar. Alene den „lokkede“ pige havde det lidt anderledes her, og nu var saa Else ved Bækken den sidste av disse, der paa uretmæssig maade var traadt over tærsklen til de gifte kvinders kreds uden derfor at være blevet godtaget her. Blandt de unge var hun en udskudt, hun var det ogsaa blandt de anstændigt gifte, og hertil føjedes saa den tort, at hun bar paa en byrde, hendes kærlighed til en mand ikke gav hende styrke til at bære. Det er disse en ung Sødal-datters trængsler, Marie Bregendahl tilsidst i denne fortælling skildrer saa uendeligt gribende. Tung skæbne knuger her en ung og ellers livsglad kvinde ned, helt ned i sindets dybeste mørke. Else ved Bækken's skæbne er den haabløst nedtyngede kvindes saga. Og saa fører denne dødsenstriste kvindeskæbne ogsaa sindets tyngsel med sig til Sødalen selv.

Hele fortællingen „I fest og trængsler“ omfatter Mikkel i Møllen's tragikomiske besvær med at finde sig tilrette i sine mange pigebekendtskaber, samt med hans bejlen til den eneste rette. Fortællingen omfatter ogsaa Provstens Agnetes skønne opvoksen og vandring mellem Sødalfolkene og ind i deres hjerter og tilsidst hendes vandring bort. Alt dette er lisom underbygget med en jævn hverdagslig tilværelse med dagligt arbejde, med nødtørfigt oplivende indslag her baade ved fyraften og i helg. Dette jævne liv maa og skal gaa sin gang uden at blive løftet av sine hængsler hverken av det løftede eller det tyngede sind. Selv de unge Sødal-pigers aabenbaring ved at faa skuet ind i en anden ung kvindes for dem at sé æventyrlige verden avstedkommer ikke i de unge pigers sind skæbnesvangre sindsforstyrrelser. Thi, hedder det hos Marie Bregendahl, hvor højt end disse unge pigers tanker strakte sig og steg, fødderne havde de dog fast paa jorden. Kommer hertil saa fra en helt anden side til de unge piger erfaringen om Else ved Bækken's forfærdelige skæbne, da mistes ejheller ligevægten i tilværelsen. I øjeblikket kan det vel synes, som om alt tilvant er løftet av sine hængsler, ud av sin normale gænge, men ikke stort længere end lige i øjeblikket. Det er denne løften sig op og udover det kendte og indlevede, digteren her har fortalt om, men ogsaa om tilbagekomsten til den verden og det tilvær, der er bondens; og jævnt og stilfærdigt er dette fortalt os.

Udskuds-sindet.

Sindet *hos* udskudet og sindet *mod* udskudet! I hvert samfund vil der desværre altid findes mennesker prisgivet dette at blive regnet for udskud, det samme tilfældet i Sødalen. Dette har imidlertid Marie Bregendahl ikke sét som en social foreteelse, men som en rent menneskelig. Vi læser herom i fortællingen „Peter Guldgraver og

hans eneste ven“. Peter Guldgraver hører Sødalen til, og sit navn har han faaet efter en mislykket Amerika-færd i de yngre dage. Det forholder sig rigtigt saadan, at han i Amerika har fundet guld, et ret værdifuldt fund endda, som han i sin troskyldige enfold solgte for kun en tiendedel av, hvad det var værd. Denne tiendedel lod han saa bagefter narre fra sig. Men Peter er et menneske, der livet igennem har held til at leve aar ud og aar ind i samme enfold som fra ungdommens dage, leve uden bitterste forstand paa andre menneskers ondskab, haardhjertethed og ubarmhjertighed, brist paa skamfølelse ved at udnytte en mand som ham. Peter Guldgraver gaar andres ærinder, gør andres arbejde uden saa meget som en tak herfor. Han dyrker lykkelig sin lille havelod og giver her godsindet bort av sin haves frugter bl. a. til skolebørnene uden heller at faa deres tak. Han har taget sig faderpligten paa for det barn, hans dovne, forædte bror, skolelæreren, har sat i verden med sin stuepige, ellers kunne en skolelærer jo ikke blive siddende i embedet. Godsindet og hjertelaget ejer Peter Guldgraver, men heller ikke stort mere.

Men i alt dette og paa sin vis udskud blandt Sødalens befolkning er denne mand lykkelig. Arbejdet gør ham lykkelig, giver tilværelsen indhold, og lønnen sér han ikke paa, drejer det sig om løn i penge. Kvier nærige bønder sig for at tage bekostningen paa sig fuldt ud, naar man vil have haver anlagt og læbælter plantet, ja, saa tager Peter selv udgifterne saa langt, han har penge til det og lader arbejdet bære lønnen i sig selv. Derfor og for meget mere endnu er Peter Guldgraver en tosse og taabe, han lever sin tossegode tilværelse uden bekymring og uden sind og tanke for, hvorledes hans adfærd stiller ham i andres omdømme. Efterhaanden blir samme Peter Guldgraver intet mindre end en hel fabel i sognet med det resultat, at børn og unge i tankeløshed og uden skrupler

driver gæk med ham, men heller ikke dette forstaar han, han *er* udenfor hele Sødal-indstillingen, han er et udskud blandt mennesker.

Av virkelige venner har Peter Guldgraver kun een eneste, og det faar han at vide en dag av netop samme ven, den rige Frederik Flintbjerg, et andet av Sødalens udskud paa sin vis, som er helt forskellig fra Peter Guldgravers. Frederik er fra fødslen av helt forfordelt fra naturens haand, han er uharmonisk bygget, forvreden av skikkelse og dertil vansiret av et forfærdeligt modermærke over halvdelen av ansigtet. For denne Frederik Flintbjerg er der ved indgangen til denne verden lisom rokket ved ret og retfærdighed mod mennesker her gældende ham. Der er ikke, som han ynder at bruge ordene, „gjort ret og skel“, og det er imod denne uret imod ham, han stinder sig i en sindets trods og blir ond og hadsk imod alle andre — paanær Peter Guldgraver. Thi ogsaa denne sidste er paa sin vis blevet forfordelt her i livet, og paa en næsten brutal maade holder Frederik Flintbjerg haanden over denne sin lidelsesfælle. Først bekostede han Peter sendt til Amerika og senere sendt hjem igen, da han skønner, hvordan det staar til med staklen, saa den allersidste rest av guldfundet ikke er sat til.

Det er da ogsaa Frederik Flintbjerg, som fik sat Peters sidste penge i den gamle skolelod og gjort til enslags gartneri. Klikker det for Peter med renterne, skatterne og bidragene til bror'ens horeunge, er det igen Frederik, der punger ud. Men herom véd ingen. Som Frederik Flintbjerg er udenfor det normale, er forsømt, er uoplejet og uhæget, er vantrevet tiltrods for alle hans mange penge, saa er hans gaard det ogsaa. Hos denne Sødal-bonde, som saa at sige har fulgt naturens anvisning og har stillet sig selv udenfor menneskeligt fællesskab, er sindet blevet haardt, uforsonligt, hadsk og ondt for andre at sé. Frederik gør uret mod sine egne, mod sin kone og mod den

søn, som i modsætning til far'en har faaet naturens gaver i saa rigt maal, saa Sødal-folkene imellem gaar der allehaande historier om Flintbjerg-mandens utrolige ondskab, og andres sind mod ham maa blive derefter.

I en høstlig mørkningstime, hvor en gaards folk drøfter netop Frederik Flintbjerg og intet lader ugjort, hvad angaar at læsse tungt paa ham, lader Marie Bregendahl lægge ord i mund paa to ældre kvinder, ord om, hvorledes udskudssindet hos og mod udskudet selv rent menneskeligt bør tages. Hanne ved Højen siger, at en grim affære ikke blir kønnere ved at blive kradset op i, og gamle Else føjer til, at „der kan ske mange slags ting her iverden, som ingen kan have ondt av, barestens ikke vi faar noget at vide om det“. De to gamle kvinders ord er udtryk for, at det onde i verden og menneskene imellem ikke skal opledes, ikke dyrkes, ejheller drøftes og da slet ikke optage éns sind. Først i sin dødsstund sander Frederik Flintbjerg sin fjottede ven Peter Guldgravers ord til ham om at vende mod andre den side, man ellers vender bort. Der er dog ingen dualisme i Peter Guldgravers sind, han taber først sin sjælelige ligevægt den dag, da Frederik naadeløs avslører for ham, hvorledes han er i andres øjne. Alligevel genvinder staklen sin tabte sjælsbalance omsider, da igen et nyt arbejde kalder paa ham. Arbejdet med dets uforlignelige velsignelse redder Peter Guldgraver, men koster ham hans liv.

Peter Guldgravers voldelige død aabner Sødal-folkenes øjne. Nu kendes det, hvor tomt der er blevet efter denne overséte mands bortgang. Var han en nar, saa fyldte han dog sin plads mellem andre ikke alene i sognet, men ogsaa i medmenneskers sind. Uselviskheden, hjælpsomheden, havde stymperen at give andre uden enhver tanke for at faa noget igen. Saaledes kan intet menneske være, hvis man vil gælde for at være normal, og den, som alligevel var det, maatte jo komme til at staa udenfor og blive at

sé som et udskud. Kan man tænke den tanke ud, at et menneske som Frederik Flintbjerg var blevet forlenet med et sindelag som Peter Guldgravers, hvor ville da ikke dette selvforskyldte udskud blandt medmennesker netop ved at vende menneskelighedens side av sit kantede væsen mod medmennesker have faaet en helt anden skæbne her i livet!

Med en anden lille fortælling, „Laust Vinding og hans arv“, bringer Marie Bregendahl endnu et udskud ind paa den Sødal'ske scene. I dette arbejde er der fortalt om Laust Vinding paa Toftegaarden, en mand, der igennem sin tagen afstand fra almindelig sæd og skik gør sig selv til udskud i den udstrækning, hans egen sociale position muliggør det. Laust Vindings sociale stilling giver ham imidlertid adgang dér, hvor ellers hans egen rent private fremtoning ville lukke ham ude. Ved skæbnens eller ved en kvindes lune eller svaghed er Laust fra at være en il-desét røgter igaarde blevet husbond i samme gaard. Efter hans død og ved aabningen av hans testamente erfarer man, at denne mand aldrig har taget sin „forfremmelse“ som en ham tilkommet ret, tværtom har han hele sin tid som mand paa Toftegaarden haft for øje, at det alene var pligt og ansvar, der var lagt paa hans grove skuldre. Det er netop dette, Laust Vinding hele sin tid ved i sin gaard at optræde stadigvæk som røgter har villet understrege samtidig med, at han efter bedste evne øger det jordiske gods, han av en lunefuld skæbne er blevet betroet i vare-tægt. Med rente og rentes rente skal det ham betroede gives tilbage igen til de rette arvinger. En mand som Frederik Flintbjerg følte sit liv igennem, at han ikke havde faaet, hvad han retmæssigt havde haft krav paa, Laust Vinding følte hver time som mand paa Toftegaarden, at han havde faaet, hvad han ikke retmæssigt havde haft krav paa. Frederik *kræver* „ret og skel“, mens Laust ved sin død og bortgang *gør* ret og skel. Det tredje av disse

udskud i Sødalen, Peter Guldgraver, havde aldrig i sin forkrøblede hjerne tænkt den tanke, at der for ham gaves noget, som hed ret og skel. Disse tre mænd fra Sødalen har Marie Bregendahl fortalt os om som mænd, der hver især paa deres maade og ud fra egen natur, forudsætninger eller misforstaaelse fik en plads udenfor det Sødal'ske fællesskab, hver især med sit sindelag. Saaledes var sindelaget hos udskudet her, hvorledes saa det menneskelige fællesskabs sindelag *mod* de udskudte? Fik man gjort ret og skel her?

Tilbage har vi saa endnu en lille fortælling, „Paa Gyvelgaarden“, en tung beretning om mennesker, det kun kan være læseren ukært at læse om. Her har forfatterinden som fortæller virkeligt lisom spillet udskudsmotivet ud i dets yderste konsekvens ved at skildre ægte asociale typer imellem mennesker. Selv opnaaet social position kan ikke redde det menneskelige her, ikke redde fra menneskeligt forfald. Skøgen Kjesten overvinder ved hjælp av sin drevne kvindetaktik den ellers kvindesky ejer av Gyvelgaarden og bringer ham i ulykke og til død for egen haand. Herefter ødes saa alt av værdi paa gaarden sammen med rent ud forbryderiske kammerater, alt ender i usseldom i mere end umenneskelighed. Her blir der ikke tale om forfordelthed, ikke om tjenersind overfor ufortjent tildeling av jordisk gods og da vel allermindst om tossegod hjælpsomhed mod andre. Der findes i dette tilfælde kun den absolutte menneskelige usselhed, mod hvilken der ikke gives andet raad end fuld udskyden av samkvem mellem mennesker.

Sødal-sognets gamle sjælesørger, Provsten, har forlængst avluret sine sognebørn valgsproget: „Opfør dig vel, saa spørges det mindst“. Det vilde liv paa den nu mere og mere forfaldne Gyvelgaard er den rene haan mod dette bud, saa her er udskudets løn en selvfølge. Ifølge sin stand og stilling opførte en Laust Vinding sig ikke

vel, Frederik Flintbjerg vel endnu mindre, mens modsat Peter Guldgraver nok opførte sig altfor vel, og begge opførsler gav en plads udenfor det egentlige fællesskab i sognet. Sindelaget hos disse fire Bregendahl'ske udskudsforeteelser lader det sig ikke gøre at føre ind under et fællesbegreb, alle fire, hver paa sin maade, placerer bare sig selv udenfor menneskeligt borgerligt samfund. Fællesindet *mod* disse fire udskudskategorier spalter sig da ogsaa ifølge sagens natur, men samler sig alligevel tilsidst i dette, at alle de fire har vist ulydighed imod den fællesskabets lov, som kræver dette med at opføre sig vel. Saaledes har vel Marie Bregendahl sét og forstaaet udskudssindet, som det kan mødes i bondens verden.

Kvindesindet.

Kvindesindet er mangehaande og uberegnelige ogsaa hos Marie Bregendahl, og om kvindesindet hos bondens og almuens kvinder har hun fortalt i fortællingen „Tre gamle kvinder“. Saa er det, om der i samme fortælling er givet en psykologisk udredning av et vist fællesdrag i sind og indstilling hos tre saa tilsyneladende forskellige kvinder som dem, der her er tale om, storbondeenken Christence i Møllergaarden, den fattige Stine Poder i Kærhuset og tredjegangs enken Hanne ved Højen. Som nævnt er det denne sidste, der siger om Christence, da dennes datter Martha har lidt sin tunge skæbne, at hun, Christence, altid har kørt sine børn for stramt. Der er netop dette ved enken paa Møllergaarden, at hun har en haard haand paa tøjlerne, for haard vel. Med den av sine sønner, der bryder med bondetraditionen, gaar den boglige vej og naar at blive en navnkundig mand gift med en professordatter, en fremmed og fremmedartet kvinde, har Christence det aldrig godt. Hendes overdrevne opmærksomhed mod sin fine søn og dennes endnu finere frue under deres besøg i Møllergaarden føles næsten som

en haan mod een av hendes egne. Her skal der et tab av en kvindes dyreste eje, barnet, til før denne uovervindelige knokkelstærke bondekvinde aabner sit hjerte for andre, saa haardheden smelter.

Den fattige Stine Poder ude i Kærhuset dyrker sine kaal og øger flæsketykkelsen paa sin slagtegris. Hele hendes daglige virken sker helt igennem ud fra den uskrevne lov, at kaalen skal passes og grisen skal være slagtefærdig til jul. Mere enkelt kan en mennesketilværelse vel ikke udformes. Da saa „den sortsindede Mission“, som Marie Bregendahl siger, er ude efter Stine ogsaa, forrykkes hendes sjælelige ligevægt ikke, hun har sin egen lov at maatte følge livet igennem, og den er for hende det bærende. Det er den ogsaa, da det tungest tænkelige rammer hende og i første omgang synes at have ramt hende uhjælpeligt. Andres godhed mod hende og samvittighedsfulde hjælp til hende evner ikke at bringe hende paa benene paany. Men ogsaa her er den gamle Provst den kloge, han kender Stine Poders uskrevne lov og møder ikke op med skriftens trøst og opmuntring, nej, han udvirker i al stilhed, at al hjælp tilsyneladende undrages den gamle ulykkelige kvinde, saa ubarmhertigt dette end synes. Nu begynder kaalen ude i haven at lide under forømmelse, og grisen i sin sti vanrøgtes og sulter, saa det er en ynke at høre, og Stine hører det. Først da, hvor der er noget, der kalder, er Stine paa benene igen og genvinder sin lammede livskraft, tager sit livsvirke op igen — kaalen skal passes og grisen være slagtefærdig til Jul! Det daglige arbejde er menneskets bedste ven i livets op og ned, og naar den gamle Provst ikke kunne hjælpe sine sognebørn med skriftens ord, tog han dem med ud til Stine Poder i Kærhuset og viste dem den lille enfoldige kvindes sikre forankring i sin jordbundne tilværelse.

Den velstaaende bondekvinde, Hanne ved Højen, er ogsaa enke, endda for tredje gang. Hos hende møder vi

hverken bondestandens haarde selvbevidsthed som hos Christence i Møllergaarden, eller den enkle og jordbundne enfold som hos Stine Poder. Hanne er det milde, forstaaende og medlevende menneske. Da den tidligere omtalte københavnske „statistikker“ under sit studium av Sødalens moralske tilstand finder ud ogsaa til Hanne for at udsørge hende udtalende sin erkendelse av befolkningens høje moral — kirkebogen har jo avsløret, hvor faa børn der fødes udenfor ægteskab — ja, saa svarer Hanne stiltørdigt og mildt retledende denne fremmede som sandt er, at „de fleste plejede da at blive gift ve'et!“ I og med disse ord har Hanne ved Højen givet udtryk for den „praktiske“ bondemoral, som ogsaa var Sødalens.

Til billedet av denne Hanne ved Højen hører yderligere træk. *Er* Hanne virkelig, som hun lader og synes? Der er delte meninger herom sognefolket imellem, det umiddelbart iøjnefaldende ved denne lille bondekvinde er jo hendes overstrømmende venlighed og lidt overdrevne gæstfrihed mod alle og enhver. Hendes umiskendelige interesse for og optagethed av, hvad som ligger andre paa sinde maa med i billedet, men naar saa Hanne efter at have spurgt ud om andre takker saa meget for betroelsen, ja, da vil nogle mene, at Hanne forud saa storartet vidste besked med det altsammen. Ud fra almindelig vurdering skulle derfor Hanne være intet mindre end falsk. Denne dom dækkede nu heller ikke. At sé til har samme Hanne ved Højen det ogsaa saa nemt ved at finde sig tilrette i hvilket lag, det maatte være, ikke mindst i de unges. Sin bedstemoralder tiltrods lader hun sig ligefrem opsøge av de unge, lader sig drage ind i deres spas og løjer og mange narrestreger og er som oftest her den, der selv fører an i leg og dans og er mest paahitsom.

Saa er der ogsaa dette ved samme Hanne med hendes kendte godtgørenhed overfor stakler og ikke mindre overfor børn, at ved at sé nærmere efter her, saa koster denne

godtgørelsen aldrig Hanne rede penge. Med børnene véd hun at spille gennemført komedie, indtil gaverne falder, og det gør gaverne endnu mere kærkomne. Hanne kan sine ting, ogsaa naar hun giver gaver til sine egne igaarde, kommer der mange løjer ud af det, hos Hanne ved Højen har man det godt, alle véd det, saa tjenestefolk har hun let ved at faa, gæster ikke mindre, og ved de store indbydelsesgilder i gaarden ved Højen kommer der fremmede langvejs fra og fra alle lejre. Festerne i dette gaardmandshjem glæder alle sig til paa forhaand, og saa alligevel gaar snakken om Hanne ved Højen sin fordulgte gang og paa en maade, saa der kommer endnu flere træk ind i billedet af denne lille kone.

Jo . . . naar Hanne har saa let ved at faa folk i sin tjeneste, faar hun dem til gengæld til mindre løn end ellers. Kendes hun i andres omdømme for sin gavmildhed, saa har alligevel ingen sét hende blandt dem, der skænker pengebeløb til dette eller hint formaal. Hun slipper altsaa billigere fra sine gaver end de fleste andre. Hanne véd altid at undslaa sig med en henvisning til, at hun, lille enfoldige kone, slet ikke forstaar sig paa alt det meget, folk nu om stunder har med at gøre, hendes gaver til andre blir da ogsaa helt af hendes eget, som ikke staar hende i rede penge. Og endelig — hvor meget mon da med Hannes fromhed? Jo, hun gør vel sin skyldighed med kirke- og altergang, men herud over blir det ikke til mere end venlig snak om, hvor gjerne hun da vil i kirke og her høre Guds ord, men altid har hun om søndagen i kirketiden fremmede kørende staldet ind hos sig og som hun da som god værtinde maa sørge for med god forplejning, hvad hun slet ikke kan ved at gaa i kirke og lade det hele hjemme passe sig selv saalænge. Ved nærmere eftertanke saa er alt dette og en hel del mere i forbindelse med Hanne ved Højen egnet til at faa det til at knibe med, at

ord og handling hos Hanne saadan egentlig rimer sammen, samme lille kvindfolk er ikke let at slaa bund i.

Men hvem vidste saa alligevel tilsidst som Hanne at avværge ondsindet kritik rettet mod én selv? Hendes menneskelige mildhed og troskyldighed var da fuldstændig avvæbnende i sin hele virkning. Stillet overfor uvenlig beskyldning for letsind og brist paa sjælelig alvor staar samme Hanne med sin medfølelse for enhver, som søger netop hende i sin livsens tungeste stund. Alle maa da vel vide, at Hanne ved Højen i sit liv har haft mere av tab at skulle overvinde end de fleste andre. Hun sidder med tabet av tre ægtemænd og livsens ledsagere, sidder med en stor flok av børn og børnebørn spredt viden om, og sket er det da ogsaa, at Hanne synkende hen i minderne har vidst at løse op for sit eget taarevæld, som var hun en kærlighedsulykkelig pigelil. I en slig stund har da Hanne kunnet give sig over under vægten av dybe og ulægelige menneskesavn. Ogsaa en saadan Hanne ved Højen kunne det omend sjældent blive een og anden forundt at opleve og at fortælle andre om.

Det er da tre hverandre vidt forskellige kvinder, Marie Bregendahl i denne del av „Sødalfolkene“ har fortalt om. Er aet gørligt her at opleve en fælles karakter hos disse tre gamle kvinder? Storbondeenken har sit afvisende væsen, sit stands- og slægtshovmod, sin sindets haardhed og ubøjelighed og samtidig hermed sin travle optagethed av den omfattende stordrift under hendes tilsyn og ledelse. Det er denne optagethed av det daglige og det nære, det dagligt krævende, der bærer hende over mangt og meget, som vel de fleste andre ville have segnet under. Til trods for al social afstand har Stine Pøder i Kærhuset det akkurat paa samme maade, bare er hendes verden saa uendelig lille set imod Møllergaardens, men det er og blir dog kaalen og julegrisen i dens sti, som under modgangens svøbe holder denne lille og ubetydelige almuekvinde

i sjælelig ligevægt. Den store bondegaards verden med saa mange gøremaal, som næsten ikke er til at overskue, fylder til syvende og sidst ogsaa Hanne med Højens sind og tanke, og saa blir det tilmed gennem samme Hanne ved Højen, Marie Bregendahl finder den fælles nøgle hos til forstaaelse av hendes kvindeskildring her. I sin store flok av efterkommere har Hanne ved Højen et barnebarn, sønnedatteren av samme navn, almindeligt kaldet Hanne i Hamborg, sønnedatteren var nemlig ved sit giftermaal rejst ned i det tyske. Da saa denne Hanne i Hamborg lider sit livs skibbrud gennem sit ægteskabs endelige opløsning, er det, hun mindes sin bedstemors ord til hende engang: „Bare ikke „tænke“, saa gaar det alligevel!“

At falde hen i grublerier over det skete er for Hanne ved Højen det selvsamme som at give tabt. Den menneskelige redning da ligger i at være fuldt optaget av det nære, av de daglige gøremaal fra gry til kvæld og længere endnu. At der da aldrig blir tid til at „tænke“, heri ligger redningen. Det er dette kvindesind, som Marie Bregendahl gennem studiet av disse udvalgte saa tilsyneladende vidt forskellige gamle kvinder, har opledt og har villet fortælle andre om ogsaa, en lille bondekvindes livshemmelighed aabenbaret for alle – og en livssandhed.

Bondesindet.

At fortællingen „Den gamle Provst“ blir den sidste i samlingen av Marie Bregendahls fortællinger fra Sødalen, maa være gjort med en bestemt hensigt. Det tidsrum i dansk folkelig historie, som denne fortællingskreds spænder over, er just samme tidsrum, i hvilket vore „folkelige“ rørelser driver deres spil gældende kirke, skole, forfatning og saa de rent materielle tiltag i ihvertfald bondens verden. Kulturhistorisk har det været god latin at sammenkoble nævnte rørelser paa de forskellige om-

raader til et hele i den folkelige udvikling i Danmark. Man oplevede brud med hittidig kirkelig tradition, skolepraksis, reaktionen mod det opnaaede folkestyre i landet, mens alle de herav flydende nye tanker gav forstyrrelser nok i hittidig dagligt tilvær, bondens verden begyndte at blive anderledes. De faa, som trods alt dette nye alligevel gav sig tid til lidt eftertanke og lidt tilbageblik, maatte erkende, at det, man nu syntes at være ifærd med at bygge op, daarligt syntes at bygge videre paa gammel sæd og hævd, paa traditionens prøvede grundvold. Gammelaldags fromhed brød man med uden ellers at tænke nærmere efter paa, hvad samme fromhed ellers havde haft i sig, eller om det nu var muligt at bygge den gammelaldags fromhed op til noget nyt og bedre med større aandelig grokraft og til større folkelig velsignelse. Just herom har Marie Bregendahl haft sin egen mening, dybt fortrolig med gammel bondesæd og bondekultur som hun var. Det blir da i fortællingen „Den gamle Provst“, denne digter ud av Fjends herreds muld indirekte og i virkeligheden underfundigt faar sin mening sagt om alt dette.

I de seks dage skal du gøre dit arbejde, men den syvende dag skal du holde hellig, eller ihvertfald hvilig! Ingen i Sødalen fandt paa at sætte sig op mod dette bud, dertil var hvilepavsen for kærkommen. Denne den syvende dag var derfor knyttet til sognets kirke og hvad dens var, og dette ville igen sige igennem en hel menneskealder knyttet til sognets præst, nu den gamle Provst, og hvad hans var. Provsten var Sødalens sjælesørger, han havde autoritet og myndighed som præst, og som tiden og alder lagde værdighed til, blev denne værdighed efterhaanden til ærværdighed, bifaldet saavel av menighed som av myndighederne. For sognet er dets præstegaard og hvad den tilhører som en hel liden verden for sig. Præstegaarden interesserer, gudbevares! Sødalens unge piger følger paa det bedste præstegaardens egen

ungdom, sér til, naar her sker noget udover det sædvanlige, og i saa henseende betegner jo Provstens Agnetes bryllup højdepunktet i Sødal-ungdommens medleven i hændelserne i præstegaardens finere verden. Men trods alt dette stod jo dog disse unge Sødal-piger paa jorden paa deres egne solide ben og stod sikkert.

Ud fra denne sin egen, men trods alt sine sognebørn fremmede verden er det, den gamle Provst gaar ud og ind i sognets hjem. Ved helg staar han i kirken for menigheden for alter og paa prædikestol, i søgnt gaar han ud til folk og er iblandt dem ved aars- og livsfester. Her findes de muligheder, et menneske udefra har for at kunne studere og lære at kende andre. Provsten i Sødalen er livsklog ogsaa paa mennesker, ikke mindst paa sine egne sognebørn. Og saa er der alligevel i sognet een, der er endnu klogere paa baade livet, verden og menneskene, nemlig Jørgen Damgaard, bonden med – som Marie Bregendahl siger det – den forvoksede krop og det sære graadsvangre smil over sit kloge ansigt. Jørgen Damgaard har nemlig bondesindet, har selverkendelsen i dens ubarmhertighed som nøglen til at kende og forstaa andre av samme sind. Provsten maa komme tilkort, da det nye i tiden begynder at trænge ind over sogneskellene, mens Jørgen Damgaard, som heller ikke ubetinget gaar ind for dette helt nye, evner at møde det uden at tabe ligevægten. Overfor det nye og endnu fremmede for ham har han lisom Sødal-pigerne i andet anliggende stadigvæk fødderne fast paa jorden uden at tabe fodfæste.

Den dag, da den gamle Provst sidder med sin bevilligede avskedsansøgning i haanden, gør han regnskab op for sit livs hovedavsnit levet som præst i denne avsides Sødal. Som præsten og som Herrens tjener har han virket og har han røgtet sit kald som sjælesørger for menige og enfoldige mennesker. Har han i dette virke mon da høstet en arbejdets velsignelse gennem at se arbejdet

lykkes? Ja, det faar vel tages som et plus i regnskabet, at det blev ham forundt med sin aandelige myndighed lisom at staa vagt om sine sognebørns aandelige velfærd, de blev holdt inde paa den rette græsgang, gjorde sognebørnene. Ingen blev avsporet fra den rette tro, ingen fremmed salmesang fandt vej til gudstjenesterne i hans kirke, ingen faldt for fremmedartet sekterisk paavirkning, Kingos Salmebog har stadig holdt stillingen urokket overfor saa megen nymodens tilbøjelighed til at synge anderledes. Og saadan er der mere at være taknemlig for efter et avsluttet virke som præst. Men om nu i dette Provsten havde vundet noget videre i sin menneskekundskab, da ville han nok have sét et spørgsmaalstegn i klamme bag sit eget plus i regnskabet. *Saa* vidt kendte han alligevel ikke bondesindet i Sødalen, hans eget sogn, at han forstod, hvor opgaven med at vogte rettroenheden havde været overmenneskelig al den stund, det var det rent sjælelige, det gjaldt. Hvordan ville mon vagt- og værnetjenesten være spændt av, om det havde gjaldt et værn mod ny materiel og økonomisk indsats udefra? Oprethold av gamle og nedarvede skikke og livsvaner ville da have oversteget hans kræfter og myndighed, og hvorledes videre med de ændrede politiske vilkaar, som jo efterhaanden begyndte at slaa igennem i menigmands bevidsthed?

Sin sidste dag i Sødalen opdager Provsten saa, at hans hidtil saa trofaste sognebørn har haft eet og andet for bag hans ryg av politiske kunster at være. Saadant kan *han* ikke lade sig byde, han maa træde op imod dette og gør det sejrende endnu en sidste gang, bare blev det en sejr, han ikke ville kunne have taget endnu een av. Sødalens folk havde ladet deres gamle præst sejre nu til avsked, *de* led jo intet herved. Alt dette, som ville komme, og som maatte komme, kom jo alligevel, hvor meget saa end en gammel gejstlig herre satte sig imod det,

hvorfor saa ikke lade ham faa en slags fjer i hatten til avsked! I over en menneskealder havde Provsten jo faaet deres gammeldags ærbødighed, deres kirkegang ifølge kirkens bud og pligtens bud, hvorfor da nægte lydighed denne allersidste gang? Kun rene krakilere kunne have imod dette. Alt det, som var Provstens eget, havde aldrig saa meget som en tøddel rokket ved dette bondefolks dybeste livsdrift mod hjem og jordisk eje, men ville der nu udefra komme paavirkninger, der søgte at lede denne dybeste drift ind i andre og nye baner, da ville selv den gamle Provst staa magtesløs her. Saaledes var sindet hos bonden i Sødalen.

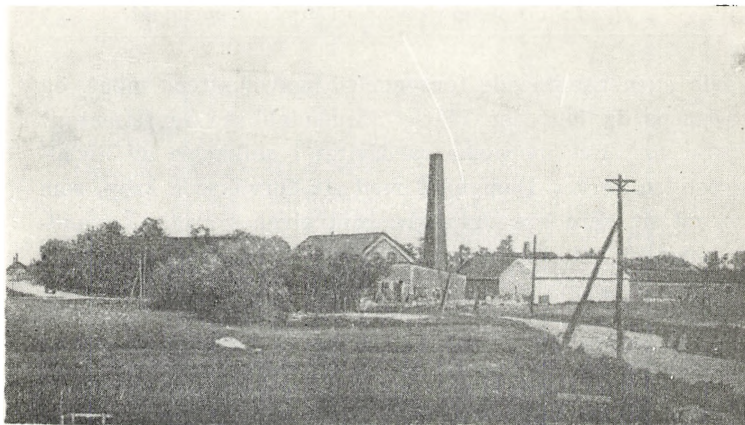
Borte fra sit gamle sogn og atter vendende tilbage hertil gennemlever saa den gamle Provst til allersidst den fuldkomne menneskenedværdigelse, dør i en jævn bondes gæsteseng i storstuens hyggeforladte omgivelser og klædt i grovt bondelinned, dør saaledes fuldkomment ribbet for gejstlig værdighed og standsmæssighed. Det er en bondes ærbødige venskab for den tidligere sjælesørger, som virker, at denne den gamle Provsts fuldkomne nedværdigelse holdes dulgt for andre og blir tiet ned. Jordefærden sker standsmæssigt, som det vil kunne times nogen prælat, men alligevel havde nederlaget været Provstens, han var blevet den svageste part under en ændret tids vilkaar, bonden var blevet den sejrende, var nu den stærkeste, ihvertfald den sejgeste. Havde denne gamle Provst kunnet glæde sig ved, at hans kirkelige konservatisme havde faaet lov at raade i hans sogn i hans tid, ville det maaske være blevet lidt skaar i glæden, hvis han havde gjort sig klart, at den menige mands lydighed her ikke skulle tages for mere, end den i virkeligheden var. Sødalbondens jordbundethed var jo aldrig et øjeblik truet i dette forhold mellem præst og menighed. Det moderne landbrugsredskab, som Provsten under sin sidste vandring i Sødalen traf uforvarende paa, hesteriven, ville

det have været haabløst at tage kampen op imod. Det var i det iøvrigt ogsaa være imod ungdommens trang til at synge nye sange. Paa ydre respekt mod kirke og gejstlighed skulle det alligevel ikke skorte fra menigmands side, saadan kostede jo intet for de livsvigtige interesser, hjem og bedrift, i saa fald ville landet have ligget helt anderledes. Derfor tydede alt alligevel paa, at den gamle Provst aldrig selv havde forstaaet, hvor billig hans autoritet i virkeligheden havde været, ingen havde nogensinde været interesseret i at rokke ved den.

Ved at læse Marie Bregendahls fortællinger fra Sødalen maa det rent umiddelbart synes, at det bondesind, som her skildres, er mangehaande og sammensat. Først ved at læse beretningerne tilende til den gamle Provsts saga er slut, forstaar vi, at Sødal-bondens sindelag overfor det udefra kommende, det i sig selv fremmede for ham, sindet hos bondens egne unge, alles sind stemt efter, som livets tildragelser gennem fest som trængsler kommer til menneskene, det egentlige kvindesind . . . at alt dette som sindet *hos* og *mod* den enkelte i sig selv udgør det virkelige bondens sindelag og lisom maa samle sig i dette fælles betinget av det nære, de nærmeste krav før noget andet. Udvikling paa det saakaldte timelige omraade kan føre med sig, at netop disse nære og nærmeste krav skifter karakter, selve sindet vedblir at være det samme. I dette at skifte gammelt ud med nyt har bonden i Danmark, ihvertfald i Jylland, i mange, mange slægtled haft sit problem, som det ikke altid lykkedes for ham at løse, men det bagved liggende, det dybeste, blev uændret trods alt. Og er der saa til allersidst etik og moral i dette? Ret og skel ville Frederik Flintbjerg og gjorde Laust Vinding, to mænd, som hver paa sin vis stillede sig udenfor fællesskabet, men hvad med sandheden? Ud fra sin dogmatiske aandelige marv spørger den gamle Provst i sin dødsstund efter sandheden om

sin egen paastaaede forsyndelse mod skattens mønt, og det er da her, den Marie Bregendahl'ske repræsentant for vort livs moralske relativitet i skikkelse av Sødalbonden Jørgen Damgaard med sin forvoksede krop, som med sit sære graadsvangre smil giver svaret: „- sandheden er vel ikke noget, enhver kan rende hen og tage og føle paa!“

Carl Raaschou, f. 1890, har et næsten livslangt essayistisk forfatterskab bag sig i dag- og ugeblade og i tidsskrifter. Herfra har der foreligget bl. a. særtryk: Nureddin-linjen i nyere dansk digtning (EDDA 1952), Maaen. Hyrdedreng i Helberskov (Budstikken 1956), Folkekulturen i udspring og forløb (Folkeminder 1961). I boghandelen følgende: Byggeskik, aars- og livsskikke (Bogen om Himmerland 1958), Bonde i Danmark, 1964, Brugsen og sognet, 1964, Ved det indre hav. Historiske klip fra Himmerlandskysten. 1965, Præstegaarden og sognet. Folkekulturhistoriske rids fra Himmerland og Kjær herred. 1966. I trykken sommer 67: Himmerlandskysten i tro og traæ. (Privattryk), og Det lyse Himmerland. Krønikker og kvad.

Durup mejeri, opført 1892 for enden af skolehaven,
som det så ud før ombygningen.

Som jeg husker Durup og befolkningen derude

Af Vilh. P. Beck

Fra den første stund jeg bærer erindring om det gamle Durup, henlå denne for mig så elskede plet altid stille og tavs, såvel i sommer og sol som i vinterens sne, når ikke vinden hvinende gik hen over landskabet.

På denne tid fandtes her næsten kun græs og atter græs, isprængt mængder af lyng, og som en strofe i naturens leg, lidt krat ved den svingende vej mellem bakkerne. Midt i al denne karrighed stod kirken vogtende sit kald at værne menneskene fra fald.

Fra min hjemstavn trænger mindet om åen sig på, som troligt snoede sig frem som et oldtidslevn, fra bræens vande den drev, men siden i sit forløb, sine egne runer skrev. Her svang mange slags fugle sig i fryd og elskovsleg og byggede rede i løn, hvor jeg i min barndom tumlede dagen lang, en tid så skøn, så skøn.

Ja, her hvert ludende strå sig bøjed på vindens bud og kyssed så ydmygt den jord, et syn, der endnu i mit hjerte bor. Det er, som man aner den livsens sang, som i tidernes morgen blev stemt, da livet på vor gamle jord blev skabt, og vel aldrig den forstummer, men høres i gry og kvæld som en brusen, med suk og med håb, som en sang om livets dåb.

Her i denne tyste egn, i den gamle Durup skole lidt sønden kirken, var det, at jeg så verdens klare lys første gang en skøn sommerdag, mens fuglene istemte deres sang som indledning til min så sagesløse færd.

Her tog du min hånd, min egen gode mor, så varligt som kun en mor kan, der vidste, hvert trin var farligt.

Støj og leg var der derimod altid i frikvarteret i denne skole, der var min fars rige, og som han så stærkt prægede med sin ånd og sit vid, mens han lærte os at regne og skrive. Her sad hans skoleflok under tugtens tvungne pligt og fumlede med tal på tal og alt det sære stads, hvorover mangt et øje ofte blev vådt. Og da jeg selv omsider måtte gå under samme tugt og var med på holdet, kan det vel ikke nægtes, at det dagligt voldte mig en vis pine, ligefrem hjertesorg, så mange af de stunder vekslende svandt mellem gråd og leg, der omsider skiftede til en vis spænding om, hvad der mon i livet og fremtiden sig dulgte.

Ja, den gamle skole, fremdeles tronende på sin bakke, kan stadig hos mig drage frem minde på minde om de timer, jeg tilbragte derinde.

Min fødeegn var, som alt berettet, ret øde, inden banen i 1884 blev anlagt fra Skive til Glyngøre.

Næsten ingen bebyggelse fandtes i hele dette område, hvor Durup stationsby nu er, men henlå altså vidt og bredt dels som hede, dels som eng. Dog lå *Niels Bundgaards* gård i dette beskedne område, henne ved Tovstrup-Nautrupvejen, på hvis jorder det meste af byen

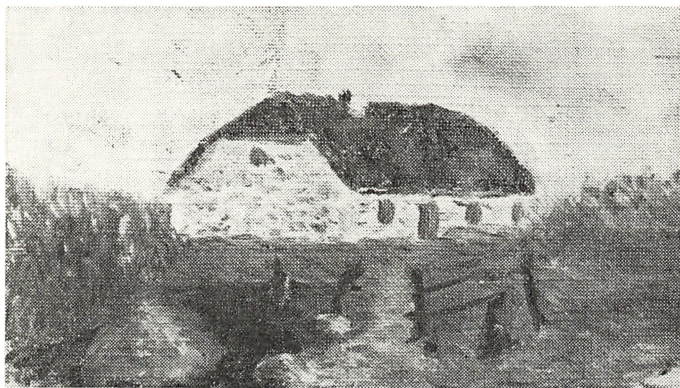
blev til, og foruden stod der et lille hus overfor det senere mejeri, som mentes at være sognets ældste, og dengang havde *Peder Pedersen Svenske* som beboer.

I dette karakterløse terrain ragede kirken så op på sin bakketop, omkranset af stendiget, der betegnede det viede sted. Indenfor kirkegårdsdiget stod vel nok på hver side af indgangen et par enlige træer, og længere ude mod vest fandtes enkelte forvredne træer samt noget mindre pjuskværk; og uden væsentlig adskillelse lå præstegården vesten for kirken, tæt op ad diget.

Inden der her berettes videre, beder jeg dig, min læser, der vel også gransker „runer“ i din hjemstavns træk, at du med barnets sind og hjerteglæde, sindigt, skridt for skridt, lader tankerne søge tilbage til alt det her, du hører om. Dette, der engang var hele min verden, lad det fylde din sjæl, så det aldrig slettes deri, men stadig bevares, trods skæbnens omskiftelser, som det kosteligste og ædleste livet dig gav.

Fra et stykke inde, hvor nu skolehaven ligger og ned til åen, stod lyngen tæt, smilende, og bredte sit smukke og skærmende tæppe over den glemte, forsømte, slumrende jord, strækkende sig lige til de gamle gårde og huse, der lå spredte mellem vang og vænge. Hver og een gemte de på minder, der med dulgt magt var knyttet til stedet. Det har været med de bedagede gårde og våninger som med *Fugl Phønix*. De opstod atter og atter af deres aske på de gamle tomter, som svarende til tidens krav.

Vi begynder med Tovstrup, der foruden at udgøre den største del af sognet, var det tidligst beboede område. Navnet røber det, forståeligt nok, og tillige, at det i længst forsvundne dage var en yndet skik at opkalde såvel personer som bosteder efter en guddom, og hermed får vi konstateret, at gudetroen har haft sin betydning i folkelivet, og at *Thors* navn ret hyppigt blev anvendt. Vel

Rakkerkullen i Tovstrup, Durup, hvor taterhøvdingen Jens Dideriksen havde sit embede som „indsat rakker“. (Efter olieskitse af Vilh. P. Beck).

opnævnes andre af de gamle guder, f. eks. *Odin* og *Frøj*, men *Thors* navn træffes dog mest. Det er som første led i person- og stednavne, at de anvendes, således som *Thor-Rolf*, *Thor-Leif*, *Thor-Lunde*, *Thors-Toft* o. s. v. Ved optagelse af *Thors*-navnet eller et andet gudenavn, viedes såvel personer som de opkaldte steder til gudernes beskyttelse. Ret interessant er det at lægge mærke til, at det kun er som et led i et navn, man anvender gudenavnene. Datiden fandt måske et gudenavn for helligt til at anvendes alene. *Thor* betegnes som *Midgårds* „veurr“, indvieren, den, der påkaldtes til at „vigja“, til at vie eller at hellige, og således til at beskytte, og han var uden tvivl den af dem, der nød den største beundring og sympati hos folket. Hans enorme styrke og kampmod var egenskaber, der begribeligvis var medvirkende til, at han blev tilbedt og valgt til at være deres særlige beskytter. I samme forbindelse må vi have *Mjølner*, denne fantastiske hammer, i erindring, for hvad den kunne præstere, overgik alle tiders tekniske påfund. Ved denne redegørelse får vi vel også konstateret, at Tovstrup (Tostrup, 1545), er en *Thors-Torp* — altså helliget guden *Thor*.

Her i Tovstrup, på gårdejer *Niels Peder Nielsens* mark, ligger Vejrhøjene på en imponerende banke, „*Akropolis*“ kaldet, hvorfra man kan se vidt omkring, det gjaldt nok om at være på vagt mod ufred. Frygten har mennesket efter bedste evne forsøgt at gardere sig imod fra tidligste gry. Deres gamle gravhøje har vist sig at stamme fra bronzealderen, det vil sige, at for godt 3000 år siden blev stormænd gravsatte her. Fra det øjeblik sjæleopfattelsen og troen på en sådan fandt sted, blev slige grave efter manges mening opfattet som helligdomme. Lidt sydvest for disse høje er endnu enkelte, hvoraf en, der er temmelig stor, og der har været endnu flere, der nu er sløjfede. Tinghøjen, som ligger i den sydøstlige del af Tovstrup på gårdejer *Alfred Plejdrups* mark, er nogenlunde bevaret. Her har været rettersted, og der holdtes herredsting om torsdagen på den til guden *Thor* indviede dag.

Her skal i samme åndedræt bemærkes, at der tæt ved Gammelby vadested i Tovstrup skal have været en landsby ved navn Gammelby, hvortil mange veje førte, og hvor befolkningen på tre nær uddøde i pestens tid 1602, da *Den Sorte Død* gik hen over Salling og store dele af Jylland. I øvrigt får man indtrykket af, at det var Tovstrup, der indtog det centrale punkt i sognet henimod slutningen af 18. hundrederne, da banen kom, og stationsbyen begyndte at gøre sig gældende.

I Tovstrup boede smeden, sognets vise mand, så var der et eller andet, som gik over den almindelige mands forstand, hed det: „gå til smeden“.

Her på lag havde *Søren Hedegaard* sin store købmandshandel i en gård, der nu ejes af *Carl Primdahl*, som er en dattersøn af *Søren Hedegaard*.

Her til bys lå også fattighuset, hvor bl. andre taterkongens søn, *Abraham Johannes Møller*, omkring 1848 opholdt sig med hele familien, og her engang optrådte ret ubehersket overfor sognefogeden *Poul Christensen*. Her

lå også rakkerkulen, hvor *Jens Dideriksen* havde sit embede som „indsat rakker“, svarende til begrebet tater- eller rakkerhøvding. Fra den tid fortælles, at *Mads Bødker*, der eller var en estimeret karl, løb bort med *Ane Marie Rakkers* og blev hendes „kålfolk“, og efter han hos *Jens Dideriksens* havde spist kål, der var kogt på hestekød, blev han heraf komplet tåbelig og tabte fornuften.

Bebyggelsen Vilholm i den nordligste del af sognet ligger dels i Durup, dels i Tøndering. Dette område, der dannede en lille hyggelig „verden“ for sig, består af enkelte gårde og en del mindre ejendomme; og fortsætter man vest for Vilholm, finder man Durupgårde, som udgør sognets nordligste part. Her er også Durupgårds hede, som den kaldes, den ligger lavt. Endnu videre mod vest ligger Duruplund, hvor der er hygge og lunhed i den gamle „floddal“, og består kun af enkelte gårde, i hvis klynge der for mange år siden har været en købmandshandel i den gård, som nu ejes af *Carl Roslev*; og på vejen fra Lund til Durup ligger en gård på højre side af vejen, der i 1930 ejedes af *Hans Villadsen*, den kaldtes „æ smørhvol“, en betegnelse for dens jords gode bonitet.

Så har vi den sidste del, der hedder Durup, og er blevet et fællesnavn for hele sognet, med sin kirke, præstegården, skolen og enkelte større og mindre ejendomme samt stationsbyen, ja, Durup ligger faktisk midt i hele herligheden fraregnet den lange arm, der strækker sig langt i øst, ad Tøndering til.

Nu nåede vi tilbage til skolen, der opførtes i 1887 og ligger syd for vejen overfor bjerget med kirken, denne top, hvor den åndelige flamme længe før gudshuset i det 11.-12. århundrede blev opført, havde indviet stedet til højere magter, der rådede over menneskers skæbne.

For enden af skolehaven, tildels ved bakkens fod, ligger mejeriet, der blev opført i 1892. Dets høje skorsten

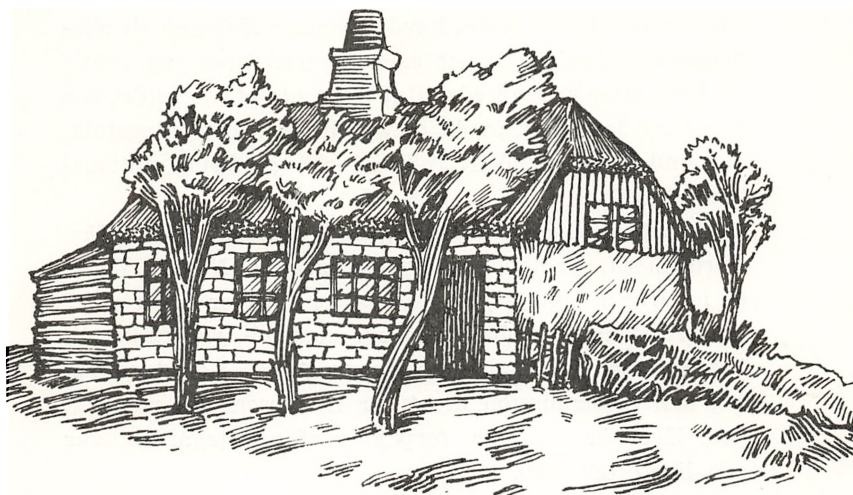
var en rædsom tingest, der i det ubebyggede og træløse område virkede så umotiveret ved sin løben lige op i vejret, udspyende sine tunge røgskyer. Mangen hest, der ellers troligt og støt trak sit læs, har, dersom den ikke havde skyklapper for, skelet slem til uhyret, og satte farten op.

Som genbo til mejeriet lå føromtalt *Pe' Svenskes* lille våning. Jeg husker grant endnu en historie hans kone, *Ane Marie*, opvartede med, og som jeg forresten aldrig har tvivlet på. Det drejer sig om deres hund, der lød navnet *Sømann* — jeg ser den endnu klart for mig som en ganske almindelig, lavbenet skabning, men den må åbenbart have været særdeles klog, ja, hør nu bare, hvad hun fortalte mig: „Om *Sømann* sø-en rigtig kinner æ klok, ka a wal et sej, men a hår la mærk til, te når de blyver en stök hen po æ attermejjer, så sætter æ hund se op po æ stuel, der stover sø-en, så den kan si æ klok. Nær så æ viser er der, de lav *Pejer* plejer å kom hjem, så for-er æ hund så tront, hoppe ni-æ å-æ stuel, ud å æ dar, å renner hen å æ vej å mø-æ *Pejer*. So ka a wal nejsten godt sej, te *Sømann* kinner æ klok“.

Fra mejeriet og *Pe' Svenskes* hus ned til åen var der overhovedet ingen beboelse.

Åen, det lille, forhastede vandløb, vimser afsted, som om den aldrig fik nået det, den skulle — hvem gør forresten det! Den har tilsyneladende sit udspring fra en mergelgrav, hvorfra den som en lang, smal arm bugter sig gennem engdraget forbi Durup, for endelig at drukne sig med sin ferske strøm i Limfjordens salte vande.

På den venstre side af vejen, et godt stykke fra åen, boede frk. *Karen Mette Marie Pedersen*, en datter af lærer *Jacob Pedersen*, forhen i Durup. Huset lå lidt fra vejen med en lille have foran. Over den åbne grøft var der en romantisk tremmebro, som førte over dybet ind til hele herligheden — således forstået, at foruden at

Peder Svenskes lille hytte med den lave dør, røde mure og stråttække samt udhus af svæller overfor Durup mejeri, som antoges for det ældste hus i stationsbyen. (Efter tegning af Vilh. P. Beck).

drive trikotageforretning havde *Karen Marie* handel med legetøj. At komme ind i hendes butik ved juletid, når den bugnede af alle eventyrlige påfund, var noget, der hensatte et barn i vældig forundring, det var sandelig spændende, og man fik virkelig lyst til at eje det altsammen.

Til denne herlige oplevelse sluttede sig det ekstra plus, at *Karen Marie* var en knag til med en forunderlig evne at kunne tale med børn og finde ud af, hvordan pengene passede bedst, og i det hele taget hvad der skulle købes. Der var to lejligheder i huset, i den anden boede Lene, en søster til hende. Hun sad som enke efter *Jens Peter Jensen*, der havde været forpagter af præstegården.

Med et lille slip herfra, men helt ude ved vejen, lå frk. *Dorthea Olsens* hus, hvor hun havde sin mode- og manufakturhandel; og i en lejlighed her begyndte *Emil Hollensen* en skrædderforretning, ja, huset var godt udnyttet,

for i et værelse på loftet havde *Kristian Hollesen* sit skomagerværksted, ham, der sammen med brødrene *Johan* og *Emil* efter århundredskiftet begyndte at bygge det ene hus efter det andet, jo, jo, de var driftige forretningsfolk, der spillede en betydelig rolle i den begyndende stationsbys udvikling.

Kort herfra, med en bar grund imellem, boede *Chr. Christensen*, der havde været hos købmand *Niels L. Gjedde* i Durup i nogle år, men havde nu omsider selv startet en forretning, hvor han handlede med reb, jernlænker til kotøjer, spande og andre landbrugsartikler. Desuden modtog han i kommission kreaturer til forsendelse med bannen. Hvornår han blev forpagter af præstegården, var vist lige efter 1900.

De to følgende huse, hvoraf det første var bygget sammen med *Chr. Christensens*, tilhørte *Niels Chr. Jensen*. Mellem dem var der indkørsel til gården, hvor samme *Jensen* havde snedkerværksted og tømmerhandel; han boede selv i det andet af de to omtalte steder. I det første boede postbud *Peter Kvist* og *Ane*, hans kone, som var et ret særpræget fruentimmer, men et regulært og ærligt menneske. Hendes hårde og rappe tunge viste faktisk vrangen af hendes karakter, men det var nu hendes fornøjelse. Nævnte tømmerhandel må åbenbart omkring 1900 have været ret omfattende, da der umiddelbart efter blev bygget en mølle her og et jernbanespor lagt ind på pladsen, to ting, der fik stor praktisk betydning.

I det følgende hus, der var bygget sammen med *Niels Chr. Jensens*, boede *Niels Sørensen Juul*. Det var lidt højere end de øvrige, der var nemlig to kælderlejligheder her, een på hver side af den ret høje trappe, der førte op til *Juuls* butik og lejlighed. Oprindeligt var han skomager med værksted, men handlede tillige med manufaktur og andre varer, bl. a. papirvarer, tavler og alt til skolebrug; huset lå lige ved jernbaneoverskæringen.

På modsat side var baneformandens såre lille hus, ved hvis side der stod et stort, rundt apparat, hvorpå der var anbragt nogle klokker, der skulle melde om togets ankomst. Her ved siden af lå *Peder S. Hedegaards* ret store hjørneejendom, hvor der var købmandshandel samt restauration, men før dette hus blev opført, havde *Hedegaard* haft købmandshandel i Tovstrup i nærheden af faderen, *Søren Hedegaards* forretning.

Mellem Hedegaards og det følgende hus, som beboedes af postbud *Chr. Bilstруп*, var der igen et lille slip. Her ved siden af, med gavl til vejen, lå en mindre bygning, som udelukkende anvendtes til værksted.

Hermed nåede vi fiskehandler *Lars Knudsens* hus, hvortil der hørte en stald. Han handlede ikke blot i Durup, men kørte rundt i de nærliggende sogne og afsatte sine fisk.

På denne kant sluttes med ægteparret *Chr. Plejdrups* bolig med udhus og have. Det var engang skænket dem af deres søn *Niels*, der en overgang var stor bygmester i Durban i Afrika. Jeg mindes med hvilken mægtig beundring vi børn betragtede ham, når han var hjemme at besøge forældrene. Han havde, som faderen forklarede os, været jorden rundt flere gange, ja, det svimlede fuldkommen for os at høre om en sådan berejsthed, men sagen var nu den, at *Niels* i sine unge dage havde været til søs, og så var det straks mere forståeligt med hans rejsen.

På modsatte vejside var aldeles ingen huse her på Tovstrupvejen, når man undtager *Niels Bundgaards* gård, der lå lidt herfra ud til Nautrupvejen, lidt østerpå, hvor bager *Block* havde sin butik og bageri i dette lange hus.

Lad os nu gå videre mod øst ad samme vej, vi lige har passeret, for at blive orienteret om forholdene på denne side. For enden af *Blocks* hus gik en vej, der tilhørte statsbanerne og altid var lukket med en bom for.

Vejen førte hen til et langt træhus, hvor kreaturer, der skulle forsendes med banen, blev opstaldede.

Mellem vejen og banelinjen var der tillige et svellehus, hvor baneformanden opbevarede sine redskaber.

Nu må vi se at komme over banen for at nå hen til stationsbygningen, hvor der må udvises stor agtpågivenhed, selv om der kan være een eller to timer mellem togene. I modsat fald kan det let gå os, som det gik med manden, der i sidste øjeblik slap over, inden toget kom brusende i overskæringen: „Der ku a misæl snår bløven kvasset“.

Nå, men heldigvis slap vi helskindet over og står på det lille torv, hvor der for mange år siden stod et tomt ølanker. Hvem det tilhørte, og hvorfor det stod der, ja, spørg mig ikke!

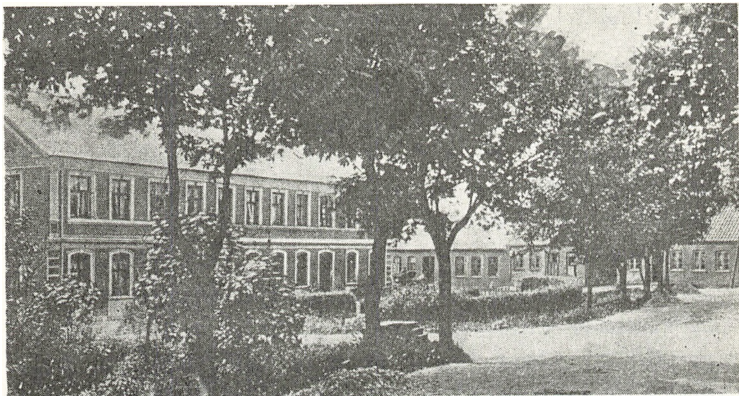
Stationsvejen og forøvrigt hele det sted, hvorpå stationen og banelinjen i syd og nord strækker sig, kan ses at være opfyldt grund, hvorved der opstod det umotive-rede forhold, at stationshaven kom til at ligge godt en meter under vej og bane.

Fra stationspladsen strækker vejen sig tildels ud til Mølkjærhuse, der består af tre mindre, nærliggende ejendomme.

Hvis nogen vil spørge, hvilken vej, der fører derud, må der svares: „Gå simpelthen ad stien langs banen“. „Ja, men a er køren!“ „Ja, så kan det kun ske med hellekopter“.

På modsat side af stationsvejen hersker der aldeles samme forhold. Her ligger to sammenbyggede huse en hel meter under vejen, det første med *Hans Bodelsens* skrædderforretning i, og det næste, der beboes af portør *Jensen*.

Samme forhold gør sig også gældende ved købmand *Gjeddes* hus, der ellers lå hele 20 meter fra stationsvejen med facaden derimod, men med gavl mod vejen, så der er stald og kornmagasin helt ud til vejen østpå.

Durup kro, som det så ud før branden. Med de gamle, høje træer som en vagt foran facaden har den, som det vil ses, også i sin gamle skikkelse været en anselig og smuk kro med en idyllisk beliggenhed, omend den ikke er af den gamle byggetype på en dansk kro.

Ja, det var såmænd byen, som den så ud ved 1900 og deromkring. Resultatet må vist siges at være nogenlunde, når man tænker på det korte åremål, udviklingen stod på. Naturligvis kunne vel ingen forvente sig en større stad her med høje tårne, skyskrabere og andet af den moderne tids mærkelige påfund. Nej, der var såmænd ikke noget i denne retning, der prægede den lille flække, hvor en pløret vej med en grøft på hver side bugtede sig i syd og nord, i øst og vest, og førte ud til de omliggende sogne.

I dette lille samfund, hver med sit stræb, sin flid, sit smil, sin tro og tvivl, var det sådan, at de levede i god harmoni med de bærende livsprincipper, der gennem generationer havde formet deres indstilling, så de trods jordelivets sorger og trængsler så hen til den evige hviles rolighed hos Gud. Sådanne anskuelser har nu omstunder ringe værdi i en tid, hvor alt tenderer efter materielle goder, så menneskene efterhånden reduceres til konsumerende luksusvæsener, og hvor de åndelige værdier ej

mere kan trives, men forvandles til tom negativitet og livslede.

Her følger da sluttelig nogle optegnelser om visse personer, der kan fremdrages, fordi deres væremåde vakte min opmærksomhed. Det må dog straks indrømmes, at det kan være en yderst prekær ting, men med et åbent øje og et godt hjertelag og en god portion humor, kan det være ret morsomt at fordybe sig i. Det må imidlertid stå enhver klart, at ingen udtalelse indebærer et gran af nedsættende karakter. Børn er jo uhyre opmærksomme overfor de voksne, særlig hvad de ældre foretager sig, der på mange måder kan virke komisk på det lyse barne-sind, der kun har tanke for smil og spilopper, der ustandselig kræver udløsning.

Præsten, den åndelige vogter og vejleder for hele sognet, hed *Søren Meisen Westergaard*. Denne elskværdige og strålende person, dette store menneske, var som en funkende stjerne på min barndomshimmel. Han kom som den bedste ven, spredte lys, liv og glæde, hvor han satte sin fod. I skolen kom han tit, og børnene elskede ham, og hans overbærende smil vandt straks barnets fortrolighed. Blandt børnene blev der tit sagt: „Ham er vi et rej fu-er“.

Degnen, min egen far, var med sit myndige og stræbende væsen en mand, der varetog sin gerning med flid og alvor, omend hans alvorlige sind ej ofte bar præg af lidt humor, var han et menneske med hjerte og sind, der stille og ydmygt bøjede sig for, hvad livet gav, og hvad livet tog.

Min far elskede en god pibe tobak, og da jeg engang skulle hente en pakke af hans yndlingsmærke henne hos skræddermester *Hans Bodelsen*, der også handlede med rygelse, hændte der mig en pudsighed, da jeg fjernede mig med tobakken, der var pakket ind i avispapir: „Hov!“ råbte han, „a kom te å se, te de var den sidst pak, å a

ka et hov æ adres po æ fabrik øver i Kjøvenhavn, hvor a fo-er æ tobak fræ“. Han pakkede op, noterede adressen og pakkede sammen påny, men da jeg som før ville fjerne mig med pakken under armen, råbte han igen efter mig: „A trower, de æ blå fræ i då“, og åbnede anden gang for pakken, jow, ganske rigtig, det var æ blå fræ i då. Nu tog han et stykke indpakkingspapir og pakkede om tobakken, idet han sagde: „Nu trower a, te de er, som de ska vær“, og sendte et smil efter mig. Det var en hændelse, der nær var ved at kaste alle fars disciplinerende formaninger overbord.

Må jeg foruden fortælle lidt om min 9 år ældre kammerat, *Villiam Christensen*, der lige havde haft et lille opgør med sine forældre, hvilket resulterede i, at han flygtede ud til det lille forpjuskede krat ved vejen, vi før hørte om, gemte sig der og turde slet ikke komme hjem igen. Da han efter en lang, ubehagelig nat viste sig igen for *Ane*, hans mor, spurgte hun, hvor han havde været hele natten; da gik han til bekendelse og sagde: „A gik øver te æ tuer i æ kjar å lå mæ te å sov“. „Var do et rej?“ spurgte hun. „Nej, a var et“, svarede han, „for a bad mi fadervor, og så faldt a i søvn“.

Det var den samme *Villiam*, som, da han var bleven en mand, politiet forgæves søgte at lægge hånden på. Det skete ved et marked i Durup, hvor de ubeherskede retshåndhævere optrådte ret udfordrende og derved skabte sig et uheldigt forhold, såvel til byens folk som markeds-gæsterne. Kroen blev bombarderet med tomme flasker, sten, og hvad man ellers kunne få fat på, så værten med familie måtte søge skjul i kælderen. Mange anholdelser fandt desuden sted, hvilket bevirkede, at politibilen fra Skive kørte pendulkørsel til Skive fra Durup. Her stod da *Villiam* på torvet overfor politiet, høj og kraftig og i besiddelse af en hidtil ukendt styrke. Trods ordren: „Pasar gaden“, blev han stående, skrævende, og med begge

næver i bukselommerne. Og nu skete det, at trods to håndfaste betjente ihærdigt forsøgte at få jernene lagt på ham, rokkede han sig ikke en tomme, så deres forehavende komplet måtte opgives, og det var lige noget, der morede godtfolk, der følte, at de havde været udsat for en grov fornærmelse fra betjentenes side.

Her stod da *Villiam* uantastet og lod betjentene vide, at hvis han ikke havde ansøgt om at blive betjent, skulle de blive bankede, så de ikke kunne kravle hjem. Han var almindeligvis godmodig af sig og fornærmede ikke en sjæl, men blev han tirret og fornærmet og først rigtig gal i hovedet — ja, så tør a et tænk mere.

Et lille optrin følger her fra en vinterdag, hvor sneen lå i driver og hang ud over tagskægget, da stod købmand *Gjedde* på trappen til sin butik og gav en besked til *Anders Andersen*, der var hos ham. *Gjedde* kunne ikke siges at tale i dette øjeblik, nej, han råbte; i det samme faldt der en hel drive ned fra taget, lige oven i hovedet på ham. Han blev fuldkommen tavs, børstede sneen bort med sin sportskasket, mens *Anders* trak på smilebåndet, men holdt masken, da forsvandt jeg klukkende.

Her er tillige et lille træk fra et af de besøg, min far gerne et par gange om ugen efter skoletid aflagde hos gamle og syge folk, der ikke kunne komme til kirke. En dag var han kommet ind hos *Niels Jeppesen* i Tovstrup og hans kone, *Else Marie*, hvor hendes gamle far boede hos dem, og var ret sløj. Under besøget sagde min far: „Nu var det godt, om Herren ville løse op for ham, så han kunne få fred“. „Det ka han skut“, kom det arrigt fra den gamle.

Man skal også høre et par ord om gamle *Christen Graversen*, der havde været træskomand og med sin kone, *Maren*, boede i nærheden af Durupvad. Samme *Christen* var trods sin høje alder af 90 år en rask og bestemt mand, der hver søndag i sin blå vadmelskofte med lange

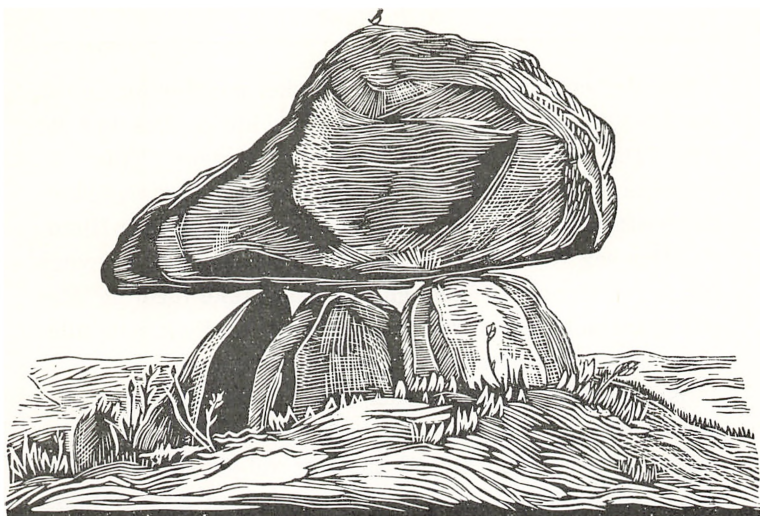
skøder, en kabuds på hovedet og et par pæne træsko på samt med en storstilet salmebog i hånden gik til kirke, hvor han havde sin bestemte plads. I det herrens år 1900 rådede endnu den gamle skik, at mand og kone, der ellers delte alt sammen, så skiltes ikke desto mindre deres veje, når de trådte over tærskelen ind til helligdommen. Kvinderne holdt til på nordsiden, mændene på sydsiden. I Durup var det kun kvindedøren, der var tilbage, den anden blev måske allerede fjernet efter reformationstiden.

Stolestaderne stod her så tæt sammen, at det var umuligt at klemme sig igennem, når de var fyldte, så de siddende stadig måtte rykke sig længere ind mod væggen for at give plads for andre. En søndag, præsten lige var gået på stolen, kom en forsinket kirkegænger og kneb sig en plads, netop i den stol, *Christen* sad i. Resolut rejste han sig og sagde med skarp og høj røst: „A ka skut kom længere ind!“

Til allersidst skal vi lige have lidt om *Maren*, der strikkede strømper for folk. Engang jeg skulle hente to par af de hoser, hun havde arbejdet med, blev jeg pinligt overrasket. Jeg spurgte, hvad de kostede, og betalte. „Ja“, sagde hun ret overilet, „a plejer å ta 35 øre fur-er æ par, men nu de er til æ degn, så vel a gjør det for 50 øre“. Den kunne jeg slet ikke stå for, dog turde jeg ikke le hende op i ansigtet, men betalte med nedslagne øjne, men jeg kæmpede en hård kamp med latteren. Heldigvis var det hurtigt ordnet, og jeg forsvandt i en vældig hast udenfor og overgav mig fuldkommen til latteren. Jeg var dog ikke nået ret langt bort fra hendes dør, før jeg hørte hende råbe: „Hej, hej, *Vilhelm*“. Jeg så mig tilbage, jo, det var *Maren*, der stod ved tjørnehækken og vinkede med hånden og kaldte mig tilbage. Jeg løb hen til hende, og nu forklarede hun mig, at hun havde sagt forkert. Prisen var vel nok 50 øre, men æ degn sku da et gi mier end 35 øre, nej nej!

Ja, det var altså i al beskedenhed nogle erindrede træk fra min kære hjemstavn — og jeg må nok sige med *Nikodemus*: „Held den, der kom i rette tid“. Jeg er glad ved, at jeg kom, omend i den ellefte time, og levede med de typer af folk på landet, som nu er forsvundet og aldrig mere kommer tilbage.

Artiklens forfatter, *Vilh. P. Beck*, er forhv. malermester i København og født i Durup 1894 som søn af skolelærer *Peder Pedersen (Beck)*. Han afstod sin virksomhed i 1945 og blev assurancearkivarmedhjælper og er nu pensionist.

Kend din Slægt

Hvordan finder jeg ud af min Slægts Historie?

Af N. P. Munk

Hvorfor og hvordan?

Er det sandt, at der gives Ting, som kun eet eneste Menneske paa Jorden – Læseren – kan udføre?

Det er der. – Jeg kan anføre et Eksempel. For mellem 50 og 60 Aar siden fortalte min Fader mig, hvordan min Oldefaders Broder var kommet af Dage i 1793. Hvis jeg ikke havde skrevet det op, havde det for al Fremtid været skjult i Glemselens Mørke.

Nu er dette jo en Ting, som ikke har synderlig Interesse for Almenheden, men den har det for Slægten.

Men paa samme Maade er der næppe noget Menneske, som ikke har et eller andet fra Slægtens eller sit eget Liv at fortælle, som Efterslægten vil være taknemmelig for at faa at vide. Og saa skal det skrives – og skrives nu, mens det huskes.

For der er nemlig den store Forskel paa før og nu, at for 50–100 Aar siden, da kunde Folk huske. Det kan de ikke i Dag. Derfor skal det skrives og skrives i Tide.

Og nu er det vel saadan, at der findes mange vejledende Skrifter om, hvordan man kan skrive en Slægts Historie. Men jeg ved ogsaa, at de allerfleste af disse vil synes for jævne Mennesker som en Slibesten. Ikke fordi de ikke er rigtige nok, men fordi de er skrevet for Folk, som allerede har et Forhaandskendskab til Arbejdet.

Skal saa det Arbejde, som intet andet Menneske paa Jorden kan udrette, forblive ugjort?

Det er der ingen Grund til. Her følger et Eksempel, som ingen Spekulationer kræver, som ingen Bekostninger fører med sig, og som kan udføres naar som helst uden Hensyn til Arbejdets Udseende eller egen Skriveevne.

Det eneste, der kræves, er nogle ganske almindelige Skrivebloksblade, og de skal endda først rives ud, efterhaanden som der bliver Brug for dem. Læg dem saa i en Konvolut – eller endnu bedre, sæt dem i et Springbind – naar der er skrevet noget paa dem.

Det første, vi behøver, er et Overblik. Det faar vi gennem et særligt Blad. Se Eksemplet. Et saadant Blad kalder vi for en Anetavle.

Dernæst tager vi et andet Blad, som udfyldes med Læserens egne Data. Man plejer at kalde den, der saaledes søger at finde ud af sin Slægts Historie, for Proband, altsaa den, der prøberer, prøver, at finde ud af sin Slægts Fortid. Dette Blad betegnes med Nr. 1.

Dernæst tager man et andet Blad, som udfyldes i Lighed med det følgende Eksempel. Det mærkes 2 og 3.

Paa samme Maade gaar man videre med alle de følgende, saa langt man nu kan naa. Men husk, at man bør have et Blad for ethvert Ægtepar, selv om man har nok saa faa Oplysninger om dem. De kan føjes til efterhaanden.

Der vil altid i Slægten komme en eller anden, som vil have Interesse og Mulighed for at supplere og udfylde, og tilsidst vil der ligge en fyldig Slægtshistorie, takket være, at De, min Læser, en Dag tog et Skrivebloksblad og en Konvolut og begyndte at notere.

Nu er det jo sandt nok, at en Slægtshistorie ikke kan skrives udenom Arkiverne, og det er jo ikke altid lige let at komme dér, naar Arbejde og lange Veje stiller sig i Vejen. Men Muligheden vil komme før eller siden, om ikke for Dem, saa for en anden af Slægten, og hvis ikke, saa vil der altid kunne faaes Hjælp til det.

Der er heller ingen Grund til at trykke sig ved at komme paa Arkivet. Maaske siger man: Ja, men jeg kan ikke læse den gamle gotiske Skrift. Det gælder ikke.

Man begynder jo altid med den yngste Skrift, og den kan man jo nok læse. Saa vokser man ind i det andet efterhaanden, og Færdigheden kommer med Øvelsen.

Der findes jo Normalalfabeter, og der findes en saa fortrinlig Bog som Holger Hjelholts: Skriftprøver. Man skal blot bruge Alfabet og Skriftprøver paa den rigtige Maade, d. v. s., man skal studere dem hjemme.

Man kan halvvejs have ondt af Mennesker, som man ser sidde med en gammel Protokol og saa tage deres Hjelholt frem og sammenligne for at prøve at finde ud af, hvordan et Bogstav eller et Ord skal læses.

Det er netop det, man ikke skal. De gamle skrev nemlig akkurat, som det passede dem. Derfor kan man indenfor det samme Skriftstykke finde det enkelte Bogstav skrevet forskelligt. Og naar man saa tænker paa alle de forskellige Haandskrifter, man kan blive præsenteret for, saa vokser Antallet af Former for de forskellige Bogstaver ligefrem til det uendelige.

Nej, man skal simpelthen lære sig at læse gennem de Stykker, man træffer paa. Det begynder jo med det lette, og Sværhedsgraden stiger først efterhaanden. Og kører

man endelig fast, og det vil jo ske ret ofte til at begynde med, saa kan man altid faa Hjælp gennem Arkivpersonalet eller andre, der arbejder dér. Men man har absolut bedst af at finde ud af det selv.

Reglen her hedder: *Sammenlign!* Prøv at finde det samme Ord eller Bogstav i den samme Haandskrift i en Sammenhæng, hvor der ikke kan være Tvivl om Læsningen. Det er den gyldne Regel frem for alle.

Og skriv saa fuldkommen nøjagtigt af. Skriv nøjagtigt, som der staar i Protokollen eller Dokumentet, nøjagtigt selv paa Bogstav og Tegn, ogsaa de særlige, som man lærer at kende efterhaanden. Og gør saa som i det viste Eksempel; sæt Citationstegn omkring af det, som er Gengivelse, og konferer det, saaledes at De er sikker paa Gengivelsen.

Hvis man ikke gør det, ender det altid med, at man bliver usikker, naar det gælder at drage alle de Slutninger, som Afskriften ellers berettiger til. Naar der er Fejl i Originalen, skal der altsaa ogsaa være det i Afskriften. Fejlene gør man saa sine Bemærkninger om, f. Eks. i en Fodnote.

Dette gælder altsaa, hvor det drejer sig om en Afskrift. Noget andet er det, naar man skriver et Referat af det læste, eller naar man nedskriver sine Betragtninger over det. Der bruger man jo sine egne Ord og sin egen Maade at skrive paa. Men man skal bestemt kunne skelne imellem, hvad der er Gengivelse og det, man selv skriver. Kun da bliver man sikker.

Lige et Par Ting er det vist paa sin Plads at notere, inden vi gaar videre. For det første det med Navnene. Man kan ikke vente at finde den samme Person konsekvent betegnet med det samme Navn i alle Indførsler. Derfor tager vi Indførelsen ved Daaben som det primære.

En person kan nemlig have et fast Slægtsnavn; men det er ikke altid, han betegnes med det. Han kan ogsaa

have et blot og bart Kendingsnavn, der skal skille ham fra en eller flere af samme Navn. Et Kendingsnavn er ofte af en temmelig løs Karakter; det kan tabes, naar der ikke længere er Brug for det; men det kan ogsaa gaa over til at blive et virkeligt Slægtsnavn. Men ogsaa et Slægtsnavn kan tabes, navnlig naar to Slægtsnavne af forskellig Vægt mødes.

Og naar vi gaar omkring 100 Aar tilbage, saa møder vi den gamle danske Navneskik, som har hersket gennem i hvert Fald hele Middelalderen og et Stykke ind i 1800-Tallet, den nemlig, at Børnene skulde have Faderens Fornavn til Efternavn, at altsaa Jens Pedersens Søn skulde hedde Jensen – og Datteren Jensdatter – medens det egentlige Familienavn maaske ikke blev benyttet. Denne Navneskik gjaldt overalt, ogsaa blandt Adelen. Ja, selv Kristian den Fjerde lod sig kalde Kristian Frederiksen under Turen til det nordlige Norge.

Denne Navneskik blev forladt rundt regnet i Aarene mellem 1830 og 1860, hvor man saa fik de faste Efternavne. Dette var et temmeligt tvivlsomt Gode; man fik derved det egentlig latterlige og inkonsekvente, at Jens Pedersens Datter skulde hedde Pedersen, altsaa Søn af Peder.

Den gamle Navneskik kunde synes at gøre det vanskeligere, men ogsaa kun tilsyneladende. Vi vil senere se, hvor forbløffende meget der kan læses ud af en ganske almindelig Kirkebogsnotits.

Det er ogsaa værd at huske, at Børn udenfor Ægteskab normalt, men ikke altid, fik Moderens Efternavn.

En anden Ting maa vi ogsaa have fat paa, hvad Navnene angaar. I Dag er det næsten gaaet af Brug, men før var det en næsten ufravigelig Skik, at den ældre Slægt skulde kaldes op.

Og det var en Skik, som blev gennemført med den største Haardnakkethed. Det hænder, at man kan finde indtil

fire Børn i et Ægteskab, der bærer samme Navn. Naar vi ser efter, vil vi finde, at de tre første er døde. Børnedødeligheden var nok stor, men den paagældende gamle skulde nu med Vold og Magt kaldes op.

Ogsaa det med at kalde op har sit at fortælle om Slægtens Liv. Der var ret bestemte Regler for det, men der kunde være mange Afvigelser, f. Eks. den Rækkefølge i hvilken de, der skulde kaldes op, døde, eller naar der var en særlig fremtrædende Person i Slægten.

Saa er det ogsaa rart at vide, at Dobbeltnavne ofte skal forstaas som Enkeltnavne. Naar vi f. Eks. træffer to Søstre med Navnene Mette Marie og Mette Katrine, saa er det ikke at betragte som fire Navne, men som to.

Og saa skal vi vist til at se paa Eksemplerne og se lidt paa, hvor meget vi kan læse ud af dem. Naar vi sidder med en gammel Kirkebog eller en gammel Protokol, saa gælder det nemlig at anspønde Iagttagelses- og Kombinationsevnen til det yderste.

Bladene udfyldes jo efter samme System, saa det er nok med de to Eksempler, der dækker baade de ældre og de nyere Kirkebøger. Hvad der ikke passer ind i Eksemplerne, men alligevel skal med, føres paa et særligt Blad, der gives Nummer svarende til Hovedbladet.

Der kan her f. Eks. være Tale om Begivenheder i Slægtens Liv, der kan være Tale om Skifter, der bl. a. giver Oplysninger baade om Slægtsforhold, idet Arvinger og ofte Slægtninge anføres, og som tillige giver et Indtryk af den Afdødes personlige Forhold, og der kan være Tale om Skøder, Borgerskaber, Embedsbeskikkelser og meget andet.

Og saa ser vi paa det udfyldte Blad 2, 3.

Lad os begynde med at betragte Bryllupsnotitsen. Normalt er det Brudefolkens Fædre, der optræder som Forlovere. Og dog lever begge disse Fædre endnu. Af Forloverne viser det sig, at Jens Pedersen fra Mollerup er

Brudgommens Svoger, og at Key Hansen i Hauris er Mette Marie Nielsdatters Morbror.

Dette lader ane, at der kan have været lidt af det, man paa Jydsk kalder „Ustand“ mellem Fader og Søn.

Og saa ser vi paa Fødselsnotitsen for 2. Da Bedstefaderen er død, skal den første Søn have hans Navn, og det faar vor Jacob, endda som Nummer to, idet den første Jacob døde som spæd.

Og saa skal vi se paa Fødselsnotitsen for 1, Niels. Hvorfor faar han nu dette fremmede Navn? Det faar han efter sin Morfar.

Og saa Fadderne. – Hvem Christian Frederiksen i Hauris er, har jeg ikke set; Chresten Jacobsen fra Løvel er Broder til Jens Jacobsen. De tre sidste er alle Naboer i Navntoft.

Dette er kun et lille Eksempel paa, hvad der kan læses ud af en ganske almindelig Kirkebogsnotits. Der kan være andre, hvoraf der kan læses endnu langt mere.

Naar man sammenholder Personaliebladene med det særlige Blad for 4, og navnlig naar man drager endnu mere frem, saa begynder der at tone et Billede frem af Fortidens Taager af Slægtens stærke og markante Personligheder.

Jacob Jensen kommer til at tegne sig som en energisk og driftig Person, der, for at bruge et jydsk Udtryk, var „sjel hjem“, og hans Kone var en Kvinde, der var det samme i endnu højere Grad. At det skulde give Gnister baade til den ene og den anden Side, siger sig selv.

Og naar nu De, min Læser, en Dag tager fat paa en Skriveblok og en Konvolut – eller endnu bedre et Springbind – og begynder at notere, saa skabes paa samme Maade Muligheden for efterhaanden at faa Fortidens Skikkelser i Deres egen Slægt til at tone frem af Dunkelheden – naar De altsaa gør det, som intet andet Menneske paa Jorden kan.

8. Jens Pedersen Døbt ca. 1718 Død 1786	9. Kirsten Jacobsdatter Døbt 1731 Død 1807	10. Peiter Villumsen Døbt 1743 Død 1813	11. Birgitte Jensdatter Døbt 1743 Død 1833	12. Jacob Christensen Født ca. 1729 Død 1809	13. Mette Marie Nielsdatter Født 1730 Død 1788	14. Hans Keyesen Født 1752 Død 1815	15. Kirsten Jacobsdatter Født 1746 Død 1816
4. Jacob Jensen Døbt 2/3 1766 Død 7/6 1841	5. Maren Peders- datter Døbt 4/10 1772 Død 10/2 1848	6. Niels Jacobsen Døbt 16/10 1768 Død 15/1 1841	7. Karen Hans- datter Døbt 20/1 1777 Død 29/5 1817				
2. Jens Jacobsen Døbt 17/1 1802 Død 6/8 1884				3. Mette Marie Nielsdatter Døbt 16/12 1812 Død 15/6 1886			
1. Niels Jensen Født 14/12 1846 Død 29/4 1928							

1. Niels Jensen. Vorde Kirkebog 1846:

„14 Decbr.	Niels Jensen	døbt i Kirken den 7. Marts 1847.	Gaardmand Iens Jacobsen og Hustru Mette Marie Nielsdatter, Navntoft.
---------------	-----------------	-------------------------------------	--

Gaardmand Christian Frederiksens Kone af Hauris og Chresten Jacobsens Hustrue af Løvel, Christen Christensen, Hans Peter Andersen og Iens Iensen af Navntoft.“

2. Jens Jacobsen. Løvel Kirkebog 1801:

„d: 9de | Blef Iacob Iensen Munkis Søn nafnnl: Iens fød
Decembr. | og Dagen efter jnddøbt. NB. fra Kistrup.

Løvel Kirkebog 1802:

„d: 17 | Blef forhen bemeldte Jacob Iensens Søn af Ki-
Iainv: | strup nafnnl: Iens af sin Faster i Nafntoft Bir-
| githe Iensdatter baaret til Kirken. Vidnerne vare:
| Christen Pedersen, Niels Iacobsen, Iens Knudsen
| Smed, Peiter Willumsen i Aastrup.“

Vorde Sogns Kirkebog 1884, døde:

„6te August	12. Au- gust.	Jens Jacobsen	Aftægtsmand i Navntoft.	81 Aar.“
----------------	------------------	---------------	----------------------------	-------------

3. Mette Marie Nielsdatter. Rødning Kirkebog 1812:

„Onsdagen d: 16de Decemb. blev Gaardmand Niels Jacobsens Hustrue Karen Hans datter i Rødning forløst med en Datter, som same Dag blev hjemedøbt og kaldet Mette Marie.“

Rødning Kirkebog 1813:

„Den 5te Søndag efter Hellig Tre Kongers Dag blev Gaardmand Niels Iacobsens Daters Daab publiceret i Rødning Kirke og dertil frembaaret af Anders Hansens Hustrue i Batum Anna Maria Jespersdatter. — Fadderne vare: Anders Hansen i Batum, Iens Brøndum og Iens Sørensen, begge Rødning.“

Vorde Sogns Kirkebog 1886, døde:

„15 Juni	21 Juni	Mette Marie Nielsen	Aftægtskone i Navntoft	73 Aar.“
-------------	------------	------------------------	---------------------------	-------------

Pederstrup Kirkebog 1832:

„Jens Jacobsen, Ung Karl fra Navntoft, Vorde Sogn, 30 Aar gl.	Mette Marie Nielsdatter fra Vraa, Pederstrup Sogn, 20 Aar gl.
---	---

Kej Hansen, Hauris, Jens Pedersen, Mollerup, Ørum Sogn.
den 16 November 1832, Løvel Kirke.“

Børn:

Karen Marie	f. 15/9 1833	d. 12/10 1864.
Jacob	f. 24/1 1837	d. 13/11 1837.
Jacob	f. 28/10 1838	d. 21/9 1927.
Ane Katrine	f. 23/4 1842	d. 29/2 1928.
Niels	f. 12/12 1846*)	d. 29/4 1928.
Jens Peter	f. 3/6 1853	d. 9/7 1922.

*) Datoen i Kirkebogen er forkert.

Jacob Jensens Fader, Jens Pedersen, var Fæster under Sødal og døde 1786. Ved Skiftet efter ham var Boet fallit, hvad forresten næsten de fleste var. Da ingen af Sønerne skønnedes gamle nok til at overtage Fæstet, fik Moderen Lov til at blive siddende efter det gamle Fæstebrev.

Men Jacob blev naturligt nok den, der maatte tage Slæbet. Overleveringen siger, at han var Hjulmand, og dem var der Brug for mange af, da de ubeslagne Træhjul ikke kunde vare ret længe. Men tilfreds med det har han næppe været. I hvert Fald fortæller Overleveringen, at han søgte at skaffe Kontanter ved at virke som Slagter.

Og videre fortælles det saa, at en Dag, da han og hans yngre Broder Christen vilde slagte en Kvie, at de to stærke Ungersvende mente det unødvendigt at binde den. Men som de bedst staar der, siger Christen: „Vil do et ta fat, a for ondt“. – Saa gik Christen; han naaede ind og fik sig lagt paa Sengen, men døde lige efter. Dette skete i Aaret 1793, og han var da kun 24 Aar gammel.

Men om Jacobs Energi og Dygtighed vidner det, at han allerede 1797 kontant kunde købe en Gaard i Navntoft for 330 Rigsdaler.

Artiklens forfatter er født i Vorde som Søn af Boelsmand Niels Jensen (Munk) og Hustru Johanne Nielsen. Var først Murer, aftjente saa 1913 sin Værnepligt ved 29. Bataillons 4. Kompagni, derefter Befalingsmand og Overofficiant ved Afskeden 1951. Kendt for sine Artikler om Slaget paa Grathe Hede i „Fra Viborg Amt“ og Artikelrække i „Skive Folkeblad“ om Kirkerne i Fjends.

En Provstedatters Erindringer fra Sevel Præstegaard

Ved Arkivar *P. K. Hofmansen*

Efterfølgende „Skizzer af jydsk Præstegårdsliv“ er skrevet af Fru Kaptain *Amalia Lange*, der blev født i Holstebro 1/2 1851 som Datter af Sognepræst til Mejrup og Kateket i Holstebro *Petrus Johannes Bøtcher* og Hustru *Antoinette Augusta Friis*. Pastor Bøtcher, der i Tiden fra 1842 til 1847 havde været Kapellan hos sin Far, Sognepræst *Hans Jacob Bøtcher* i Sevel, blev sidstnævnte Aar kaldet til Mejrup Præsteembede, i hvilket han forblev til 1855, da han efter Faderens Død vendte tilbage til Sevel som Sognepræst og endnu samme Aar blev udnævnt til Provst for Hjerm-Ginding og Hammerum Herreders Provsti. Han havde 1848 giftet sig med Jomfru *Antoinette Augusta Friis* fra Viborg, der var Datter af afdøde Sognepræst *Christian Michael Rottbøll Friis* og Hustru *Anne Margrethe Speitzer* i Daugbjerg, hvor hun var født. I Holstebro fødtes Ægteparret Bøtchers 3 Døtre, *Marie Bøtcher*, nævnte *Amalia Bøtcher* og *Andrea Bøtcher*, der efter Faderens Forflyttelse til Sevel kom til at tilbringe deres Barndom og Ungdom paa dette Sted. Medens Marie og Andrea Bøtcher alle Dage forblev ugifte, ægtede Amalia Bøtcher den 7/11 1878 i Sevel Kirke Kaptain ved 5. Liniebataillon i Odense *Peter Henrik William Lange*, der var født i København 29/1 1835 som Søn af daværende Premierløjtnant, fra 1864 Generalmajor,

Frantz Conrad Lange og Hustru Hanne Elisabeth Cathrine Fertig. Kaptajn Lange havde som Ordonnansofficer deltaget i Krigen 1864 og i Tiden 1868–1873 gjort Tjeneste ved Generalstabens topografiske Afdeling, hvilken Tjeneste fortsattes ved denne Afdeling i Tiden 1875–1878. Det var under sit Trianguleringsarbejde paa Eggen, han stiftede Bekendtskab med Provstehjemmet i Sevel Præstegaard. I en efterladt Bryllupssang hedder det: „Kaptajnen gjør Besøg i Præstegaard, Hos Provsten og den milde Frue, Han staar for Døtrene – hans Hjærte slaar, Han føler Blodet staa i Lue. Hvor er hans Fasthed nu? – hvor er hans Mod? Han som saa sikkert stod paa mandig Fod. Amalia! Dit Øjepar! Har pludselig hans Mening rokket“.

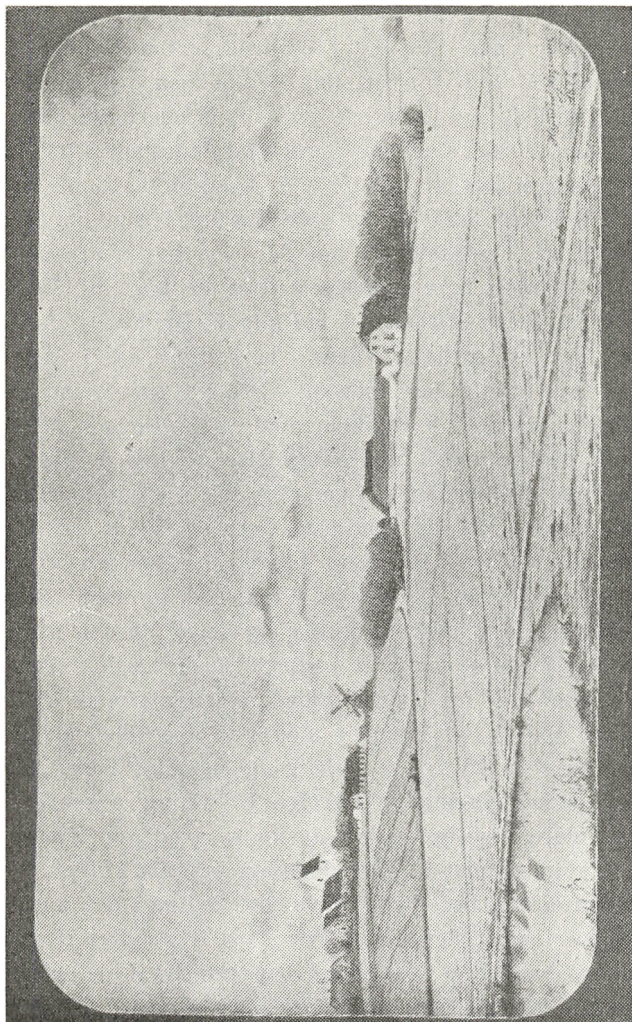
Provstedatterens og Kaptajnens Bryllup i Sevel 1878, hvori Brudgommens Far, Generalmajor Lange, samt General og Chef for 1. jydsk Brigade Stephan Ankjær deltog som Forlovere, mindedes længe i Sognet og har sat sig Spor i Forfatterinden Marie Bregendahls „Billeder af Sødalsfolkenes Liv“. Ægteparret fik sit Hjem i København, og efter forskellige Tjenester indenfor Hæren blev Kaptajn Lange afskediget i Naade 1887. To Aar efter ramtes han af en alvorlig Sygdom, som forhindrede ham i at fortsætte sine Studier i Forbindelse med Udarbejdelsen af Generalstabens Historie, og som den 8/2 1891 gjorde Ende paa hans Liv. Hans Hustru overlevede ham til 19/10 1930, da hun døde i København. Med kortere Afbrydelser havde hun tilbragt Aarene 1855–1878 hjemme i Sevel Præstegaard, og Erindringerne om sin Barndom og Ungdom paa dette Sted nedfældede hun i et Manuskript, der ifølge en Passus i samme maa være udarbejdet i Tiden 1884–1894. Efter hendes Død gik Manuskriptet i Arv til Søstrene Andrea og Marie Bøtcher, der henholdsvis døde i København 1933 og 1937, hvorefter det sammen med et andet Manuskript „Postkonens Historie“, der ogsaa var skrevet af Amalia Lange,

og hvis Indhold ligeledes refererer sig til Sevel Sogn, kom i Udgiverens Besiddelse. I 1901 havde Fru Amalia Lange faaet trykt en lille Fortælling „Flinks Historie“, der præsenteredes som „En Virkelighedsskildring fra en jydsk Præstegaard“, og i 1920 og 1925 udkom henholdsvis „Et Blad af Armeniens Historie“ og „Blandt armeniske Flygtninge“, der begge var skrevet som et Udslag af hendes varme Interesse for og Deltagelse i Sammenlutningen „Kvindelige Missions-Arbejdere“, som Søstere Andrea Bøtcher havde været med til at stifte 1900.

„Skizzer af jydsk Præstegårdsliv“ fremlægges nu med Fru Amalia Langes anvendte Ortografi i det med Blyant skrevne, kladdeagtige og ret utydelige Manuskript, som hun har efterladt sig, medens de vedføjede Noter til Teksten alle er udarbejdet af Udgiveren.

Skizzer af jydsk Præstegårdsliv

Det var en råkold Decemberaften i Juletiden¹⁾, at jeg for noget over en Menneskealder siden kørte med mine Forældre og Søstre ned ad den lidt stejle Krobakke, hvor Kudskene altid måtte holde Hestene godt an og berolige dem med sit „Hou, hou“, for at de ikke skulde sætte i Løb med Vognen ind imellem de to hvide Stene, der markerede Indkørslen til Præstegården. (Vognen) satte med et lille Hop op på Gårdens Stenbro, der begyndte i Gårdsledet imellem Lade- og Staldbygningen, og rullede så med tilbørlig Fart og Piskesmeld, hilset af Hundenes Gjøn, der blandede sig med Larmen af Hestehovenes Klapren og Hjulenens Rumlen over den ujevne Brolægning, op foran den blåmalede Gadedør, der bredte sig med sit ene, lave, glatte Stentrin midt på det lave hvidkalkede Våningshus. Jeg, der havde tilbragt det meste af de tre stive Timer, vi havde været undervejs fra Købstaden²⁾, med at sove sødeligt inden den Bylt af Schawler, hvori jeg var fuldstændig forpuppet mod Vinterkul-

Sevel. Tegnet 1877 af Hannibal Jørgensen. I Baggrunden ses fra venstre: Kirken, Skolen, Vejmøllen og Præstegaarden.

den, slog de søvndrukne Øjne op og kunde akkurat igennem en lille Sprække imellem Schawlernes Mangfoldighed se Lys bevæge sig bag de små firkantede Ruder og høre Avlskarlens³) klaprende Træsko ovre fra Stalddøren samt

Låsens Knirken i Gadedøren, da den blev reven op, medens kendte glade Stemmer besvarede mine Forældres muntre Tiltråb med et hjærteligt Velkommen, og „glædelig Jul, glædelig Jul“ allerede gik som Fjederboldtrakter frem og tilbage imellem Vognen og den åbne Fløjdør, hvor man fra Mørket udenfor så Ansigterne tegne sig som Silhouetter mod de kalkede Vægge i den oplyste Forstue. „Nå, Gudskelov vi har Jer – vi har ventet Jer over en Time – bare Maskinen ikke er gået af Kog. Trine⁴), tag først Børnene — lad mig få Byldten, pas på Tasken der, det er skøre Varer – er I stivfrosne I Stakler – vi skal nok få Jer tøde op – Stine⁵), spring ind og læg et Par Tørv til i Kakkelovnen“, saaledes gik det i Mundene på hverandre med Afbrydelser af Kys og Favntag og små Latterudbrud over Rejsens Genvordigheder blandede med Beundringsudbrud over „de søde Børn“, der efterhånden, takket være hjælpende Hænder, krøb frem som små Sommerfugle af Pupperne, og som trods de af Rejsen forpjudskede Fjedre og de af Søvnens stive Øjne dog gjorde et mægtigt Indtryk på de kærlige Tanter, der med det for Tanter ejendommelige skarpe Blik altid kan opdage, at Børnene med 14 Dages Mellemrum var taget i den Grad til i åndelig og legemlig Vækst, at vi med denne ængstelige hurtige Udvikling allerede i Tolvårsalderen måtte tænkes at nå til i enhver Henseende at være mindst et Hoved højere end alt Folket.

Den omtalte Aften, da vi holdt vort Indtog i den kære, gamle Præstegård, der skulde være vort fremtidige Hjem, havde jeg imidlertid først nået den relativt høje Alder af knapt 5 År, medens min ældste Søster var 7 og den yngste 2 År gammel, og min åndelige Udvikling tillod mig derfor kun at modtage et højst uklart og i min Erindring efterhånden noget udvisket Billede af denne første Aften i Præstegården. Jeg husker kun den Følelse af Velvære, der betog min lille Person, da den befandt sig midt

i den store hyggelige Dagligstue, hvor Kakkelovnsilden buldrede og lyste ud over det hvidskurede Gulv, skinnede på de blanke og fordybede Sømhoveder og de brede Revner imellem de ujevne slidte Brædder. En Duft af Røgelse ombølgede mig fra Bordet med den hvide Dug, hvor Themaskinen snurrede og sang som en Fårekilling ved Arnen. I Sofaen imellem Vinduernes røde, tæt sammentrukne Gardiner sad Onkel⁶⁾ og Fader allerede og dampede af deres lange Piber, medens de gesticulerede og debatterede, og hver Gang Døren gik, der igennem en lille Mellemgang førte til Køkkenet, trængte ind i Stuen en liflig Stegelugt og Lyden af Brasen og Knitren derudefra. Fra Forhøjningen, hvor jeg sad, kunde jeg gennem Skyerne af Dampen og Emmen fra Skorstenen se Pigerne trippe ilsomt omkring i deres „Klamper“ på Murstengulvet, medens den blussende Skorstensild kastede et phantastisk Skær over deres røde ophedede Ansigter. Jeg husker også, at der var Vin på Bordet, og at jeg for første Gang lagde Mærke til dens smukke funklende Farve, når Lysene skinnede deri, ligeså at Døren stod åben ind til „Havestuen“ med sine lyse Sirtses Betræk på de gammeldags stive Meubler, og at jeg fandt Omgivelserne meget storartede, da min Tilværelse hidtil var gledet hen indenfor en lille Købstadboligs snævre Vægge. Formoden(t)lig er jeg faldet i Søvn under det overvældende Indtryk af dette Festbillede, ti jeg mindes kun utydeligt, at Moder lagde mig til Hvile i en stor Himmelsæng bag hvide nystrøgne Omhæng, og at jeg knap formåede at bede mit Fade(r)vor tilende, før end jeg sov ind den første Nat i det nye Hjem, der skulde huse alle mine Barndoms- og Ungdomsminder.

Skønt mine allerførste Sevelindtryk således skriver sig fra denne Aften, var det dog ikke første Gang, jeg var i Præstegården. Min Slægt var allerede dengang knyttet til Egnen og Stædet med stærke Bånd, og for at man

kan få den rigtige Forståelse af i hvor høj en Grad, den er fremgået af og sammenvokset med den jydsk Jordbund, som jeg gærne gennem mine Skildringer vilde lære Folk at kende, vil jeg her give et kort Omrids af dens Historie.

Min Farfader⁷⁾, hvis Stamtræ i lige Linie ikke kendes længere tilbage i Tiderne end til min Tipoldefar⁸⁾, der var Degn på Ærø, og som ikke vides at kunne gøre berettiget Krav på en mere udførlig Interesse hos Efterslægten, medens derimod min Fader på mødrene Side stammer ned fra den behjærtede og højsindede norske Præstekone Anna Col(d)bjørnsen⁹⁾, hvad vi Børn var grumme stolte af, var Søn af en Toldcontrolleur¹⁰⁾ i Viborg og kom, efter at have tilbragt 16 Aar som Huslærer i en Præstefamilie på Sjælland¹¹⁾, som ung begyndende Præst til Haderup, Nabosognet til Sevel og forøvrigt bekendt som Danmarks næststørste Sogn i Udstrækning. Dronninglund er det største på Grund af sine store Skovarealer. Haderup skylder derimod sine vidtstrakte Hedeørkener sin triste Berømmelse af at være det næste¹²⁾. I det sidste halve Århundrede har Feldborg Plantage, takket være Hedeselskabets utrættelige Bestræbelser, bredt sig milevidt ud over Lyng og Sand og står nu som en alvorlig sejersbevidst Erobrer tryk og rolig i sin voksende Vælde, men med Erfaringer om, hvad hver Fodsbred Jord har kostet at indvinde af hvileløs Kamp mod Jordens Ahl, der bøjede Træets Rod og forhindrede det i at suge Næring, og Himlens Storme, der brusende fra Vest bøjede dets Krone og ubarmhjærtig sved dets unge Skud til Døde¹³⁾.

Da min Bedstefader kom dertil, var der imidlertid ikke en Pind, der afbrød den sørgelige Hedeensomhed i mange Miles Omkreds, og Præstegårdshaven repræsenteredes af to forkrøblede, knudrede Egetræer, som Vestenvinden havde tvunget til at stå i Vinkel, så de dannede Skærm

over en ensom Bænk, hvorfra man havde Udsigt over et Par frysende gamle Stikkelsbærbuske, et dødfødt Forsøg på en lille Blomsterrabat i det ene Hjørne og nogle Bede med Gulerødder og Kål, hvor Sandet var den mest fremherskende Bestanddel, og hvor Lyngen var så næsvis at

Hans Jacob Bøtcher.
1779—1855.
Sognepræst i Sevel 1836—1855.

Josine Thomasine Marie Kuhlmann.
1783—1839.
Pastor Hans Jacob Bøtchers Hustru.

stikke sine røde Klokker op midt i Havens Bede og Gange. Gården selv var et værdigt Sidestykke til Haven med sine faldefærdige Bindingsværksbygninger og sine mosgroede Stråtage, i hvilken Vinden så jævnlige store Huller, så de bare Lægter kom tilsyne, og selv Våningshuset var så usselt, at det allerede i min Bedstefaders Tid og selv efter den Tids Fordringer afgav en meget ringe Bolig, hvor der var så lavt til Loftet, at en nogenlunde velvoksen Mand nåede Bjælken med sit Hoved¹⁴). Dog trøstede han sig altid med, at Haderup var i Besiddelse af de tre vigtigste Fornødenheder for et

sundt Liv, frisk Luft, godt Brød og dejlig klart Kildevand, så han tilbragte nogle lykkelige År her med sin unge Hustru, og her blev min Fader født¹⁵). Han var dog ikke mere end 1½ År gammel, da Bedstefader forflyttedes til det nærliggende Kobberup og Feldingbjerg, der, om det end har en lidt venligere Beliggenhed, dog i høj Grad deler hele denne Egnssærpræg af Hedenaturens strænge – stundom barske – Skønhed. Her voksede han op og legede med sin yngre Søster¹⁶) og Broder¹⁷) nede ved den store Dam¹⁸), her gik han i Marken med den gamle Avlskarl Per Højslev¹⁹) og lyttede til, (når denne) fortalte hans Historier om, hvorledes han i sin Barndom ofte havde stillet sin Sult på de vildtvoksende Svampe på Marken, som han lærte at kende så godt som nogen Botaniker, og om hvorledes han nu med Årene var bleven så dygtig i Madlavning, at han, når Maren ikke var hjemme (han var Husmand, og Maren var hans Kone), selv kunde lave sin Middagsmad – nota bene, når den bestod af Spegeflask og Tykmælk, og her endelig tyggede Fader sin første latinske Grammatik oppe i Bedstefaders Studereværelse; denne var en stræng Lærer, og der vankede ikke så sjelden Knubs, både ved Lectierne og Violinspillet, men Fader var en opvakt og lærelysten Dræng, der gjorde sin Lærer Ære, da han trådte ind i Viborg lærde Skole i en Alder af 14½ År²⁰). Her oplevede han som de fleste andre Skoledrænge mange fornøjelige og mindeværdige Tildragelser, som han senere i Livet ofte gengav med stor Humor til megen Glæde for os og andre unge Tilhørere, der endnu befandt sig under Skolelivets Tvang og mente som enhver opvoksende Slægt, „at det måtte have været anderledes morsomt i Onkels Tid“, indtil de selv er blevet „Onkel“ og begejstrer en yngre Slægt med Fortællinger fra deres Skoletid. Iblandt Kammeraterne sluttede han sig nærmest til sine fremtidige Svogre, Friiserne fra Daugbjerg

Præstegård²¹), Richter²²), der senere blev Overlærer ved Holstebro Realskole, og med sin Hustru var vore sikre og kærkomne Feriegæster i den lange Årrække i Sevel, og endelig til S. Ankjær, den senere commanderende General over Jylland og Fyn, hvis trofaste Venskab skulde blive os af stedse mere uskatteilig Værdi i Årenes Løb²³). Dette Venskab fik dog først sin sikre Grundvold i Studenterdagene i København. De havde begge taget Attestats med bødste Character, og da Generalen dengang studerede Theologie ligesom Fader, faldt det naturligt, at de sluttede sig nærmere sammen og havde fælles Bopæl. Vilkårene var tarvelige i begges Hjem, og det kneb derfor ofte på de nødvendige Subsistensmidler; stor var Glæden da, når der indtraf en Sending hjemme fra Præstegården med „tør Kost“, såsom Pølser, røget Fårelår og Sødmælksost, men ofte kunde det hænde, at Forrådet slap for tidligt op, og de ikke vidste, hvor Aftensmåltidet skulde komme fra; så var Fader ubarmhærtig nok til at lade sin Ven i Stikken og „gøre Visit“ på Vajsenhusapoteket, hvor han altid blev vel modtaget hos hans Faders gamle Venner²⁴), og hvor der altid var „godt at være“. Ofte måtte de to Studenter selv ud at gøre deres tarvelige Indkøb, og én Aften stod netop særlig levende i deres Erindring. Da de ved Hjemkomsten fandt, at Smørret, som de havde købt i en nærliggende Kælder, dog var „vel galt“ selv for mindre velhavende Students just ikke forvante Ganer, og Ankjær, der var det mest coleriske Temperament, bandte på, at Madammen havde snydt dem og skulde blive nødt til at tage Smørret igen, stormede han, fulgt af Fader, der ikke havde fået Tid til at ombytte sine Morgensko med Støvler, afsted til Kælderen, medens Fader holdt sig udenfor for at se, hvorledes Historien spændte af. Ankjær foreholdt hende først meget høfligt det beklagelige i Fejltagelsen med det slette Smør, men da hun begyndte

at bruge Mund og tilsidst tilkaldte en mindre appetitlig udseende Sjøver som Smagsdommer, blev Ankjær så rasende, at Madammen, inden hun vidste et Ord af det, havde fået Smørret lige i Ansigtet, medens Ankjær tog Flugten efterfulgt af Sjøveren. Aldeles betuttet af den uventede Hurtighed, hvormed Scenen i Kælderen havde udviklet sig, satte Fader også i Løb, men faldt takket være Morgenskoene i det slibrige Føre og stak uheldigvis Benet ind ad en Kælderrude. Nu stimlede Folk sammen, en Vægter kom til, og da han fik Øje på Fader, der imidlertid var kommen på Benene og lod som ingenting, henvendte han sig, som naturligt var, til det nettede unge Menneske for om muligt at få Oplysninger om Gerningsmanden, men Fader vidste desværre ikke andet, end at han havde set en Person forsvinde om Hjørnet til Gaden derhenne, og medens Sværmen løb efter „Personen“, forsvandt Fader hurtigst muligt ind ad sin Gadedør, og snart sad han og Ankjær i Sofaen sammen og fik sig en befriende Latter ved Tanken om de skæbnesvangre Følger, som det ulykkelige Smør nær kunde have draget efter sig, men Brødet måtte de spise bart til Theen den Aften. På Grund af sine knappe Kår måtte Ankjær efter at have taget Philosophikum tage ud som Huslærer, og så mærkeligt føjede Skæbnen det, at han blev Lærer for den nuværende Krigsminister, hvis Fader ejede Thorupgård ved Viborg. Lige lidt anede den beskedne Huslærer og den blege alvorlige Dræng, hvilken militair Fremtid fuld af Glans og Hæder, der ventede dem, men da Ankjær vendte tilbage til København for at genoptage sine Studier, forknyt ved Tanken om de lange Udsigter, der vilde være for ham til at få noget Præstekald, rådede en af hans Venner ham til på Grund af hans særlige Anlæg for Mathematik at opgive Theologien og gå ind på den nyoprettede Højskole for Officerer, hvilken Vej der i det givne Øjeblik syntes at have gode Chancer.

Ankjær fulgte Rådet, meldte sig næste Dag ind på Højskolen, og denne hans forandrede Livsplan fjærnede hans og Faders Veje fra hinanden, så det varede en lang År-række, inden Vennerne atter mødtes og knyttede Ungdomsvenskabet påny.

Efter endt Embedseksamen blev Fader personnel Ca-

Antoinette Augusta Friis.
1817—1903.

Provst Petrus Johannes Bøtchers
Hustru.

Petrus Johannes Bøtcher.
1817—1893.

Kapellan i Sevel 1842—1847. Sogne-
præst samme Sted 1855—1886. Provst i
Hjerm-Ginding og Hammerum Herre-
der 1855—1886.

pellan hos Bedstefader, der imidlertid var bleven forflyttet til Sevel, hvor hans Syn i de senere År var aftaget i en sådan Grad, at han næsten var blind, og nogle År før sin Død mistede han ganske Synet. Mærkværdigt var det at se med hvilken Sjælskraft, den gamle Mand bar denne Prøvelse. Han var altid glad og langt mildere og lettere at omgås end i tidligere Tid, og når de andre af Husets Beboere forlængst var gået i Sæng, gik han op og ned ad Gulvet i Dagligstuen og sang sine Psalmer.

„For mig er det aldrig Nat“, sagde han, „og her, hvor jeg ved, hvor hver Stol og hvert Meubel står, går jeg ligeså sikkert, som hvis jeg kunde se“. Hans Hustru²⁵) døde kort efter, at Fader var bleven Capellan. Denne sørgede heftigt over sin fromme Moders Død, men trøstede sig dog snart efter ved sin „Rebecca“, idet han forlovede sig med den yngste Datter i Daugbjerg Præstegård. Min Moder var af Friis'ernes Slægt med de tre sorte Egern i Våbnet, og endnu i det nulevende Slægtled kan man genfinde den samme Ansigtstype som på Portraitterne af de ældste Stamfædre, den høje Pande, den fintbøjede skarpe Næse med de bevægelige Næsebor og de smalle tætsluttende Læber²⁶); dog lignede Moder måske nok så meget sin Moders Slægt, de Speitzere fra Sindinggård²⁷). Meget smuk skal hun have været i sin Ungdom, men det var af den zarte fine Skønhed, der taber sin Friskhed igennem en Moders og Husmoders tidt svære og anstrængende Liv, så min Moders Ansigt står aldrig for min Barneerindring som „ungt“, medens hun derimod endnu er en smuk gammel Kone med ungdommeligt Liv i Væsen og Tankesæt. I 8'te År var mine Forældre forlovede, da blev Fader udnævnt til Cateket i Holstebro, og Brylluppet stod 1848²⁸), just som hele Landet var opfyldt af den udbrudte Krig, og ingen havde Tid eller Ro til at tænke på Brudfærd, så Moder belavede sig på at drage alene fra sit Hjem i Viborg, hvor hendes Moder dengang boede som Enke, til Sevel, hvor Brylluppet skulde holdes af Hensyn til den gamle blinde Fader. Ingen turde vove at lade sine Heste og sin Vogn foretage længere Toure igennem Landet af Frygt for Tydskerne, så Moder kunde aldrig glemme, hvor glad bevæget hun var blevet ved Dagen før sin Afrejse at se sin Svoger og Søster, Præsteparret fra Aggersborg²⁹) på den anden Side Limfjorden komme kørende for at følge med hende til hendes Bryllup.

I et omtrent tomt Hus i den lille Cateketbolig opslog da de nygifte deres Bo. Meublerne kom ikke fra København før længe efter på Grund af de urolige Tider, men man havde heller ikke Tid at tænke meget på sig selv for de Begivenheder, der Slag i Slag afløste hverandre. Det var Frihedens Tid, der brød frem, og Fader var med sit livlige Temperament blandt de forreste og blev i Kraft af sin Intelligens og sin ejendommelige Evne til at vinde de jevnere Samfundslags Kærlighed og Tillid snart en af de politiske Førere for den lille Bys Borgere³⁰). Han sluttede sig særligt til den unge Districtslæge Gleerup³¹), blandt hvis Pigebørn vi senere vandt jævnaldrende Veninder, med hvem vi har en Del af vore gladeste Barndoms- og Ungdomsminder fælles, og i hvis Hus vi altid senere som Gæster fra Sevel Præstegård blev modtagne med jublende Glæde af de Unge og med åbne Hjærter af de Gamle, så det blev os som et andet Hjem igennem Årene.

Selvfølgelig er mine Erindringer fra mine 4 første Leveår i den lille Købstad ikke mange eller klare. En af de større Begivenheder, som indtraf mod Slutningen af vort Ophold der, var, at min ældste Søster og jeg frekventerede et Dansekursus for Børn. Egen(t)lig havde jeg jo ikke nået en dertil passende Alder, men Moder mente, at det var hyggeligt for de to små Søstre at følges ad der, som vi i det hele taget altid sås Hånd i Hånd overalt, og at der vel nok kunde hænge lidt ved af den ydre Politur og Anstand, selv om man kun var fire År. Det viste sig da også, at hun ikke havde taget Fejl i denne Anskuelse, ti jeg var snart den gamle Danselærers erklærede Yndling på Grund af den store Samvittighedsfuldhed og Alvor, hvormed jeg udførte alle „Positionerne“, stod på Tåspidsen, drejede rundt tilhøjre og tilvenstre o. s. v., hvad der naturligvis klædte min lille buttede Person pudsigt. En lille jævnaldrende Dræng, med hvem jeg som Regel blev parret sammen i Dansen, var ikke

så heldig at vinde den strænge Lærer i samme Grad, og jeg følte mig meget ubehagelig berørt ved at se Danse-læreren Hr. Bay³²⁾ gnidende på sin Violin stadigt følgende efter os i Dansen for at have sin særlige Opmærksomhed henvendt på min Cavaliers Forsyndelser mod Danse-reglerne. Det endte da gerne med, at han blev regaleret med et Ørefigen, der bragte ham til at rulle langt hen ad Gulvet, medens hans ulykkelige lille Dame stod ganske flou alene tilbage midt i Salen. Men selv mine Begunstigelser fremfor de andre Børn kunde undertiden genere mig. Jeg husker således, at jeg en Aften som Udmærkelse for mine nydelige Menuettrin fik Lov til selv at udkåre mig den Cavalir, jeg allerhelst vilde danse med. Jeg havde desværre i Stilhed forelsket mig i en af de allerstørste Drænge, uden at denne havde mindste Anelse om, hvilke Følelser han indgød mit unge Hjærte, og da jeg aldrig har været af disse lykkelige, der straks behersker den givne Situation, begyndte jeg med Hjærtebanken at søge hele Salen igennem for at finde min udkårede Ridder. Dette må formoden(t)lig have taget længere Tid end strængt nødvendigt, ti pludseligt bliver jeg standset i min grundige Søgen ved Danselærerens Tilråd: „Men hvad i Alverden går min Kæreste No 1 der og sjokker efter?“, og så lidt var jeg vant til det mindste bebrej-dende Ord, at jeg i min højst befippede Tilstand foer lige hen og nejede for den mest klodsede og grimmeste af alle de store Drænge, og det kan nok være, at jeg blev frygtelig drillet med, at jeg havde været så længe om at finde Niels Iversen³³⁾ med hans ildrøde Paryk, der dog skinnede tilstrækkeligt igennem hele Salen. I min pinlige Forlegenhed betroede jeg en af de større Piger, hvorledes Sagen forholdt sig, men da hun var tro-løs nok til straks i min Nærværelse at fortælle mit Hjærtes Genstand, at jeg sværmede for ham, blev det først rent galt, og hver Gang han siden nærmede sig, løb jeg

langt bort og ønskede, at jeg kunde have skjult mig i et Musehul af Skamfuldhed over, at han kendte mit unge Hjertes Hemmelighed.

Jeg husker også, at den gamle blinde Bedstefader undertiden kom til Byen og besøgte os. Fader gik da op til Posthuset for at modtage ham, når han steg ud af Dilligencen, men ved Vinduet hjemme havde vi Børn allerede stået og ventet i glad Spænding på det Øjeblik, da Dilligencen rullede forbi, ti Bedstefader havde altid på Fornemmelsen, når de nåede Kateketboligen, så nikkede og vinkede han ud af Ruden, og vi råbte jublende: „Goddag, Bedstefader!“ Han, der havde været en meget stræng Fader imod sine egne Børn, elskede os ømt og kunde aldrig tåle, at vi fik Skænd. En Dag ved Middagsbordet, da jeg således vægrede mig ved at spise det mørke Skind af en Rødspætte, irettesatte Moder mig, og da det ikke hjalp, sagde hun: „Så læs din Bordbøn og gå fra Bordet, mit Barn, ti når du ikke kan spise din Fisk, kan du jo heller ingen Sødsuppe spise“, skønt Sødsuppe var min Livret. Jeg adlød naturligvis, foldede mine Hænder og sagde, som jeg plejede: „Gud ske Lov og Tak for Mad“, hvorefter jeg mismodigt satte mig hen på min Skammel. Min Bedstefader, der vidste, at den lille Stivnakke gik sulten fra Bordet, havde Øjnene fulde af Tårer og bad for Synderen for denne ene Gang. Med den største Tålmodighed tog han Del i vore barnlige Lege og fandt sig i, at vi satte ham som Hest hen i en eller anden Krog med Pålæg om, at han skulde blive stående i Stalden, til vi hentede ham, og da Fader en Dag fandt ham således stående i Forstuen og sagde: „Men, kære Fader, hvorfor står du dog herude?“ sagde han, (idet) det atter var mig, der var Synderen: „Amalia har sat mig herud som Hest, og jeg nænnede ikke at gå herfra, før hun hentede mig, men hun har vist rent glemt mig“. Han døde af Apopleksi. En Aften i April Måned havde han

hjemme i Præstegården spist til Aften sammen med Capellanen, der var en Søstersøn af ham og gift med hans Datter³⁴). Han havde været oprømt og munter som sædvanligt og gik ind i sit Soveværelse for at hente noget. Da det varede længe, inden han kom igen, vilde Capellanen se efter ham, men kunde ikke få Døren op. Han var falden bevidstløs om indenfor den og døde kort efter, at man havde bragt ham tilsængs³⁵). Der var jo straks gået Ilbud efter Lægen, men der var 3 Mil til den nærmeste By. Fader og Moder var just i Selskab hos Doctor Gleerups, da Vognen holdt for Døren. Fader og Doctoren tog straks afsted, men kom som sagt for sent. Moder fulgte efter så snart som muligt med os Børn, og jeg så Bedstefader ligge i sin Kiste i den lange, sorte Præstekjole med Fløjelskalotten på de hvide Hår, Øjnene lukkede og Hænderne foldede over Brystet. Jeg syntes, det var så naturligt, at han lå og sov der for først at vågne op i Himlen, og Døden gjorde intet uhyggeligt Indtryk på min Barnesjæl. Men Begravelsesdagen blev min Søster og jeg tidligt om Morgenen sendt ned til den nærliggende Proprietairgård³⁶), og da vi herfra siddende ved Vinduet hørte Kirkeklokkerne begynde at ringe og sende deres vemodige Toner igennem den klare Forårsluft ned til vore lyttende Øren, så forstod vi dunkelt, hvad det vilde sige – at det var Dødklokkerne, der tonede over den kære gamle Bedstefader, og vi hulkede om Kap og syntes, det var grusomt af Fader og Moder at sende os bort, for at vi ikke skulde se, hvad man gjorde med den rare, døde Bedstefader. Det måtte sikkert være noget slemt, for Fader og Moder havde begge set så bedrøvede og forgrædte ud om Morgenen, og de havde dog sagt til os, da han var død, at vi skulde ikke græde, men være glade over, at Bedstefader nu var i Himlen hos Gud og alle Englene og nu havde fået sit Syn igen og kunde se os allesammen hernede.

Fader søgte nu det ledige Embede, skønt det egen(t)-lig var større, end at han i sin unge Alder kunde håbe at få det. Hans Provst³⁷⁾ havde imidlertid fattet megen Godhed og Interesse for ham og constituerede ham som Provst, hvergang han selv lå inde i Rigsdagen. Da han nu just selv var kaldet til et større Embede, foreslog han Fader til sin Eftermand som Provst, og man fandt det da rimeligt at give ham et godt Embede, hvor han kunde føle sig tilfreds i en længere Arrække, samtidig med at man opfyldte Menighedens Ønske om at få deres gamle Præsts Søn til Sjælesørger. Således gik det da til, at Bladene samtidigt bragte Faders Udnævnelse til Præst i Sevel og Provst for Hjerm, Ginding og Hammerum Herreder³⁸⁾, og da man troede at fornøje min Søster Marie³⁹⁾ med at læse denne lange Udnævnelse op for hende, brød hun i Stedet for ud i Gråd, og i fuldstændig Misforståelse af den ualmindelig heldige Situation hulkede hun: „Skal Fader nu også prædike i Hammerum Herred?“

Det var således af min Faders Søster, „Tante Lise“, og hendes Mand, at vi blev modtagne, da vi som den nye Præstefamilie drog ind i Sevel Præstegård hin Decemberaften 1856⁴⁰⁾. Kort efter blev min Onkel Kuhlman Hjælpepræst i Grimstrup, hvor han drog ned med sin Hustru, medens vi indstallerede os i Præstegården, som Fader overtog med dens Creaturbesætning og Inventarium efter sin Fader.

Præstegården⁴¹⁾ bestod af fire lange, lave Længer, af hvilke kun Laden og Kostalden var sammenbyggede. Efter gammel Skik havde man bygget på det ujevne Jordsmon, lige som det bædst kunde falde, og Laden, der var den sydligste, så ud, som den var sunken i Knæ på Midten. Imellem den og Hestestalden, der med sine røde Mursten dannede en Modsætning til de andre hvidkalkede Udhuse, der bestod af Ler og Bindingsværk, var Indkørslen eller Gårdsledet, og lige overfor Laden lå det

lange, hvide Våningshus med de små blåmalede Vinduer, i hvilke Ruderne var forbrændte af Solen, (med) den brede Indgangsdør på Midten og i den østre Ende Bryggersdøren, hvis øverste Del dannede en Luge til at åbnes og lukkes efter Behag, når den nederste Dør var lukket. Når man trådte ind ad Gadedøren, stod man i en lang, bred Corridor, ved hvis ene Ende Faders Contoir lå, og ved hvis anden Ende en Dør førte ind til den store Dagligstue med sit Bjælkeloft og sine fire Vinduer, to til hver Side, så man havde Udsigt både til Gård og Have. Imellem de to Døre, der førte ind til Soveværelset og ud til den før omtalte Køkkengang, stod den gammeldags Bilæggerovn på sine høje Ben med et stort åbent Rum i Midten, hvor Tallerkener og Fade kunde holdes varme. I Kakkellovnsdøren var anbragt en Låge, der kunde åbnes og lukkes som Ventil, og herigennem kunde man da ret se Ildens knitrende, flammende Leg med Tørvene, som den grådigt fortærede. Ofte har jeg siddet foran den i Mørkningen og lyttet til dens lystige Buldren og Bragen, medens jeg fortabte mig i Beskuelsen af de phantastiske Skikkelser, der formedes, funkledede og atter svandt for at give Plads for andre inde i det flammende Bål. Under Vinduerne til Gården stod to Forhøjninger, og på den ene af disse Moders Sybord og Stol, medens den anden, der var indrettet med Skuffer i, var overladt os Børn til fri Afbenyttelse med vort Legetøj. Imellem Vinduerne ud til Haven stod Sofaen med det runde Bord foran. Fra Dagligstuen førte en Dør til Havestuen, der var udstyret med de bedste Meubler og Tæpper, og som kun blev opvarmet om Søndagen, og når der kom Fremmede. Dagligstuen derimod tjente også som Spisestue, og Morgentheen og Kaffen serveredes da for det meste på det brunmalede Klappbord imellem Vinduerne ud mod Gården.

Fra de åbne Havedøre gik man dengang ned igennem

en Bøgeallè, der førte til et Lysthus under to høje, kraftige Bøgetræer, Havens Pryd og Stolthed, ti også her rasede Vestenvinden i sin Vælde og bøjede alle Trærnes Kroner mod Øst, og om det så var de to stolte Bøge, så var de som klippede foroven med en Sax i en skarp, skrå Linie fra Vest opad mod Øst. Af Frugttræer ejede Haven kun nogle enkelte, der allerede var gamle og efterhånden gik ud, og de unge, som min Fader lod plante, blev aldrig ret til noget. De overskyggedes for meget af de kraftige, gamle Løvtræer, og navnlig havde Fader altid et stort majestætisk Asketræ mistænkt for at suge hele Jordbundens Kraft fra Frugttræer og Buske, men vi bad altid enstemmigt for dets Liv, det syntes os Synd på disse så barske Egne at ofre Løvtræerne for at skaffe sig lidt Frugt, som man dog kunde få alligevel ved Indkøb fra bedre stillede Frugtegne. Hele Havens Udstrækning beløb sig næppe til mere end en Td. Land, da dens naturlige Beliggenhed kun muliggjorde en Udvidelse mod Øst, hvor Fader som practisk Landmand ikke vilde ofre Engene til Havebrug, men fra Bænken under de store Elmetræer havde man den skønneste Udsigt ned over Enge og Marker med Gårde og Huse spredt over det bølgeformige Terrain mellem Kæmpehøje og levende Hegn, med de tre Søer⁴²), der som et glimtende Perlebånd slyngede sig ind imellem Bakkerne og på den anden Side begrænsedes af det mørke lyngklædte Højland, der fortonede sig blåligt mod Horizonten. Det mørkegrønne Egepurl, der dækkede det på lange Strækninger, gav det i Frastand Udseende af endnu at være beklædt med store, tause Skove som fordum, og de gule Sandveje skinnede frem som lysende Spor, der førte ind i det ubekendte Fjærne, hvor Øjet tabte dem af Syne mellem Bakketoppene, men hvor talrige hvide Kirketårne, snart nærmere, snart fjernere, som små lysende Prikker betegnede Stæderne, hvor de fattige Hedelandsbyer flokkede deres lave Stråtage om deres

gamle ærværdige Guds Hus. Næsten alle Landsbykirkerne på disse Egne havde høje anselige Tårne, kun ganske enkeltvis træffer man en kullet Kirke. Nord for Haven lå i et Bøsseskuds Afstand det store Præstegårdskrat, der med (sine) åbne, grønklædte Engstrækninger imellem væsentlig bestod af Hassel, Elm og Eg med en yppig Skovbund af Bregner, Blåbær, Enebær, Lillieconvaller og Anemoner, og med lignende Kratstrækninger, mindre og større, var alle de omliggende Marker bestrøet i meget vid Omkreds, så man kunde have troet sig hensat i en dejlig Skovegn, når man fra Udkanten af Præstegårdskrattet så sig omgivet af Skov til alle Sider, hvis ikke Stammerne havde været så lave og Kronerne så forkrøblede, hvis ikke det forvitrede Egepurl med Porsen og Enebærrisene iblandt havde vidnet om en Herlighed, som havde været i henfarne Tider, men hvoraf nu kun en svag Rest stod tilbage, bevarende i sit Forfald den male riske, betagende Skønhed, der altid hviler over Ruiner af fordums Storhed.

Og så Dig, Du gamle ærværdige Kirke⁴³), med Dit brede, hvide Tårn hvilende på sin Granitsokkel, hævende Dig højt over Landsbyens Tage og Træer oppe på Bakken med den venlige, løvomsuste Kirkegård om Din Fod. Fra hvilken Kant man end kom til Landsbyen, så sendte Du én den første Hilsen fra det Fjærne, når man kom kørende igennem de vidtstrakte øde Heder, der på alle Sider omgav denne lille fortryllende Plet og smilende Oase, når Hjulene knirkende og knagende skar igennem de tunge Sandveje, og Hestene mødige og trætte sled i det ringlende Seletøj, medens Hovederne nikkede i Tact med Hovenes langsomme Skridtgang, når Vognens Passagerer, trætte og ømme i Lemmerne af den umagelige tvungne Stilling under den lange Stillesidden og søvnige af Vognens skuntende Skumplen og Støden, omsider nikkede om Kap med de ludende Hestehoveder, – da – ved

en Omdrejning af Vejen, eller når Bakketoppen hist-henne var nået, steg Du pludselig frem for Blikket – langt forude tonende frem mod den blå Himmel, og når Fader da vendte sig om på Sædet (han kørte gerne selv Hestene) og sagde: „Så Børn, nu kan vi se Sevel Kirke!“, så var det, som om al Søvn og Træthed svandt ved at se Hjemmet vinke i det Fjærne, og selv Hestene spidsede Ørene, vrinskede og satte i med ny Fart, for de to Røde var lige så kloge som Mennesker og kendte nøje hver Vej og Sti, der førte til Familiens forskellige Omgangsvener – skulde de så ikke kende Sevel Kirke og vide, at i Nærheden af den ventede den lune Præstegårds Stald og det gode Foder, de havde fortjent efter Rejsens Besværligheder.

Hvor ofte vi end således i de mange År vendte hjem og så Kirken først dukke frem i det Fjærne – aldrig undlod det skønne Syn at udøve sin Virkning, og der var gerne en eller anden, der uvilkårlig udbrød: „Nej, hvor skønt det dog er idag – se hvilken Belysning – så smukt er dog intet andet Sted i Verden!“ Og endnu den Dag idag synes jeg næsten, at intet Sted i Verden er så smukt, hvergang jeg ser Sevel Kirke stige frem for min Tanke som et Fata Morgana over den mørke Hede. Med sine Fløje glimtende i den rene Luft lå den højt på Bakken i majestætisk, drømmende Ro, skuende vidt ud over Landskabet med sine fire Glamhuller, gennem hvis Åbning den malmfulde store Klokke sendte sine dybe vemodige Toner ud over Eggen for at hilse Guds Sol ved dens Opgang eller Nedgang, og altid lød de, som om de kaldte: Komme til mig alle I, som ere trætte og besværede – komme – komme!

Om dens Fod den venlige Landsby med sine mange Haver og grønne Hegn, frugtbare Agre og bølgende Kornmarker ind imellem de toppede Kæmpehøje og det stærkt bakkede Terrain, der på sine Steder tegner sig i

dristige, maleriske Conturer mod Horizonten, medens dybt nede mellem de mørke Lyngskrænter Flyndersøens Vand bugter sig som en bred Flod, der synes at fortsætte i dens Afløb, Hellesø og Stubbergårdssø⁴⁴), og hist nede på den høje Pynt, der skyder sig ud omgivet af Ladegårdssøens dybe blå Vande, hæver sig den gamle, hvide Klosterbygning, den sidste Rest af Stubbergårds Nonnekloster⁴⁵). Endnu kort forinden vi flyttede til Sevel, havde den været beboet af Ejeren, men da den lå langt fra alle andre menneskelige Boliger, næsten utilgængelig ad de sandede, ensporede Markveje og dertil havde en uheldig Beliggenhed for Gårdens Drift, byggede Ejeren „den ny Gård“ inde i Hulvejen en Fjerdingvej længere op mod Landsbyen, hvor den kom til at ligge umiddelbart ved den mest fortryllende lille Skovkløft⁴⁶), man kunde tænke sig, forbausende enhver Fremmed, man førte ind under dens Løvtag, og i den senere Tid, da Communicationsmidlerne tillod Folk fra fjernere Egne at gøre Bekendtskab med denne lille, forunderlig yndige Plet af vestjydsk Skovnatur, berømt for sin ejendommelige Vegetation, sin ypperlige Skovbund og sine maleriske Formationer.

„Den gamle Gård“ eller „Gammelgården“ stod så nogle År endnu, trodsende Tidens Tand med sine tykke Klostermure. Et Par af Gårdens Folk boede der og røgtede Creaturerne. I den hvælvede Kryptkirke var Mælkestue og Forråds-kælder, og endnu tog man derned fra ny Stubbergård og bagte Brød i den store Ovn, da man manglede en sådan i det nye uanselige Våningshus, der fra Begyndelsen af havde været opført til Kostald. Det varede dog ikke længe, før man fandt denne Ordning for ubekvem. Man arrangerede sig på at kunne undvære „Gammelgården“, og omsider lod Ejeren den nedrive. Klostermurene gjorde Modstand. Man havde ondt ved at få Bugt med dem, men hvad Tidens Tand ikke havde formået at be-

sejre, det besejrede den nye Tids Radicalisme. De tykke Mure sank i Grus. Det gamle Klosterarchiv spredtes bogstaveligt for alle Vinde og fløj over Markerne med det sidste Pust fra Middelalderens Poesi, og Kælderens stak sine nøgne Hvælvinger op over den sorte Jord. En senere Ejer var så medlidende at lade mure et Skur op over dem for at bevare dem mod Forfald, og således ligger Klosterruinen nu den Dag idag som et melankolsk Gravmæle over det gamle Stubberkloster med sine syv Gange syv Herligheder⁴⁷). Et fattigt Skur mellem gamle, knudrede Ege- og Piletræer, der dypper deres hængende Grene i Søens Vande og nikker over til Egepurlet på de høje Hedeskrænter på Søens anden Bred, som vilde de sige: Husker Du – husker Du –.

(Fortsættelse følger).

NOTER OG HENVISNINGER

- 1) 1855.
- 2) Holstebro.
- 3) Kristen Sørensen, f. i Neder Pilgaard i Sevel 16/6 1815. Avlskarl i Sevel Pgd. 1844–1856.
- 4) Trine = Katrine Elisabeth Gramstrup, f. paa Kærgaardsholm 13/9 1838, konf. i Sevel 3/4 1853. Husjomfru i Sevel Pgd. 1855. Hendes Broder, Proprietær Niels Gramstrup (f. paa Kærgaardsholm 21/5 1831) til Lervanggaard i Ølstrup Sogn, blev gift i Sevel 13/12 1854 med Johanne Christine Algreen (f. i Randers 5/7 1827), Datter af Farver Peder Hartvig Algreen og Hustru Jochumine Frederikke Kuhlmann og Søsterdatter af Pastor Hans Jacob Bøtchers Hustru, Josine Thomasine Marie Kuhlmann. Farver Algreen flyttede fra Randers til Viborg, og i hans Hus fik Pastor H. J. Bøtchers Søn, Petrus Johannes Bøtcher, sit Ophold, da han efter sin Konfirmation i Kobberup 10/4 1834 den paafølgende Sommer kom i Viborg lærde Skole. Efter Pastor H. J. Bøtchers Hustru, J. T. M. Kuhlmanns Død i Sevel 28/8 1839 tog J. F. Kuhlmann med Datteren J. C. Algreen Ophold i Sevel Pgd., medens Farver P. H. Algreen tog Ophold i Aarhus. J. C. Algreen blev konf. i Sevel 3/4 1842. Moderen, J. F. Kuhlmann, døde i Sevel Pgd. 4/7 1852. På hendes Grav paa Sevel Kirkegaard sættes et Jernkors med den ejendommelige Indskrift: „Graven skjænker uden Glimmer Fred“, der rimeligvis hentydede til hendes tragiske Livsskæbne.

- 5) Stine = Elisabeth Kirstine Bøtcher, f. i Kopperup Pgd. 1/12 1818, Datter af Pastor H. J. Bøtcher og Hustru J. T. M. Kuhlmann. Hun blev 17/8 1853 gift i Sevel med sin Fætter, Carl Herman Gustav Alexis Kuhlmann, f. i Køge 14/11 1819 som Søn af cand. jur. Johan Anton Braem Kuhlmann og Hustru Helene Caroline Jacobsen. C. H. G. A. Kuhlmann blev cand. theol. 1847, og efter Fætteren, Kapellan P. J. Bøtchers Afsked med Sevel Menighed 1848 blev C. H. G. A. Kuhlmann hans Efterfølger og fortsatte efter Svigerfaderen, Pastor H. J. Bøtchers Død 21/4 1855 i dette embede, indtil P. J. Bøtcher s. A. overtog Sognepræsteembedet i Sevel. C. H. G. A. Kuhlmann var derpaa Hjelpepræst i Grimstrup 1856–1858, Sognepræst i Nordby paa Fanø 1858–1867, do. i Borbjerg 1867–1898. Han og hans Hustru døde henholdsvis i Borbjerg 1904 og 1894.
- 6) Onkel = C. H. G. A. Kuhlmann. Se Note 5.
- 7) Farfaderen = Hans Jacob Bøtcher, f. paa Lydumgaard, hjødt., fremst. i Lydum Kirke 17/12 1779, Søn af Forpagter Peder Johannes Bøtcher og Hustru Elisabeth Kirstine Kruse. Cand. theol. m. Laud. 1806, Lærer ved Skolelærerseminariet i Brøndbyvester 1808–1815, Sognepræst i Haderup 1815–1818, do. i Kopperup 1818–1836, hvorfra han kom til Sevel. Gift i Selde 20/10 1815 med J. T. M. Kuhlmann, f. i Viborg 3/5 1783, Datter af Kapellan Christian Kuhlmann og Hustru Johanne Lucie Schatt (død i Sevel 14/2 1841).
- 8) Tipoldefar = Jeppe Bøtcher („Jep Butcher“), der i en Alder af ca. 28 Aar 1730 blev kaldet til Degn i Tranderup paa Ærø, hvor han døde 1769 (begr. 25/9 d. A.). Gift 22/1 1744 i Rise paa Ærø med Sophia Margaretha Groth, Datter af Tingskriver Jens Johansen Groth og Hustru Anna Cathrine Rabe i Marstal. Hun døde i Tranderup 1779 (begr. 7/8 d. A.).
- 9) Petrus Johannes Bøtcher nedstammede *ikke* fra Anna Coldbjørnsen (f. 1667, d. 1736), men P. J. Bøtchers Tiptipoldefader, Lektor theol. Melchior Ramus (f. 1646, d. 1693) i Trondhjem, var Broder til Anna Coldbjørnsens Mand, Pastor Jonas Ramus (f. 1649, d. 1718) i Norderhov i Ringerike. Da M. Ramus døde, kom Sønnen Joachim Frederik Ramus, P. J. Bøtchers Tipoldefader, senere i Huset hos Farbroderen i Norderhov Pdg., hvorved Anna Coldbjørnsen blev hans Plejemoder, hvilket kan være Aarsag til den forkerte Slægtstradition.
- 10) Peder Johannes Bøtcher, f. i Tranderup paa Ærø 1752, død i Kopperup 13/5 1836. Han blev 16/10 1778 gift i Lange-skov (Nørvang Herred) med Elisabeth Kirstine Kruse, f. paa Hvolgaard 1755 (døbt 17/10 d. A.), Datter af Kommerceraad Hans Jacobsen Kruse og Hustru Elisabeth Marie Winding. P. J. Bøtcher var 1779 Forpagter af Lydumgaard, som han sammen med Svogeren Hans Hansen Kruse købte 1781. I 1785 boede han i Klostermølle (Vorladegaard Sogn) og ejede 1791–1795 Rosborggaard i Mønsted Sogn. (Jvf. Skivebogen 1965, Pag. 93–94). Med en

- kort Afbrydelse i 1817 beklædte han 1802–1821 Stillingen som Konsumptionsinspektør i Viborg, hvor hans Hustru paa døde 29/4 1817. Efter P. J. Bøtchers Død tog Sønnen, Pastor H. J. Bøtcher, sin omtalte Morbroder H. H. Kruses Søn, Hans Vilhelm Kruse, der var ugift og Almissem i Varde, til sig, indtil denne døde i Sevel Præstegaard 31/1 1846, 65 Aar gammel.
- 11) Ikke „16 Aar“, men 7 Aar. Se Note 7.
  - 12) Haderuppræsten Mag. Peder Frederiksen Kragelund skrev i en Indberetning af 2/1 1708 til Danske Kancelli: „Egner er en af de verste udi Nørre Jüdüland“. Før Grove Sogn 1/11 1893 blev udskilt, var Haderup Sogn paa 32267 Tdr. Land, medens Dronninglund Sogn havde 33795 Tdr. Land.
  - 13) I 1827 overtog Staten 5 Bøndergaarde i Haderup Sogn for Skatterestancer, og paa disses Arealer begyndtes 1828 Beplantning af Nordre Feldborg Plantage, der i det væsentligste var tilendebragt 1833. Søndre Feldborg Plantage blev plantet 1836–1849, medens „Det danske Hedeselskab“ først blev stiftet 28/3 1866.
  - 14) Haderup Pgd. brændte 3/7 1719, hvorved Pastor P. F. Kragelund mistede alt sit Bohave og alle sine Bøger. Endnu i 1725 boede han i Vestergaard i Haderup (Viborg Landsting 25/7 1725), der længe havde været Haderuppræsternes Anneksgaard. Man tør da slutte, at den Præstegaard i Haderup, som Pastor H. J. Bøtcher flyttede ind i 1815, tidligst har været bygget 1725.
  - 15) Petrus Johannes Bøtcher blev født i Haderup Pgd. 7/2 1817 og hjdbt. Dagen efter. Ved Fremst. i Haderup Kirke 17/4 s. A. blev han baaret af Mormoderen Johanne Lucie Schatt (se Note 7), der fra 10/6 1814 var Enke efter Sognepræst Christian Kuhlmann i Selde, og som opholdt sig hos Datteren og Svigersønnen i Haderup Pgd. Farfaderen Peder Johannes Bøtcher fra Viborg sammen med Løjtnant Gottlieb Ernst Philip Mylius (gift med Pastor H. J. Bøtchers Søster, Anne Kirstine Bøtcher) fra Aalborg stod Fadder.
  - 16) Elisabeth Kirstine Bøtcher. Se Note 5.
  - 17) P. J. Bøtchers Broder var Eiler Christian Bjarke Bøtcher, f. i Kobberup 16/8 1822, død i Borbjerg 1897. Efter sin Konfirmation i Sevel 2/4 1837 var han Landvæsenselev i Tørring Sogn (Vrads Herred) og nævnes 1842 som Avlsbestyrer i Sevel Pgd. Han blev 23/2 1848 gift i Sevel med Mariane Christensdatter, f. i Vestergaard i Sevel 8/1 1826, der døde i Borbjerg 1896. Efterkommere lever i Hvejsel Sogn ved Vejle.
  - 18) Den store Dam = det lave Terræn mellem Kobberup Pgd. og den i 1869–1870 udtørrede Tastum Sø.
  - 19) Per Højslev = Peder Christensen, hvis første Hustru, Anne Cathrine Christensdatter, døde i Grovegaard i Haderup Sogn 22/4 1819. Han var Tjenestekarl i Kobberup Pgd., da han 12/12 1835 ægtede Indsieder Maren Simonsdatter i Søby, hvor han døde som Husmand 13/10 1868, 81 Aar gammel.

- 20) Viborg lærde Skoles Rektor var paa den Tid den meget selskabelige Lejlighedsdigter Frederik Deichmann Hasselbalch.
- 21) „Friiserne fra Daugbjerg Præstegaard“ = Diderik Johannes Friisenberg Friis (f. 29/12 1814) og Immanuel Friis (f. 3/6 1819), begge Sønner af Sognepræst Christian Michael Rottbøll Friis og Hustru Anne Margrethe Speitzer i Daugbjerg Pgd.
- 22) Frantz Richter af østrigsk Slægt, f. i Holstebro 18/5 1813 og død smst. 23/8 1890. Gift 27/6 1851 i Holstebro med Kirstine Marie Jacobsen, f. i Nykøbing Mors 28/6 1813, død i Holstebro 17/1 1890.
- 23) Stephan Ankjær, f. i Horsens 5/1 1820, d. i København 24/7 1892. Han var 1840 Huslærer paa Taarupgaard for Gods-ejer Lorens F. Bahnson og Hustru Henriette Jespersens Søn, Jesper Jespersen Bahnson, der 18/11 1827 var født paa Taarupgaard, som Faderen havde købt af Staten 1824. Stephan Ankjær raadede senere sin tidligere Elev til at gaa Officersvejen, som han selv havde gjort. Ankjær blev 25/11 1874 General og Chef for 1. jydsk Brigade, og efter mange Aars Adskillelse mødtes han og Provst P. J. Bøtcher en Gang under de store aarlige Lejrsamlinger ved Hald, der afholdtes i Aarene 1868–1880, og her blev Ungdomsvenskabet opfrisket. Generalen med sine 3 Sønner, William, Harald og Haldur Ankjær, hvis Moder, Sara Bernhardine Devold, var død paa Frederiksberg 25/6 1861, kom derefter særdeles meget til Sevel Pgd. i Paaske- og Sommerferierne. Efter Jesper Jespersen Bahnsons Udnævnelse 12/9 1884 til Krigsminister i Ministeriet Estrup, blev Stephan Ankjær 31/1 1885 forfremmet til Generaløjtnant og kommanderende General for 2. Generalkommandodistrikt, i hvilken Stilling han tog sin Afsked 15/10 1888.
- 24) „Hans Faders gamle Venner“ var tillige Slægtninger af Familien Bøtcher. Apotheker Jens Peter Groth, der var Indehaver af Vajsenhusapotheket fra 1811 til sin Død 1832, var født i Svendborg 20/6 1785 som Søn af Told- og Konsumptionsinspektør Simon Peter Groth, der var Broder til Degnen Jeppe Bøtchers Hustru, Sophia Margaretha Groth i Tranderup paa Ærø. (Jvf. Note 8). Da Student P. J. Bøtcher i 1835 kom fra Viborg til København, var det Apotheker J. P. Groths Enke, Kathrine Marie Magdalene Ahrens og hendes Sønner, han besøgte. Af disse blev Simon Peter Groth (f. i København 5/11 1813) Præst i Naur-Sir fra 1855 til 1873, hvorefter han blev forflyttet til Holstebro, medens Broderen, cand. pharm. Johan Daniel Herholdt Groth (f. i København 1815), 12/3 1840 overtog Vajsenhusapotheket.
- 25) Josine Thomasine Marie Kuhlmann (døbt i Viborg 23/5 1783). Se Note 4. Da hun døde i Sevel 28/8 1839, var hun saaledes ikke levende, da Sønnen Petrus Johannes Bøtcher 12/8 1842 blev Faderens Kapellan smst.

- 26) Den af Fru Amalia Lange paastaaede Lighed mellem „det nulevende Slægtled“ og „Friisernes Slægt med de tre sorte Egern i Våbnet“ kan ikke skyldes Slægtskab, da Slægten Friis i Daugbjerg Pgd. ikke nedstammede fra denne eller nogen anden adelig Slægt Friis, men derimod hørte til Slægten Friis fra Lundgaard (Gammelstrup Sogn), blandt hvis Stamfædre var Niels Hansen Griisbech fra Vejrup Sogn (Gørding Herred), der 25/8 1583 i Ribe ægtede Christen Friis' Enke, Kirsten Christensdatter, og hvis Sønner antog Navnet Friis efter deres Moders første Mand. Jvf. H. Friis-Petersen: Familien Friis fra Ribe gennem 400 Aar. 1949.
- 27) Antoinette Augusta Friis' Moder, Anne Margrethe Speitzer, var født paa Sindinggaard 19/7 1781 som Datter af Proprietær Anders Christensen Speitzer og Hustru Marie Kirstine Singstoch. Hun blev 6/11 1807 gift i Sinding med Kapellan Christian Michael Rottbøll Friis, der 1809–1810 var Præst i Vildbjerg-Timring. Efter Mandens Død i Daugbjerg 5/3 1843 flyttede hun til Viborg, hvor hun døde 29/3 1858.
- 28) Efter Lysning i Viborg Domkirke og med Tilladelse af Stiftprovst Ursin i Viborg blev P. J. Bøtcher den 10/5 1848 gift i Sevel med A. A. Friis.
- 29) „Præsteparret fra Aggersborg“ var Antoinette Augusta Friis' ældre Søster, Amalie Marie Friis (f. paa Sindinggaard, hjdbt., fremst. i Sinding Kirke 15/12 1809), der 31/1 1842 havde ægtet Sognepræst Andreas Holm i Aggersborg. Han døde 1853, medens hun levede til 9/5 1886.
- 30) P. J. Bøtcher var yderst konservativ og gik med Liv og Sjæl op i Tidens politiske Rørelser. Allerede som Præst i Mejrup og Kateket i Holstebro lod han sig opstille som de konservatives Kandidat i Ringkøbing Amts 3. Valgkreds (Holstebrokredsen) ved Folketingsvalget 27/5 1853. Modkandidaten var Venstremanden Gdr. A. Vestergaard, Struer, der, takket være sin Hældning mod de konservative, blev valgt med 559 Stemmer mod Bøtchers 300 stemmer. Under de vanskelige politiske Forhold i Begyndelsen af 1864 sammenkaldte Provst Bøtcher sammen med Dr. M. Glerup m. fl. i Holstebro til et Møde i Holstebro Raadstue den 15. Januar, da de ansaa „det for i højeste Grad ønskeligt og gavnligt, at Folket saa almindeligt som muligt tilkendegiver sin Opfattelse af vore nærværende politiske Forhold, for at Regeringen (Monrad) kan støttes og styrkes ved alles Enstemmighed“. (Holstebro Avis 9/1 1864).
- 31) „Districtslæge Glerup“ = Mouritz Glerup, f. i Hygum Pgd. ved Lemvig 30/10 1810 som Søn af Sognepræst Frederik Glerup og Hustru Anna Elisabeth Gjeding og død i Holstebro 17/12 1889. Han blev 3/1 1851 Districtslæge i Holstebro, hvilket Embede han beklædte, til han 16/5 1877 tog sin Afsked. Den 25/11 1841 blev han i Lemvig gift med Marie Sophie Smith, der var født i Lemvig 20/4 1817 som Datter af Købmand Mathias Smith og Hustru Caroline

- Ansine Andrup. Hun døde i Holstebro 25/3 1892. De omtalte Døtre var Ane *Elisabeth* Gleerup (f. i Lemvig 18/11 1842), *Caroline* Mathilde Gleerup (f. i Holstebro 26/12 1844), *Sophia* Amalia Gleerup (f. smst. 22/2 1847), *Thora* Frederikke Gleerup (f. smst. 9/11 1849) og *Maria* Sophie Birgithe Gleerup (f. smst. 16/11 1857).
- 32) „Danselæreren Hr. Bay“ = Søren Andreas Bay, f. i Viborg 20/5 1798, d. smst. 13/7 1868.
- 33) Niels Iversen, f. i Stokvad, Tvis Sogn, 24/11 1842.
- 34) Kapellan C. H. G. A. Kuhlmann var *ikke* Søstersøn af Pastor H. J. Bøtcher, men Brodersøn af dennes Hustru J. T. M. Kuhlmann. Se Note 5.
- 35) Pastor Hans Jacob Bøtcher døde i Sevel Pgd. Lørdag Aften 21/4 1855.
- 36) „Den nærliggende Proprietairgaard“ = Ny Stubbergaard i Sevel Sogn, der 1855 ejedes af Proprietær Jacob Bose-
rup, gift med sin Kusine Hedevig Christine Elisabeth Bose-
rup.
- 37) „Hans Provst“ = Anders Knudsen Damgaard, der var født i Bostrup, Lyby Sogn, 1/11 1808 som Søn af Gmd. Knud Lauritzen og Hustru Ane Andersdatter og døde i Odense 3/9 1858. Som Sognepræst i Borbjerg (1839–1855) blev han 16/1 1850 udnævnt til Provst over Hjerm-Ginding og Hammerum Herred. 10/11 1855 kaldedes han til Sognepræst i Kullerup paa Fyn, hvorfra han 22/1 1858 blev forflyttet til Odense og fik Stiftsprovsteembedet over Fyns Stift. Lige-
som Provst P. J. Bøtcher var han meget politisk inter-
esseret og stillede sig til valg til den grundlovgivende Rigsforsamling 5/10 1848 i Ringkøbing Amts 3. Kreds (Holstebrokredsen), hvis Folketingsmand han blev 4/12 1849 og mødte derefter i 3 Rigsdagssamlinger til 4/8 1852.
- 38) Pastor P. J. Bøtchers Udnævnelse til Sognepræst i Sevel meddeltes i „Berlingske Tidende“ og „Viborg Stifts-Tiden-
de“ henholdsvis 5/9 og 8/9 1855, medens Udnævnelsen til Provst fremkom i samme Aviser henholdsvis 27/12 og 29/12 1855.
- 39) Anna *Marie* Josine Bøtcher, født i Holstebro 26/2 1849, Lærerinde ved Døvstummeskolen i Fredericia 1883–1915, død i København 6/4 1937, begr. i Sevel.
- 40) Ikke „1856“, men 1855.
- 41) Sevel Pgd. brændte Natten mellem 14. og 15. Maj 1716, og den daværende Sognepræst Jacob Madsen Scharschou opførte da en ny Præstegaard af Bindingsværk og Ler, hvori han døde 1733. Sevel Pgd. var saaledes ca. 139 Aar gammel, da Pastor P. J. Bøtcher i 1855 flyttede ind i den.
- 42) Stubbergaard Sø, Hellesø og Flyndersø.
- 43) Sevel Kirke var oprindeligt kun en lille straatakket, ro-
mansk Bygning, opført af tilhugne Kampesten, men ved Brev af 12/1 1554 fik Herremanden Iver Juel til Stubber-
gaard af Kong Kristian III Lov til at nedbryde Trandum Kirke og af dens Materialer bygge Sevel Kirke større, samtidig med at Trandum Sogn blev lagt til Sevel Sogn.

- Den vestlige Del af Sevel Kirke bestaar saaledes af Granitkvadrene fra Trandum gamle Kirke.
- 44) Hellesø og Stubbergaards Sø danner *ikke* Afløb for Flyndersø, idet Vandet fra talrige Kilder tværtimod rinder modsat Vej og gennem de nævnte Søer og Flyndersø løber mod Skive-Karup Aa ved Estvad.
  - 45) Stubberkloster nævnes første Gang 1268. Efter Reformationen 1536 blev det 1538 af Kongen forlenet til og i 1547 af samme solgt til Adelsmanden Iver Juel (jvf. Note 43), hvorved Klosteret saaledes overgik til at blive en adelig Sædegaard – Stubbergaard. Proprietær Jacob Boserup, der fik Skøde paa Gaarden 23/12 1836, begyndte 1849 at bygge den nuværende Ny Stubbergaard, hvortil han og hans Hustru flyttede ca. 1854, medens hans Hustrus Søster, Husjomfru Vita Sophia Boserup, med 1 Pige og 6 af Gaardens Karle blev boende paa Gammel Stubbergaard. Endnu i 1860 boede 2 Karle og 2 Piger i den gamle Gaard, som Jacob Boserup kort Tid efter lod nedrive, idet dog de gamle Kældervælvinger, hvoraf især Klostrets Refektorium (*ikke* „Kryptkirke“) maa bemærkes, fik Lov at blive staaende til vor Tid.
  - 46) Den skønne Skovkløft „æ Gjæv“ ved Ny Stubbergaard, hvorigennem „æ Gjævsbæk“ i Træernes Skygge rinder mod Hellesø.
  - 47) Allerede i Arent Berntsen Bergens „Danmarckis oc Norgis Fructbar Herlighed“ fra 1656 nævnes Stubbergaard blandt de Herregaarde i Harsyssel, der „formedelst herlig Bygning oc stor tilliggende Ejedom oc Herlighed for Førstelige Huse at ansee oc acte ere“. I Dr. Erich Pontoppidans og Hans de Hofmans „Den danske Atlas“ fra 1769 (Tomus V, Pag. 861) nævnes Stubbergaards „syv Gange syv Herligheder“ at være 7 Jura vocandi (d. v. s. Ret til at kalde Præster. Trap 1859 har: 7 Kirker), 7 Møller, 7 Skove, 7 ferske Søer, (Trap 1859 har: 7 Søer), 7 Moser og Heder til Tørveskær, (Trap 1859 har: 7 Øer), 7 grønne Enge udenfor Gaardens Enemærker, (Trap 1859 har: 7 Gange 7 Vinduer i Hovedbygningen) og 7 Snese Plove, (Trap 1859 har: 7 Gange 7 drivende Plove). Dr. phil. Oluf Nielsen formoder i sine „Historisk-topografiske Efterretninger om Hjerm og Ginding Herreder“ (1895), at Syvtallet er opkommet, fordi det for en Del var raadende i Andels-havernes Adkomster til Stubbergaard.

Artiklens Forfatter, Arkivar Peder Kristian Hofmansen, København, er født i Janderup i Ribe Amt 19/10 1908 som Søn af Overinspektør Søren Jacobsen og Hustru, Sidsel Marie Hofmansen. Tog Præliminæreksamen og mat. naturvidenskabelig Studentereksamen, Filisofikum samt Adgangseksamen til Officers- og Kornetskolen og har deltaget i forskellige Sprogkurser. Er Arkivar og Leder af Slægtsgaardsarkivet paa Det kgl. Bibliotek fra 1946, tillige Overlærer ved Kursus, Fore-

dragsholder, Rejsefører, specielt til Balkan, Lille Asien og Ægypten. Har skrevet: Sevel Sogn, Minder og Stemninger, 1949; Gaarden i Soed med Langmose og Beyerholm, 1951; Den Dahlmanske Slægtsgaard i Vandling, 1952; Slægten Ytzen, 1952; Drachmanns „Store Bjørn“, Hand SøMus. Arbog, 1965; foruden ca. 95 større Anetavler, Stamtavler og Gaardhistorier, hvoraf der findes Kopier i Slægtsgaardsarkivet, ligesom han har skrevet talrige historiske Artikler i danske og svenske Tidsskrifter, specielt i „Slægtsgaarden“. Har ogsaa været Medarbejder ved P. M. Rørsigs: Skoler, Degne og Skoleholdere i Vendsyssel, i 1933, og ved H. Ellekilde: Hornbæk Kirke, 1937.

Skive byhistoriske arkiv

Af Svend Mortensen

For en snes år siden påbegyndtes i en række købstæder landet over oprettelsen af byhistoriske arkiver med det formål at indsamle arkivalier, der ikke kunne finde plads på de store statsarkiver. Det drejer sig om skriftligt materiale af lokal oprindelse, bl. a. gamle protokoller, breve, gamle fotos og postkort m. m., som skønnes af værdi for eftertiden, men som desværre i alt for stor udstrækning kasseres og destrueres som værdiløst. En første opgave for det byhistoriske arkiv vil være at søge at interessere så store kredse som muligt for bevarelsen af dette ofte uerstattelige materiale.

I Skive udgik initiativet til oprettelsen af et byhistorisk arkiv fra Historisk Samfund på den tid, da det fejrede sit 50 års jubilæum (1958). Sagen blev flere gange fremført i bestyrelsen som en opgave at tage op, ligesom man i sin tid arbejdede for rejsningen af museet. Et udvalg arbejdede videre med sagen og søgte efter et egnet lokale til at rumme arkivalierne.

Imidlertid greb Kommunebiblioteket ind med et ønske om at huse arkivet på samme måde, som man havde arrangeret sig i andre købstæder.

I et bestyrelsesmøde i december 1965, hvortil overbibliotekaren var indbudt, fremlagde denne sine planer for arkivets drift som afdeling af biblioteket, finansieret over bibliotekets budget. Historisk Samfunds styrelse be-

myndigede overbibliotekaren og Historisk Samfunds sekretær til at arbejde videre med sagen på dette grundlag. En stramning af budgettet bevirkede imidlertid, at sagen måtte stilles i bero.

Historisk Samfund arbejdede i det stille videre med sagen, støttet økonomisk af en gave på 200 kr. fra Salting Banks Erhvervsfond og et lignende beløb bevilget til formålet af Historisk Samfunds styrelse, således at alt var klart, når bevillingen forelå.

Dette skete den 1. april 1966, der således er arkivets fødselsdag.

En vedtægt for Skive byhistoriske Arkiv på 6 punkter, et arbejdsprogram på 22 punkter samt en instruks for den daglige leder er udarbejdet.

Biblioteksudvalget er arkivets øverste styrelse, men et rådgivende arkivudvalg nedsættes til støtte for det.

Det rådgivende arkivudvalg består af formanden for biblioteksudvalget, Svend Østergaard Jensen, overbibliotekaren, Børge Kristiansen, 2 repræsentanter for Historisk Samfund, litterat Otto L. Sørensen, lærer Ejnar Poulsen, Hem gl. Skole, 1 repræsentant for Skive Museum, museumsforstander K. Enna Jensen.

Indsamlingsarbejdet, der søgtes fremmet ved forskellige henvendelser til offentligheden, satte straks ind over en bred front.

En henvendelse til Skive Museums bestyrelse fremsattes, formidlet af museumsforstander Kaj Enna Jensen, om overtagelse af de arkivalier fra Skive by, som måtte findes i museets arkiv. Museumsbestyrelsen anbefalede overflytningen, så museets arkivalier udgør en grundstamme i byarkivet med henved 500 numre.

Ved heldige sammentræf lykkedes det at bevare to værdifulde arkiver af stor lokalhistorisk betydning.

Ved lærer E. Kjeldsens formidling lykkedes det at erverve og bevare skolevæsenets arkivalier, der bl. a. om-

fatter over 100 protokoller, ca. 80 klassefotos samt andet arkivstof.

Den anden større overdragelse fandt sted, da Skive Naverlaug måtte rømme sine lokaler. Denne erhvervelse omfatter en dekoreret navertavle med medlemmernes navne og fageemblemer, fint dekorerede naverbreve, mange fotos m. m. Overdragelsen af denne gave formidledes af skoleinspektør Simon Jensen, der i øvrigt har vist byarkivet stor interesse.

Det første større privatarkiv, der er overdraget arkivet, er skænket af konditorske frk. A. Michelsen.

Fru rigsarkivar Sv. Aakjær, Skive, har skænket en buste af Marie Bregendahl samt en del fotos af samme.

Fru Solvejg Aakjær Bjerre har lovet en del arkivmateriale fra Jenle, men overdragelsen vil først finde sted senere.

En særlig opgave for byarkivet er indsamling af arkivalier fra besættelsestiden. Fru Ria Gravsholt Lervad har gjort begyndelsen ved at skænke en righoldig samling fra denne dramatiske periode i byens historie. Måtte flere følge eksemplet.

Fhv. stadsskoleinspektør Hj. Kjems har ydet et særligt værdifuldt bidrag til belysning af byens historie i første halvdel af dette århundrede. Det drejer sig om en 3 binds håndskrevet selvbiografi.

I øvrigt har Byhistorisk Arkiv med tak modtaget gaver fra nedenstående: Barbermester H. A. G. Andersson, forretningsfører P. Schou, frk. Agnes Nielsen, Jyllandsgade 19, tobakshandler Niels Nederby Andersen, viceinspektør P. Schmidt, Randers, fru Camilla Jungersen, Halskov, fru Pedersen, Kosmorama, Skive Seminarium, fru Madsen, Kielgastvej 3, Historisk Samfund for Skive og Omegn, fru gdr. Dall, Kolding, provisor Gredal, Løve Apoteket, portør Nis Petersen, Dølbyvej 2, litterat Otto L. Sørensen, lærerinde Dagmar Rosgaard, Fly, stations-

forstander Knudsen, Skive N., Fru Helene Vedel, Spøttrup, viceskoleinspektør Dyhrberg Christensen, Skive Kafferisteri, Paul Heltborg, Fredericia, Salling Landboforening, graver Jens Kr. Larsen, frk. Sørine Sørensen, Voldgade, skoleinspektør Simon Jensen, fhv. fabrikant Sv. Nielsen, De gamles Hjem.

Det er hensigten at oparbejde en komplet samling af trykt lokalhistorisk og topografisk litteratur vedrørende Skive, Salling, Fur og Fjends Herreder.

Allerede nu besidder arkivet en ret fyldig samling af særtryk, småtryk og avisartikler, ligesom en daglig registrering af avisstof finder sted.

For at gøre det indsamlede materiale tilgængeligt for interesserede, finder en løbende ordning og registrering sted, så at det byhistoriske arkiv med tiden kan blive „et centrum for den lokalhistoriske, topografiske og personalhistoriske interesse og forskning på egnen“.

Skive byhistoriske Arkiv udtrykker sin tak til enhver, der på den ene eller anden måde har medvirket til dets oprettelse.

Aarsberetning for Historisk Samfund 1966

Af Johannes Bang

Foruden at have udgivet „Skivebogen“ i 475 Eksemplarer har vort Samfund med omkring 125 Deltagere i 1966 arrangeret en historisk Vandring eller Rundfart den 21. August til Himmerland, som startede fra Kirkepladsen i Skive begunstiget af et straalende Høstvejr.

Man kørte over Løvel — Bjerregrav til Viborg Bys Oldtidsomraade ved Hvolris. Her blev man modtaget af Musæumsforstander *Peter Seeberg* fra Viborg, der i et levende og friskt Foredrag fremstillede Udgravningens Historie fra den begyndte for ca. 4 Aar siden. Kustoden *Anders Olsen* havde paa den Tid konstateret under Jagt her omkring, at der fandtes en Mængde Potteskaar i Pløjejorden. Ved Prøvegravninger, han foretog, viste det sig, at de stod i Forbindelse med omfattende Rester af Bebyggelse fra forhistorisk og historisk Tid, baade Stenalder, Bronzealder, Jernalder og Middelalder.

Snart kunde en Række af Fagfolk begejstre Musæumsstyrelsen, saa den fik Viborg Byraad til at erhverve Omraadet til Brug for arkæologiske Undersøgelser og indrettede det som en Folkepark. I Marts 1963 indkøbtes de 12 Tdr. Land, hvori der vilde være Arbejdsmuligheder for Musæets Folk i en Menneskealder med Blotlæggelse af bygningshistoriske Enkeltheder for en Periode paa flere Tusinde Aar.

Derefter viste *Olsen* rundt i Terrænet, hvor han selv i Udgravningerne har markeret de forskellige Byggepladser, Hustomter, Stensætninger og meget andet, og

Litterat og Kasserer Otto L. Sørensen
Historisk Samfunds nye Æresmedlem.

hvor han paa en fængslende og overskuelig Maade gav Deltagerne Indtryk af fjerne Tiders Byggeskik og Levevis, og det blev sandelig en virkelig interessant Oplevelse for Selskabet.

Ved Kaffebordet paa Aars Hotel indledtes med *Johs. V. Jensens* Danmarkssang „Hvor smiler fager den danske Kyst“, som gengav Stemningen i Dagens Oplevelser.

Hvad Haanden formed, er Aandens Spor.
Med Flint har Oldbonden tømret, — kriget.
Hver Spaan du finder i Danmarks Jord
er Sjæl af dem, der har bygget Riget.
Vil selv du fatte dit Væsens Rod,
skøn paa de Skatte, de efterlod.

Den korte Generalforsamling begyndte med Formandens Aarsberetning, som dels mindede om Udflugten i 1965 og dels beskæftigede sig med By- og Egnsarkivet, som nu har taget Form derved, at Biblioteket har stillet Lokale og Personale til Raadighed, og Skive Byraad har stillet sig bagved. Lærer Svend Mortensen, som er Styrelsesmedlem i Historisk Samfund, er blevet Registratør og Leder.

Kassereren, *Otto L. Sørensen*, fremlagde Aarsregnskabet, der viste en solid Kassebeholdning, og som nævnede et Medlemstal nær ved de 400.

Efter at Opgørelsen var godkendt, bad Pastor Bang om Forsamlingens Tilslutning til et Forslag fra Styrelsen om, at to af Historisk Samfunds ledende Kræfter gennem de sidste 35 Aar

blev udnævnt til Æresmedlemmer. Det drejede sig om Litterat *Otto L. Sørensen* og forhv. Lærer *J. C. Krogh*. *Sørensen* har i snart 30 Aar været kasserer, *Krogh* er vor tidligere Formand, begge inspirerende og initiativrige Arbejdere i Historisk Samfund og som Redaktør og Redaktionssekretær. *Otto L. Sørensen* var lige fyldt 75 Aar, og *Krogh* opnaar snart samme Alder. Forsamlingen rejste sig, hilste og hyldede *Otto L. Sørensen*, mens *Krogh* paa Grund af Sygdom var hindret i at være tilstede.

Musæet i Aars forevistes af dets Inspektør Hr. *Kvist*. Det har til Huse i en smuk Bygning og omfatter en

Pens. Førstelærer J. C. Krogh,
Redaktør af „Skivebogen“,
Historisk Samfunds nye
Æresmedlem.

Mængde interessante og vel opstillede Samlinger, blandt hvilke en Afstøbning af det berømte Gundestrupkar, stort som en Døbefont, vel nok tiltrak sig mest Opmærksomhed.

Turen gik nu til Borremose, et Tilflugtssted og Beskyttelsesanlæg fra noget før Kristi Fødselstid, som blev kyndigt forevist af vor egen Musæumsforstander *Kaj Enna Jensen*, Skive.

Og saa tog Selskabet til sidste Station paa Vejen: Mindestenen for den store Himmerlænding *Johs. V. Jensen*, der staar paa en Mark Syd for Farsø. Pastor *Bang* fortalte her om Digteren, hans Slægt, hans Rod i Hjemstavn og om nogle af hans Værker.

Efter at Formanden havde takket Deltagerne for en vellykket historisk Vandring, følte det naturligt, at Forsamlingen sluttede med at synge det sidste Vers af Danmarkssangen, som staar indhugget paa Mindestenens Forside:

Alvorlig taler ved Alfarvej
med Grønsvær tækket de gamle Grave.
Henfarne Slægter, forglem dem ej.
I Arv de gav dig en ædel Gave.
Henfarne Slægter
i Landets Marv
sig ej fornægter.
Bevar din Arv.

Johannes Bang.
Formand.

NAVNELISTE

AA - A

- Aakjær, Jeppe, Forf. 23, 25.
 Aakjær, Svend, Rigsark. 119.
 Algreen, J. C. 109.
 Algreen, Jach. F., f. Kuhlmann 109.
 Algreen, P. H., Farver 109.
 Andersen, Anders i Durup 72.
 Andersen, N. N., Tobakshdl. 119.
 Andersson, H. A. G., Barber 119.
 Ankjær, S., General 95, 96, 97, 112.
 Ankjær, S., f. Devold 112.

B

- Bahnson, H. 112.
 Bahnson, H., f. Jespersen 112.
 Bahnson, H. A. 112.
 Bahnson, J. J., Krigsm. 112.
 Bahnson, L. F. 112.
 Bahnson, W. 112.
 Bang, Johs., Præst 4, 121, 123, 124, 128.
 Bay, S. A., Dansel. 100, 114.
 Beck, Vilh. P. 58, 61, 65, 73, 74, 128.
 Berntsen, A. 115.
 Bjerg, Chr., Vognmd. 12.
 Bjerre, Solvejg Aakjær 119.
 Bjerregaard, Niels P., Lærer 16, 23.
 Blicher, S. S., Digter 25.
 Bodelsen, Hans, Skrædderm. 68, 70.
 Boserup, H. C. E., f. Boserup 114.
 Boserup, J., Propr. 114, 115.
 Boserup, V. S. 115.
 Bregendahl, Marie, Forf. 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 35, 37, 40, 44, 46, 51, 56, 87, 118.
 Buchardt, Glarm. 14.
 Bundgaard, Niels i Durup 59.
 Bøtcher, A. K., g. Mylius 111.
 Bøtcher, A. M. I. 114.
 Bøtcher, Amalia, g. Lange 86, 87, 88, 113.
 Bøtcher, Andrea 86, 87, 88.
 Bøtcher, E. C. B. 111.

- Bøtcher, E. K., f. Kruse 110.
 Bøtcher, Elisabeth K., g. Kruse 110, 111.
 Bøtcher, Hans J., Præst, 86, 93, 109, 110, 111, 114.
 Bøtcher, J. T. M., f. Kuhlmann, 93, 109, 110, 112, 114.
 Bøtcher, Jeppe, Degn 110, 112.
 Bøtcher, Lise 103.
 Bøtcher, Mariane, f. Christensdatter 111.
 Bøtcher, Marie 86, 87, 103.
 Bøtcher, P. J., Forp. 110.
 Bøtcher, P. J., Provst, 86, 97, 109, 110, 111, 112, 113, 114.
 Bøtcher, Slægt 112.
 Bøtcher, Soph. M., f. Groth 110, 112.
 Bødker, Mads 63.

C

- Christensen, Chr., Købmandskarl 66.
 Christensen, Dorthea 11.
 Christensen, K. G., Dyhrberg, Vicesk.insp. 120.
 Christensen, Niels, Rebsl. 11.
 Christensen, Poul, Sognefoged 62.
 Christensen, Villiam i Durup 71, 72.
 Colbjørnsen, Anna 92, 110.

D

- Dahl, Frue, Gdr. 119.
 Damgaard, A. K., Provst 114.
 Dideriksen, Jens, Taterhøvdig 61, 63.

E

- Ehlers, C., Musiker 19, 20.
 Ellekilde, H., Ark., 116.
 Engelsen, J. Balling, landinspektør 12.

F

- Friis, A. M., g. Holm 113.
 Friis, Anna M., f. Spitzer 86, 112, 113.

Friis, Antoinette A., g. Bøtcher 86, 97, 100, 113.
Friis, Chr. M. R., Præst 86, 112, 113.
Friis, D. I. F. 112.
Friis, I. 112.
Friis, K., f. Christensd. 113.
Friis, Rebekka, g. Bøtcher 98.
Friis, Slægt 94, 98, 112, 113.
Friis-Petersen, H. 113.
Fæster, Charl., Malerinde 7, 12.

G

Givskov, Lærerinde 17.
Gjedde, Niel L., Købmd. 66, 68, 72.
Gleerup, A. E. 114.
Gleerup, A. G., f. Gjeding 113.
Gleerup, C. 114.
Gleerup, F., Præst 113.
Gleerup, M., Distriktslæge 99, 113.
Gleerup, M. S. B. 114.
Gleerup, M. S., f. Smidth 113.
Gleerup, S. A. 114.
Gleerup, T. F. 114.
Godskesen, O. C., Købmd. 12.
Gramstrup, Joh. C., f. Algreen 109.
Gramstrup, Kathrine E. 109.
Gramstrup, N., Propr. 109.
Graversen, Chr. 72, 73.
Graversen, Murer 72, 73.
Gravsholt, Ria 119.
Gredal, Provisor 119.
Griisbech, N. H. 113.
Groth, A. C., f. Rabe 110.
Groth, J. D., Apot. 112.
Groth, J. J., Tingsk. 110.
Groth, K. M. M. 112.
Groth, P. J., Apot. 112.
Groth, S. P., Toldinsp. 112.
Groth, S. P., Præst 112.

H

Hansen, B. Liebetau, Trykker 20.
Hansen, Toft, Arkitekt 15.
Harder, Thora 17.
Harpøth, Frk. 17.
Hasselbalch, F. D., Rektor 112.
Hastrup, H. H., Eskjær 8.
Hedegaard, Søren, Købmd. 62.

Heltborg, Poul 120.
Henckel, J., Tobaksf. 17.
Hestbech, P., Købmd. 18.
Hofman, H. de 115.
Hofmansen, P. K., Arkivar 86, 115, 128.
Hollesen, Emil, Skrædder 65, 66.
Hollesen, Johan 66.
Hollesen, K., Skrædderm. 65.
Holm, A., Præst 113.
Holm, J., Postmester 17.
Holm, Lærerinde 17.
Højslev, A. C. 111.
Højslev, M., f. Simonsd. 111.
Højslev, Maren 94.
Højslev, P. 94, 111.

I - J

Iversen, Niels 100, 114.
Jacobsen, S., Overinsp. 115.
Jacobsen, S. M., f. Hofmansen 115.
Jacobsen, Th. 8, 23.
Jakobsen, Carl, Musiker 20.
Jensen, A., Manskinstr. 20.
Jensen, Børge, Konditor 16.
Jensen, C., Musiker 19.
Jensen, F., Slagterm. 11.
Jensen, J. P., Forp. 65.
Jensen, Johs. V., Forf. 25, 33, 122, 124.
Jensen, Kaj Enna 118, 124.
Jensen, N. C., i Durup 66.
Jensen, Pastor 68.
Jensen, Simon, Overl. 120.
Jensen, Søren, Bødkerm. 5, 7, 9, 12.
Jensen, Victoria 11.
Jensen, Ø. S., Maskinarb. 116.
Jeppesen, Else Maria 72.
Jeppesen, N., i Toustrup 72.
Juel, Iver, til Stubbergd. 114, 115.
Jungersen, Camilla 119.
Juil, N. C., i Durup 66.
Jørgensen, Hannibal 89.

K

Kjems, Hj., Skoleinsp. 119.
Kloch, Cath., g. Langhoff 19.
Kloch, H. B., Købmd. 15, 18.
Kloch, Severine, f. Meldg. 18.
Knudsen, Stationsf. 120.
Kragelund, P. F., Præst 111.

Kristensen, Erling, Forf. 25.
Krogh, J. C., Lærer 4, 123.
Kruse, E. M., f. Winding 110.
Kruse, H. H. 110, 111.
Kruse, H. J., Kæmmerraad
110.
Kruse, H. V. 111.
Kuhlmann, C. H. G. A., Præst
110, 111, 114.
Kuhlmann, H. C., f. Jacobsen
110.
Kuhlmann, I. T. M. 110.
Kuhlmann, J. A. B., cand. jur.
110.
Kuhlmann, J. F. 109.
Kuhlmann, Joh. L., f. Schatt
110, 111.
Kvist, Ane, i Durup 66.
Kvist, Insp. 123.
Kvist, Peter, Postbud 66.

L

Lange, F. C., Generalm. 87.
Lange, P. H. W., Kapt. 86, 87.
Langhoff, Wilh., Fabr. 19.
Lasson, Axel R. de 6, 10, 16,
23.
Lauritzen, A. 114.
Lauritzen, Kr., Gdr. 114.
Liebetrau, H., Musiker 19.
Liebetrau, B., Musikdir. 20.
Lund, Jens, Købmd. 11.
Lund, Peder, Købmd. 18.
Lund, Sine 11.
Lærke, Chr. 22.

M

Madsen, Frue 119.
Melgaard, Søren, Drejem. 18.
Mette Marie Nielsdatter 81.
Meulengracht, M., Branddir.
11, 17.
Meulengracht, M. 11, 17.
Michelsen, Annine, Frk. 5, 14,
15, 16, 23, 119.
Mikkelsen, Chr., Skræd. 14.
Monrad, Minister 113.
Morsleth, Lars, Amtsforv. 10.
Mortensen, Svend, Lærer 116,
122, 128.
Munk, N. P., Overofficiant
128.
Munksgaard, Christiane
5, 11, 17.
Munksgaard, Christine,
5, 11, 17.

Munksgaard, Thyra 11.
Mylius, G. E. P., Løjtn. 111.
Møller, Abraham J., Tater 62.
Møller, Carl, Musikdir. 8, 19,
20, 22.
Møller, Carl, Musiker 21.
Møller, Chr., Musiker 19, 20.
Møller, Jens, Tømrerm. 12.
Møller, Mozart, Musikker 21.
Møller, Weber, Musiker 21.
Mørup, Møller 12.

N

Nielsen, Agnes 119.
Nielsen, N. P., i Tovstrup 62.
Nielsen, Svend, Fabr. 120.

O

Olesen, C., Isenkr. 11, 12.
Olesen, Thyra 11.
Olsen, Dorthea, Modehdl. 65.
Olsen, Rektor i Viborg 12.

P

Pedersen, Fiig, Præst 16.
Pedersen, Jacob, Lærer 66.
Pedersen, Karen 64, 65.
Pedersen, Peder (Beck), Læ-
rer i Durup 74.
Petersen, Lilli 115.
Petersen, Nis, Portør 119.
Plejdrup, Alfred 62.
25.
Post, Søren 12.
Primdahl, Carl, Købmd. 62.

R

Raachou, Carl 25, 57, 124.
Rakkers, Ane Marie 63.
Ramsdahl, A. C., Kustode 14.
Ramus, J., Præst 110.
Ramus, J. F. 110.
Ramus, M., Lekt. 110.
Richter, F., Overl. 95, 112.
Richter, K. M., f. Jacobsen
112.
Riis, Jens, og Døtre 12.
Rosgaard, D., Lærerinde 119.

S

Schade, Fr., Fabr. 19.
Scharschou, J. M., Præst 114.
Schierbeck, Laurits, Amtsf. 9.
Schmidt, P., Viceinsp. 119.
Schou, Dr., og Døtre 11, 17.

Schou, Peter, Forretf. 24.
 Seeberg, P., Museumsf. 121.
 Smith, C. A., f. Andrup 113.
 Smith, M., Købmd. 113.
 Spitzer, A. C., Propr. 113.
 Spitzer, M. K., f. Singstoch
 113.
 Spitzer, Slægt 98.
 Svenske, Ane Marie 64.
 Svenske, Peter, i Durup
 60, 64, 65.
 Svindt, Peter, Købmd. 8.
 Sørensen, Andr., Købmd. 24.
 Sørensen, Emilie, Lærerinde,
 og Søster 17.
 Sørensen, Otto L., Litterat 4,
 5, 24, 116, 118, 122,
 123, 128.
 Sørensen, S., Købmd. 11.
 Sørensen, Sørine, Frk. 120.

T - U

Topp, Anna, Konditorske 14.

Topps Konditori 9, 13, 17, 21,
 22, 23.
 Toft, Nicoline 11.
 Toft, Peter, Købmd. 11.
 Trap, Cort, Vinhdl. 12.
 Trap, J. P., Kabinetssekr.
 115.
 Tørring, Johanne 11.
 Tørring, Repræsentant 11.
 Uttrup, Michael, Amtsforv. 6.

V - W

Vedel, Helene 120.
 Vestergaard, A., Gdr. Folke-
 tingsmand 113.
 Villadsen, Hans, i Durup 63.
 Vorbech, Emilie 11.
 Westergaard, S. M., Præst 70.
 Winde, Rasmus, Købmd. 6.
 Winde, Lauritz, Købmd. 6.

(Stamtavlenavnene

Side 75—86

er ikke optaget her).

INDHOLD

<i>Otto L. Sørensen: Fra de ældre Skivetider</i>	5— 24
<i>Carl Raaschou: Bonde- og almuesindet hos Marie Bregendahl</i>	25— 57
<i>Vilh. P. Beck: Som jeg husker Durup og befolkning- gen derude</i>	58— 74
<i>N. P. Munk: Kend din Slægt</i>	75— 86
<i>P. K. Hofmansen: En Provstedatters Erindringer fra Sevel Præstegaard</i>	86—116
Skive byhistoriske arkiv (beretning for 1966/67) ved <i>Svend Mortensen</i>	117—120
Aarsberetning for Historisk Samfund for Skive og Omegn ved <i>Johannes Bang</i>	121—124
Navneliste ved <i>Otto L. Sørensen</i>	125—128

- P. A. Knudby: Den første Realskole i Salling (Roslev). „Skive Folkeblad“s Julenummer, S. 12–13 og 24, 1966.
- Jens Kruuse: Jeppes Gaard ligger højt (om Jeppe Aakjær og Jenle). „Jyllands-Posten“ 10/9 1966.
- K. S. H.: Mennesker skulle færdes i og om den gamle Borg (Spøttrup). „Skive Folkeblad“s Julenummer, S. 18–19, 1966.
- K. S. H.: Provinsidyl med Gaslygter, Gadespejle og toppede Brosten. „Skive Folkeblad“s Julenummer, S. 4–5, 1966.
- Adda Lindtner: Fest i et Skivehjem for tres Aar siden. „Jul i Skive“, S. 22–24, 1966. I/S Holms Bogtrykkeri, Skive.
- Gustav Malmberg: „Æ Benmand“ (i Skive). „Jul i Skive“, S. 21, 1966. I/S Holms Bogtrykkeri, Skive.
- A. C. Nielsen: A ka' got li stjit oel — (om Fur). „Skive Folkeblad“s Julenummer, S. 11, 1966.
- Frederik Nielsen: Lyrikeren Jeppe Aakjær har overlevet Prosaisten. „Skive Folkeblad“ 28/9 1966.
- C. H. V. Pape: Limfjorden, den store Fiskeflod. „Skivebogen“, S. 33–38, 1966. „Skive Folkeblad“s Bogtrykkeri.
- Carl Raaschou: Minder fra mit Barndomshjem og min Slægt i Ørslevkloster Sogn. Fortalt af Lærer Niels Pedersen i Hurup. „Skivebogen“, S. 52–63, 1966. „Skive Folkeblad“s Bogtrykkeri.
- Jens Rolighed: Fra Modersmaalet og Hjemstavnene i Fjends Herred. „Skivebogen“, 1966, S. 25–32. „Skive Folkeblad“s Bogtrykkeri.
- August F. Schmidt: Fra det gamle Salling (Enkeltgaarde og Kirker). Efterladt Artikel. „Skivebogen“, S. 88–98, 1966. „Skive Folkeblad“s Bogtrykkeri.
- Andreas Sidemann: Paa Spor af Mestertyven fra Ramsing. „Skivebogen“, S. 98–107, 1966. „Skive Folkeblad“s Bogtrykkeri.
- Petra Simonsen: Erindringer om mit Hjem og Barndom i Braarup. „Jul i Skive“, S. 28–29, 1966. I/S Holms Bogtrykkeri, Skive.
- Skive i Gaslygteskær. „Skive Folkeblad“ 7/1 1967.
- Otto L. Sørensen: Malerigaven fra Selde til Skive Musæum. „Skivebogen“, 1966, S. 106–108. „Skive Folkeblad“s Bogtrykkeri.
- Otto L. Sørensen: Navne vi mindes i Skive (opkaldte i Gader og Veje). „Jul i Skive“, S. 12–16, 1966. I/S Holms Bogtrykkeri, Skive.
- Otto L. Sørensen: Voldstedet Klodeborg i Bilstrup Enge ved Skive. „Skivebogen“, S. 5–24, 1966. „Skive Folkeblad“s Bogtrykkeri.

BOGSALG

Saa langt Oplaget rækker, sælges nedennævnte Bøger til følgende Priser ved Henvendelse til Kasseren, Otto L. Sørensen, Frederiksgade 4, Skive.

10,00 Kr. „Skivebogen“ 1964 og 66.

7,00 Kr. „Skivebogen“ 1961.

4,00 Kr. „Skivebogen“ 1911, 1921–31, 1933–51 og 54.

- 4,00 Kr. „Jul i Skive“ 1930, 33, 40, 46, 48, 50, 60, 63, 64, 65 og 66.
- 4,00 Kr. „Danmarks Riges middelalderlige Breve“ for fire Hefter.
- 3,00 Kr. „Salling Banks Historie“. Jubilæumsskrift af Niels P. Bjerregaard.
- 1,50 Kr. „Tolv Sandheder om Sønderjyllands Danskhed“ af Gudmund Schütte.
- 1,00 Kr. „Danmarks Saga i 500 Ord“ af Gudmund Schütte.
- 1,00 Kr. „Hvad fortæller Skive-Egnens Stednavne os?“ af Svend Aakjær.
- 0,75 Kr. „Dansk Landnam i Østjylland“ af Gudmund Schütte.

HISTORISK SAMFUNDS STYRELSE

Findes der i Deres Gemmer Billeder fra Skive og Oplandet, Salling og Fjends, enten Gadebilleder, Gaarde, Personer, Gruppebilleder eller andre lokale Fotografier, som vi kan laane og benytte, bedes disse venligst sendt til Otto L. Sørensen, Frederiksgade 4, Skive, hvor de med Tak modtages.

I Foreningsanliggender bedes man henvende sig til Formanden, Pastor emer. Johannes Bang, Østertorv 7, Skive, Tlf. 256, Kassereren, Otto L. Sørensen, Frederiksgade 4, Skive, Tlf. 1315, og pens. Førstelærer J. C. Krogh, Islandsvej 3, Skive, Tlf. 1466.

Den øvrige Styrelse bestaar af forhv. Førstelærer Kaj Enna Jensen, Samsøgade 8, Skive (Næstformand), pens. Lærer Ejnar Poulsen, Hem gl. Skole pr. Skive, Lærer Svend Mortensen, Norgaardsvej 6, Skive, samt Bibliotekar Carl Langholz, Skive.

Revisorerne er: Direktør G. H. Pedersen, Skive Markfrøkontor, og Direktør Vald. Overgaard, Skive Tømmerhandel. Æresmedlemmer er Historisk Samfunds fungerende Formand, Pastor emer. Johannes Bang, den forrige Formand, pens. Førstelærer J. C. Krogh, og den fungerende Kasserer, Litterat Otto L. Sørensen, alle af Skive.

Al Indbetaling foregaar nemmest og billigst pr. Giro Nr. 38999 til Kassereren for Historisk Samfund for Skive og Omegn, Otto L. Sørensen, Frederiksgade 4, Skive.

SKIVEBOGEN

udsendes til Samfundets Medlemmer. Kontingentet er 10 Kr., og Indmeldelse kan ske til Kassereren, Otto L. Sørensen, Frederiksgade 4, Skive, til hvem ogsaa al Henvendelse angaaende Ekspeditionen bedes sendt, samt til hvem Tidsskrifter og Bøger bedes adresseret. Indmeldelse modtages ligeledes af samtlige Styrelsesmedlemmer og Samfundets Tillidsmænd i Sog- nene i Salling og Fjends Herred:

Gdr. Gerhard Svenningsen, Ramsing,
Gdr., Sparekassedirektør Hans K. Jepsen, Gamstrup
pr. Roslev, og

Lærer Jens K. Aagaard, Lyby pr. Skive.

Se efter, om De mangler tidligere Aargange eller Skrifter. De kan ogsaa forlanges gennem Byens Boghandlere.